Corespondență [Document electronic] / Gustave Flaubert: noua ed. a crescut. seria a 2-a. 1847-1852 1848 T 2

p79

la aceeasi.
complet nou.
(Croisset, martie 1848.)
Vă mulțumesc pentru îngrijorarea pe care mi-ați manifestat-o în timpul acestor evenimente recente și, de această dată, ca și cu ocazii anterioare, vă cer iertare pentru grija și întristarea pe care v-am provocat.
p80

Scrisoarea ta a ajuns la mine abia după o întârziere de șapte zile. Vina a fost posturile care, după cum vă puteți imagina, au fost foarte prost deservite pe parcursul săptămânii trecute.
Îmi cereți părerea despre tot ce tocmai s-a întâmplat. Ei bine! Toate acestea sunt foarte amuzante. Există niște fețe foarte plăcute de deprimare de văzut. Mă bucur profund în contemplarea tuturor ambițiilor aplatizate. Nu știu dacă noua formă de guvernare și starea socială care va rezulta din aceasta vor fi favorabile art. Asta e o întrebare. Nu am putea fi mai burghezi sau mai inutili. Cât despre ceva mai prost, este posibil?
Mă bucur că drama ta beneficiază de pe urma ei. O dramă bună merită un rege. Voi merge să-l aplaud la prima reprezentație. După cum v-am spus mai devreme, voi fi acolo. Mă vei vedea, voi avea grijă de el din toată inima.
Ce rost are să te întorci constant la Du Camp și nemulțumirile, întemeiate sau nu, pe care le poți avea împotriva lui? Trebuie să înțelegi că asta a fost dureros pentru mine de mult timp. Această persistență, care inițial a fost de prost gust, a ajuns să fie crudă.
Ce rost au toate preambulele tale să-mi spună *vestea?* Puteai să-mi spui imediat. Vă voi scuti de gândurile la care m-au făcut să mă gândesc și de sentimentele pe care mi le-a provocat. Ar fi prea multe de spus. Îmi este milă de tine, îmi este foarte milă de tine. Am suferit pentru tine și, ca să spun mai bine, *eu*
p81

văzut totul . Înțelegi, nu-i așa? Artistului mă adresez.
Orice s-ar întâmpla, contați întotdeauna pe mine. Chiar dacă nu ne mai scriem, chiar dacă nu ne mai vedem, între noi va exista întotdeauna o legătură care nu se va

estompa, un trecut ale cărui consecințe vor rămâne. Personalitatea mea *monstruoasă* , așa cum ai spus cu atâta bunăvoință, nu este de așa natură încât să șteargă în mine orice sentiment cinstit, uman, dacă preferi. Într-o zi, poate, o vei recunoaște și te vei pocăi că ai cheltuit atâta întristare și amărăciune pentru mine. La revedere, te sărut.
la tine.
lui Maxime Du Camp. Croisset, 7 aprilie 1848.
Alfred a murit luni seara la miezul nopții. L-am îngropat ieri. L-am păstrat două nopți. L-am îngropat în cearșaf, i-am dat sărutul de rămas bun și i-am văzut sicriul sudat. Am petrecut două zile întregi acolo. Păstrând-o, am citit *„Religiile antichității”* a lui Kreutzer . Fereastra era deschisă, noaptea era frumoasă, se auzea cântând cocoșul și o molie flutura în jurul torței. Nu voi uita niciodată toate acestea, nici expresia de pe chipul lui și nici, în prima seară, la miezul nopții, sunetul îndepărtat al unui corn de vânătoare care a ajuns la mine prin pădure. Miercuri am iesit la plimbare toata dupa-amiaza cu un caine care ma urma fara ca eu sa o sun. Acest câine îi luase plăcere și îl însoțea p82

întotdeauna când ieşea singur. Cu o noapte înainte de moarte, ea a țipat îngrozitor și nu a putut fi redusă la tăcere. M-am așezat pe mușchi în diverse locuri, am fumat, m-am uitat la cer, m-am întins în spatele unui morman de tufe de mături și am dormit. Aseară am citit *Autumn Leaves* . Mereu am dat peste piesele care i-au plăcut cel mai mult sau care țin de lucruri să-mi prezinte. Din când în când ridicam vălul care i se pusese pe față, să-l privesc. Eram învelit într-o haină care a aparținut tatălui meu și pe care a purtat-o o singură dată, în ziua nunții Carolinei. Când s-a făcut ziuă, pe la ora 4, eu și paznicul ne-am pus pe treabă. L-am ridicat, l-am întors și l-am înfășurat. Impresia membrelor lui reci și rigide mi-a rămas la îndemână toată ziua. Era îngrozitor de descompus. I-am pus două giulgii. Când a fost astfel aranjat, arăta ca o mumie egipteană învelită strâns în bandaje și am simțit, nu pot să descriu, ce sentiment enorm de bucurie și libertate pentru el. Ceața era albă, pădurile începeau să iasă în evidență pe cer, cele două torțe străluceau în acest alb înnăscut. Cântau păsările și mi-am spus această frază din *Belialul lui* : „va merge, pasăre fericită, să saluță soarele răsărit în pini”, sau mai bine zis i-am auzit vocea spunându-mi și toată ziua am fost delicios obsedat de ea. A fost amplasat în vestibul. Ușile erau desfăcute și aerul

proaspăt al dimineții a venit odată cu prospețimea ploii, care începuse să cadă. A fost dus cu mâna la cimitir. Cursa
p83

a durat mai bine de o oră. Stând în spatele lui, am văzut sicriul legănându-se cu mișcarea unei bărci care se leagănă în timp ce se rostogolește. Serviciul a fost îngrozitor de lung. La cimitir, pământul era argilos. M-am dus până la margine și am văzut lopețile căzând una câte una. Mi s-a părut că o sută de mii dintre ei au căzut. Ca să mă întorc la Rouen, m-am urcat pe scaun cu Bouilhet. Ploaia cădea puternic. Caii galopeau; am strigat să-i înveselesc. Aerul mi-a făcut foarte bine. Am dormit toată noaptea și pot spune toată ziua. Aceasta este ceea ce am experimentat de marți seara. Am avut perspective incredibile și viziuni orbitoare despre idei intraductibile. Mi-au revenit multe lucruri, cu coruri de muzică și stropi de parfum. Până când i-a fost imposibil să facă ceva, l-a citit pe Spinoza până la ora unu dimineața, în fiecare seară, în patul lui. Într-una din ultimele zile, când fereastra era deschisă și soarele îi venea în cameră, a spus: "Închide-o, e atât de frumos! E atât de frumos!" Sunt momente, dragă Max, când m-am gândit în mod singular la tine și când am făcut legături triste între imagini.
La revedere, te sărut și îmi doresc foarte mult să te văd, pentru că am nevoie să spun lucruri de neînțeles.
lui Ernest Chevalier.
Croisset, luni 10 (aprilie 1848).
Încă așteptam să-ți scriu, curajosul meu Ernest, să-ți dau vești definitive despre bietul Alfred. Totul s-a terminat acum! A murit p84

Acum 8 zile astăzi, la această oră (miezul nopții). L-am îngropat joia trecută. A suferit îngrozitor și s-a văzut terminat. Știi, tu care ne-ai cunoscut în tinerețe, dacă l-aș fi iubit și câtă durere trebuie să-mi fi provocat această pierdere. Unul mai puțin, încă unul de plecat. Totul cade în jurul meu. Uneori simt că îmbătrânesc foarte mult. cu fiecare nenorocire care ți se întâmplă, parcă sfidezi soarta pentru a-ți da mai mult și abia ai timp să crezi că era imposibil să se întâmple altele noi, la care nu te așteptai; și mereu, și mereu.
Ce plictisitoare este existența unui magazin! Nu știu dacă republica va remedia acest lucru. Mă îndoiesc foarte mult. Și tu, vechi prietene, ce faci în Corsica ta? Sunteți gata să

primiți o notificare? Crezi că vei rămâne? I-am trimis tatălui tău o scrisoare de recomandare pentru cineva pe care îl cunoșteam din Crémieux. Nu mi-a dat nicio veste despre faptele lui; Nu știu unde stau lucrurile. Aici totul este foarte plat și foarte liniștit, deși destul de întunecat. Mă duc la primul meu ceas mâine. Ieri am fost la un „review" pentru a planta un copac al libertății! *hei mihi!*
Interiorul meu, bietul bătrân, nu este mai vesel decât în trecut. Moartea lui Alfred nu a venit, așa cum crezi, să mă înveselească. „Băiatul adevărat" glumește, cât de departe! Și cât de amar mi se pare acum!
Încă muncesc, citesc, fumez o grămadă de pipe, ziua trece și vine a doua zi. La revedere, dragă Ernest, te sărut.
p85

lui Maxime Du Camp.
(sfârșitul lunii mai 1848.)
(...) Am primit capitolul tău; este mai bun decat precedentul. Ar fi nevoie de puțin pentru a-l face bine. Asta ar însemna câteva ceruri de tăiat. Sunt prea multe culori similare, prea multe detalii mici, asta-i tot. Ah! Dragă Max! Am fost foarte emoționat, vezi tu, când am citit o anumită pagină de regrete și m-am gândit la acea biată călătorie în Bretania. Da! Este puțin probabil să mai facem vreodată așa ceva. nu se întâmplă a doua oară. Ar putea fi chiar stupid să încerci. Ah! Tocmai acum mi-a revenit un potop de amintiri: praf, întorsături, urcușuri de deal în soare și iarăși, ca acum un an, visuri împărtășite pe marginea șanțurilor! Și să te gândești că atunci când te duci să bei apa Nilului, nu voi fi cu tine! (...).
lui Louise Colet.
bilet nepublicat.
Vineri seara, 21 august 1848.
Mulțumesc pentru cadou.
Mulțumesc pentru versurile tale frumoase.
Mulțumesc pentru amintire.
la tine. G.
1849 T 2

p86

lui Ernest Chevalier.
Croisset, duminică, 6 mai (1849).
Am ceva nou să-ți spun, dragul meu Ernest. În octombrie viitor, eu (nu vă fie teamă de ce urmează, nu e nunta mea, dar mai bine), în octombrie viitor sau la sfârșitul lui septembrie plec în Egipt. Am de gând să fac o călătorie

prin Orient. Voi fi plecat timp de cincisprezece până la optsprezece luni. Vom urca pe Nil până la Teba, de acolo până în Palestina; apoi Siria, Bagdad, Basra, Persia până la Marea Caspică, Caucazul, Georgia, Asia Mică pe coastă, Constantinopolul și Grecia dacă mai avem timp și bani. *ce zici de aici?* Te văd deschizând larg ochii și întrebându-te cum o să plec. Iată, bătrâne, motivele care m-au făcut să decid (...) Am nevoie să iau aer curat, în sensul cel mai deplin al cuvântului. Mama, văzând că pentru mine este esențial, a acceptat această călătorie și asta a fost. Mă gândesc doar cu angoasă la grijile pe care o să-l fac să sufere, dar cred că este un rău să eviți unul mai mic. Încă nu am plecat. Poate că se vor întâmpla multe de acum până atunci. Cu toate acestea, în ceea ce mă privește, mintea mea este hotărâtă și o fac de mult timp. Un an, un an de luptă împotriva acestei pasiuni pentru câmpurile care m-a devorat, atât de mult încât am multe p87

slabit. În acest moment, Du Camp și cu mine începem să ne pregătim lucrurile și suntem în discuții despre angajarea unui servitor. Așa că, vechi prietene, în jurul lunii octombrie, probabil că o să-ți fac semn cu mâna pe când trec, iar când ne vom revedea voi avea câteva povești grozave de spus. În iunie vei primi vizita unui vechi prieten. Vă trimit domnule Fauvel care merge la o plimbare în Corsica. Oferă-i tot felul de facilități și recomandări; mă vei obliga. Cum se face, bietul om, că nu ești mai norocos decât atât și nu poți ieși din insula ta care, deși este leagănul marelui om, trebuie totuși să înceapă să ți se pară obositoare?
Nu știu dacă corsicanii sunt la fel de proști ca francezii, dar aici este deplorabil. Republicani, reacționari, roșii, albaștri, tricolori, toate acestea contribuie la ineptitudine. E suficient să-i faci pe oameni cinstiți să vomite, așa cum a spus băiatul. *Patrioții* pot avea dreptate: Franța este degradată. Cât despre spirit, este cert. Politica scoate în sfârșit paharul din ea. (...) când te voi vedea acum? Dacă vii în Les Andelys în septembrie, nu voi fi plecat încă. Dacă sunteți în Marsilia, poate ne vom întâlni acolo. scrie-mi din cand in cand pana atunci. Adio, vechi prietene, te sărut.
în Parain.
Croisset, sâmbătă seara. (mai 1849).
Am o veste grozavă să ți-o anunț, dragul meu unchi (nu este căsătoria mea): plec p88

octombrie viitor cu Du Camp pentru Egipt, Siria și Persia. Sănătatea mea, care departe de a se îmbunătăți se înrăutățește, m-a forțat să merg să-l consult pe domnul Cloquet la Paris, care m-a sfătuit ferm să merg în țările fierbinți. Când veți veni, vă voi spune totul despre asta mai detaliat; Am multe să vă spun. Voi celorlalți voi recomanda săraca mea mamă în timpul absenței mele, care va dura de la cincisprezece până la optsprezece luni. Mama își va închiria casa din Rouen, deoarece intenționează să-și petreacă o bună parte din timp în Nogent. Oricum, asta e tot ce poate face ea.
În așteptarea plecării mele, mama și cu mine am convenit să nu vorbim despre această călătorie din două motive: primul este că este inutil să ne îngrijorăm dinainte și să-ți stârnim tristețea prin anticipare; a doua este că, nefiind terminat-o pe blestemul meu *Saint-Antoine* (pentru că ține pentru totdeauna, ticălosul! Deși slăbesc pe el), m-ar supăra și m-ar împiedica să lucrez. Știi, vechi prietene, că mă deranjează ideea de a fi deranjat și am destulă treabă fără ca Orientul să-mi danseze la capătul mesei și ca clopotele dromarilor să-mi bâzâie în urechi din cauza zgomotului propozițiilor mele. Deci, deși această călătorie este încheiată, aici nu se spune nimic despre ea; înțelegi ?
Domnul Du Camp și cu mine am calculat că mijloacele noastre ne permiteau mai mult decât să avem un servitor, lucru care era aproape indispensabil. Avem nevoie de un tip puternic, atât moral cât și fizic, obișnuit cu oboseala, care știe p89

mânuiește o pușcă, inteligent și plin de viață. M-am gândit la tânărul Leclerc, a cărui ultimă escapadă nu făcea decât să confirme părerea bună pe care o aveam despre el. Dacă l-am găsi, crezi că ar vrea să vină?
Crezi că alegerea este bună? Dacă acum este în Nogent, o să-ți scriu din nou pentru a-mi stabili condițiile. Dacă se află la Paris, există vreo modalitate de a-i obține adresa? În acest din urmă caz, se ducea să vorbească cu Du Camp. Vă rugăm să aveți grijă de asta.
Am văzut la domnul Walkenaer o Biblie compactă într-un volum octavo, despre care aș dori să cunosc editorul și anul publicării. Când Bonenfant îl va vedea pe persoana menționată mai sus, îi voi fi foarte recunoscător pentru că a obținut aceste informații pentru mine. Și tu, bătrâne curajos, încă ți-e frică de holeră? Nu știu dacă sunt în Rouen, dar despre ele nu prea vorbim. Cred că te-ai putea aventura fără pericol. De altfel, nu vreau să-ți dau niciun

sfat, de teamă că dacă ai cea mai mică colică, s-ar putea să-ți imaginezi că vei muri. Dar tot vreau să te văd, te asigur.
La revedere, dragă unchi bătrân; Te sărut așa cum te iubesc.
p90

Aceleaşi.
Croisset, sâmbătă seara (vara 1849).
Îți mulțumesc, curajosul meu părinte Parain, pentru rapiditatea cu care ai tratat afacerea Leclerc. Pentru a pune capăt imediat, spune-l la ce să se aștepte și noi la fel.
Acestea sunt condițiile noastre: ne va însoți peste tot, nu ne va părăsi și ne va asculta punctual.
1 va trebui să ne facă și să dea jos cortul, seara și dimineața, când suntem pe drum, ceea ce nu-i va lua cinci minute după trei zile când se va fi obișnuit.
2 El va avea grijă de armele noastre, le va încărca, le va curăța etc., precum și de supravegherea cailor noștri și a bagajelor noastre care vor fi special sub paza lui.
3 ne va peria hainele și cizmele și ne va găti, ceea ce se va limita la gătitul cărnii (când avem ceva) sau a ouălor, eviscerarea păsărilor de curte, smulgerea vânatului (aceasta se va desfășura de obicei doar în mediul rural).
4 va purta costumul pe care noi considerăm de cuviință să i-l dăm. Deoarece cineva este considerat în străinătate doar în raport cu considerația pe care o atribuie, acest lucru este important. Acestea vor fi principalele sale responsabilități.
De altfel, el trebuie hotărât dinainte *să facă totul* și să nu spună niciodată, ca niște servitori de rând: nu este datoria mea, este în afara funcțiilor mele.
p91

Acum, pentru informarea lui, ar trebui să știe:
1 că poate exista pericole de diferite feluri: privarea de nevoi, căldură excesivă, alimente deseori proaste, boli, împușcături, rău de mare etc. (se cere cea mai mare precauție atât pentru el, cât și pentru noi; orice greșeală din partea lui ne-ar putea produce ghinion).
2 el va fi privat complet, sau aproape,
de femele, sub pedeapsă, dacă voia să se descurce fără fantezia, de a i se tăia gâtul și a noastră.
3 nu va mai avea vin sau rachiu, ci cafea de mai multe ori pe zi (la tara) si tutun cat vrea; i-l vom oferi.
În plus, va călăre ca noi, va fi înarmat din cap până în

picioare și va avea vânat de ucis de tot felul, de la potârnichi cu picioare roșii până la lei și crocodili. Aceasta va fi chiar ocupația lui principală pe drum. Când are nevoie de ceva, îi vom oferi și îi vom asigura toate nevoile. Pe scurt, el va împărtăși complet modul nostru de viață. Fie ca Bonenfant să fie atât de amabil, cât este încă în el și cât timp Leclerc îl poate înțelege, încât să-i dea o mică perspectivă despre cum este o astfel de călătorie, astfel încât să-și facă o idee și să nu ne acuze mai târziu că l-am înșelat. Odată ce va fi cu noi, nu va mai fi nicio întoarcere, nici regrete pentru Courtavant. Va trebui să mergem până la capăt.
Cât despre salariul lui, vom fi plecați timp de cincisprezece până la optsprezece luni cel mult. Am lua-o p92

la serviciul nostru la 1 septembrie, iar la întoarcerea lui i-am percepe 1500 de franci. Dacă a preferat să lase 500 în avans soției sale, aceasta este alegerea lui. Lasă-l să se gândească. Va fi șansă, aventură, multă oboseală, puțin pericol și o cantitate considerabilă de lucruri amuzante și noi pentru el.
Am uitat un ultim punct, dragul meu unchi. Îmi spui că tipul e puțin vanitoasă. În interesul siguranței noastre, el trebuie să păstreze cel mai mare respect față de noi (mai ales în prezența străinilor). Va merge, bineînțeles, pe locul doi și în campanie va dormi la ușa cortului nostru. În plus, uneori va avea oameni sub ordinele lui. Când luăm escorte în Siria, el va fi căpitanul. Până atunci, dacă acceptă, lăsați-l să exerseze călăria și tragerea în timp ce merge. Lasă-l să învețe chiar să se bărbierească dacă poate; nu ar fi inutil. Nu mai am loc, dragul meu vechi tovarăș, să-ți spun că te așteptăm.
Adio, bătrâne, sărută-i pe toți pentru mine.
Aceleaşi.
Croisset, vineri seara (vara 1849).
Azi dimineata, dragul meu unchi, am primit o scrisoare de la Leclerc pe care nu am inteles-o deloc. În loc să-mi spună dacă acceptă, da sau nu, condițiile pe care i le-am pus în ultima scrisoare pe care ți-am scris-o, îmi face multe proteste p93

și nemulțumiri. Cred că dorința lui este ca tu să-l iei înapoi ca gardian. Se pare că cere intervenția mea pentru asta. Dacă ai fi fericit cu el, într-adevăr, ai face bine să-i ierți escapada și să-l reintroduci în îndatoririle sale. Îmi

spune că nu o să te vadă pentru că doar ar plânge și nu ar știi ce să-ți spună. Mi se pare un om abătut și foarte umilit. În toate acestea, nu știu dacă vrea să vină cu mine în Est. Dar iată un alt incident. De

Camp a dezgropat un tip superb, nu știu unde, un corsican, un fost soldat care fusese deja în Egipt și care pare, din câte mi-a scris, un adevărat ticălos. El se aplecă spre el, la fel cum eu mă aplec spre Leclerc. Alegerea unui servitor pentru o astfel de călătorie este o chestiune prea serioasă pentru a fi decisă ușor. Așa că ne vom face alegerea și ne vom da cuvântul unuia sau altuia după ce ne-am văzut, pe mine Sassetti (așa se numește fostul voltigeur) și pe el Du Camp, Leclerc. În consecință, dacă maestrul Leclerc dorește să călătorească în condițiile pe care ți le-am trimis, ar face bine să-l însoțească pe Dupont la Paris, când va pleca, și să meargă în Place de la Madeleine, 30, să vorbească cu colegul meu, ca să judece. Bineînțeles că voi plăti pentru această mică călătorie, a cărei cheltuială nu poate fi mare.
O vei remedia singur, te rog, dragă unchi.
Așa că asta este starea, așa cum se spune în politică. Cu cât Leclerc se arată mai devreme la Du Camp, cu atât mai devreme ne vom decide la p94

omul pe care va trebui să-l luăm. Din Tabără, la rândul lui, trebuie să-mi trimită Sassetti într-una din zilele astea. Nimic nou, dragă vechi prieten. Încă îmi lucrez *ispita* ca zece negri. Mai am încă două luni de mers. Asta si calatoria la orizont, vezi ca nu-mi lipsesc lucrurile in minte.
La revedere, te sărut pe tine și pe toți cei de acolo.
la mama lui.
Paris, 26 octombrie 1849, ora 1 a.m.
(noaptea de 25 spre 26.) Probabil că acum adormi, bietul bătrân drag. Cum trebuie să fi plâns în seara asta, și eu, du-te! Spune-mi cum ești, *nu-mi ascunde nimic* . Gândește-te, sărmana bătrână, cât de îngrozitoare mi-aș simți remușcare dacă această călătorie ți-ar cauza prea mult rău. Max este foarte bun, nu-ți face griji. Mi-am găsit pașapoartele pregătite. Totul a mers ca un ceasornic; Acesta este un semn bun. la revedere; Aceasta este prima scrisoare, celelalte vor urma în curând. Îți trimit una mai lungă mâine. Și tu ? scrie-mi volume, *dresează-ți glasul* . La revedere, te sărut cu toată inima plină de tine. O mie de mângâieri.

p95

la aceeasi.
Paris, vineri, 26 octombrie 1849.
S-a dus o zi, bietul bătrân, probabil că este cel mai rău. Ce plictisit trebuie să fi fost astăzi! Îmi imaginez expresia ta bună, gânditoare... Aștept o scrisoare de la tine mâine dimineață... între Max și mine s-a convenit că dacă, odată ce am văzut Egiptul, ne simțim obosiți sau dacă mă plictisesc de tine sau dacă mă suni înapoi, mă voi întoarce. Așa că nu vă faceți griji în avans, fiți fără teamă; Mi se pare că dorința de a te revedea m-ar face să revin prin toate. Oh! Ce te sărut când te vei întoarce, biata bătrână!
...la aceeasi.
Paris, sâmbătă, 27 octombrie (1849).
Astăzi părea mai scurtă decât ieri, sărmana bătrână dragă, deși eram mai puțin ocupată. Asa ca sper sa ne obisnuim treptat cu absenta noastra; dar tu? Așteptam cu nerăbdare scrisoarea ta bună. Deși lucrez cu stil, nu știu ce să vă spun, pentru că am atât de multe să vă spun!
Ieri seară, după ce ți-am scris, m-am dus la operă să-l văd *pe profet* . E frumos; Mi-a făcut bine, am ieșit împrospătat, uimit și plin de viață. Ghici cine a venit să stea lângă p96

eu? Un persan în costum! ...Tocmai mi-am petrecut o parte din dupa-amiaza cu acest bun Pradier care mi-a dat niste teorii frumoase despre calatorii... cand va ajunge aceasta scrisoare, ar fi trebuit sa primiti deja o harta a Egiptului pe care am recomandat-o parintelui Molard... Ma gandesc constant la tine, ideea ta ma insoteste peste tot. Da, bietul drag, du-te, ai nădejde; Vă voi spune povești frumoase de călătorie, vom vorbi despre deșertul de lângă foc; Vă voi povesti despre nopțile mele în cort, cursele mele în soarele strălucitor... ne vom spune unul altuia: oh! Îți amintești cât de triști am fost și ne vom îmbrățișa, amintindu-ne de neliniștile de a pleca.
Haide, ne vedem mâine. Ai vrut să iei trenul ca să vii aici, și așa, eu, ce tentații am avut să cobor în stații! La revedere, bietul drag, încă un sărut bun; Noapte bună.
la aceeasi.
Paris, 28 octombrie (1849).
Spune-mi cât de prost ai fost să crezi predicția de pe foaie de hârtie. Îl înțeleg, pentru că îl împărtășesc, deși în general, când vine vorba de prevestiri, mintea este de așa natură încât credem mai ales în cele rele. (când le ai pe

bune te îndoiești de ele, când ți se întâmplă rău, te sperie...) Bouilhet a sosit azi dimineață la 11 dimineața. Noi trei luăm cina împreună în această seară cu Théophile Gautier, care a predat p97.

o invitație de a veni cu noi. Pradier va veni mâine să ne sărute la ora plecării, în curtea autocarului.
M-am dus să-mi iau rămas bun de la domnul Cloquet. Mi-a promis că atunci când vei veni la Paris, îți va face cunoștință cu oameni care au călătorit, ca să poți vorbi cât mai mult despre ei.
Deoarece cred că manuscrisul meu din *Bretania* v-ar plăcea să îl aveți lângă dvs., acesta va fi la dispoziția lui Hamard. Îl vei contacta ca să ți-l trimită într-un mod sigur... Eu și Bouilhet eram abia acum la Luvru să vedem basoreliefurile asiriene pe care Botta le-a adus înapoi din Ninive. Du-te când vii aici; Vă va face plăcere să credeți că voi vedea altele asemănătoare. Încearcă, sărmana bătrână, să te pui în locul meu când sunt pe drum; gândește-te la lucrurile frumoase pe care o să le văd, la toate strigătele pe care le voi scoate. Există pericolul pe care nu l-am prevăzut, că mă voi întoarce nebun; ar fi o taxă bună.
La revedere, săraca, iubită bătrână. eu plec maine. În 24 de ore voi călăre; Deci nu vei primi o scrisoare înainte de sfârșitul săptămânii.
(probabil), apoi doi sau trei, apoi din Malta, apoi din Egipt. Odată ajuns în Egipt te vei obișnui cu asta; Vor ajunge regulat, fii sigur de asta.
Cât despre Persia, nu-ți face griji în avans; va fi timp să ne gândim la asta mai târziu.
Adio, o mie de săruturi, biata mamă, te îmbrățișez din toată inima. Fiul tău care te iubește.
p98

la aceeasi.
Paris, luni, 29 octombrie (1849).
Totul este gata, plecăm. Vremea este frumoasă; Sunt mai vesel decât trist, mai senin decât serios. Soarele strălucește, inima mea este plină de speranță.
Cina de ieri cu Gautier și Bouilhet a fost minunată. În această dimineață, când mi-am luat rămas bun de la el, nu am fost atât de mișcat pe cât credeam că voi fi. Sensibilitatea mea inițială și-a golit fundul cu tine, bietul drag.
La revedere, bătrână dragă. Gautier a susținut ieri în fața

mea această părere a mea „că doar burghezia eșuează”.
Adică, când ai ceva în stomac, nu mori înainte de a naște.
La revedere, incurajeaza-te, te sarut cat mai tare. la tine.
la aceeasi.
Lyon, 31 octombrie (1849).
Tocmai ajungem. Vremea este foarte frumoasă, dar rece.
Amândoi ne merge bine și starea noastră de spirit este bună.
Mi se pare, biata mamă, că au trecut zece ani de când ne-am văzut ultima oară. Din Marsilia vă voi scrie o scrisoare mai lungă.
Plecăm mâine dimineață la ora 4. Vom fi la Marsilia în aceeași seară, cu excepția cazului în care p99

ceața nu ne face să dormim pe drum. La revedere, sper că veți fi mulțumiți de această mică surpriză. La revedere din nou, o mie de îmbrățișări. Fiul tău care te iubește.
la aceeasi.
Marsilia, 2 noiembrie 1849.
Am primit azi dimineață, bietul drag, scrisoarea ta nr. 3 din 28, trimis la Paris. Sper că mâine voi avea unul adresat direct Marsiliei.
Cât despre ai mei, toată perioada cât am stat la Paris probabil că le-ai primit aproape în fiecare zi. Mai mult, ti-am scris unul din Lyon si acesta, pe care ti-l scriu acum, ar fi ajuns la tine cu o zi mai devreme daca n-ar fi fost ceata Ronului, care ne-au intarziat cu 4 ore alalaltaieri. În plus, mâine vă scriu din nou și miercurea viitoare vă voi scrie din Malta. Deci, la 48 de ore după ce vei primi scrisoarea mea, voi fi ocupat să-ți trimit încă una. Așa că vezi, sărmana bătrână dragă, că acesta nu este diavolul.
Cât despre tine, îmi poți scrie imediat la Alexandria.
Spui că poveștile de călătorie sunt departe de noi. Ei bine! Pentru a dovedi că te înșeli, ți-o trimit pe cea de la Paris la Marsilia. Când a trebuit să plecăm din casa lui Max, toată lumea era în apă, mai ales bietul Cormenin care nu mai suporta și era jalnic. Aimée, Jenny, portarul etc., au plâns cu toții și mi-au dat o mie de recomandări.
În curtea diligenței am găsit p100

Pradier care a exclamat (soarele strălucea): "famos, celebru! Știi ce am văzut azi dimineață pe barometrul meu? Clar. E semn bun; sunt superstițios, m-a făcut fericit." Voi care îl cunoașteți pe bărbat, vă puteți imagina scena sporită de pălăria lui, părul lung etc. Era în aceeași curte în care m-am îmbarcat spre Corsica, în același loc,

cam la aceeași oră. Prima călătorie a fost bună, a doua va fi la fel, bietul bătrân. Toți cei pe care îi vedem ne spun asta. la Lyon, l-am văzut pe Gleyre, un pictor care a trăit multă vreme în Orient (5 ani); a mers până în Abisinia. Conform sfatului său, s-ar putea să stăm în Egipt mai mult decât am hotărât, chiar dacă înseamnă să sacrificăm sau să grăbim restul călătoriei noastre. Cert este că deja am tăiat Kurdistanul, țara dintre nordul Siriei și Persia. Au fost trei luni mai puțin și singurul pasaj care oferea vreun pericol. Luam vasele cu aburi și o călătorie de patru luni s-ar reduce la cincisprezece zile. De altfel, acum vorbim doar despre Egipt și doar ne gândim la asta. Restul va depinde de o mie de lucruri și mai ales de tine. Dacă te plictisești prea mult, dacă mă suni înapoi, știi că mă voi întoarce, bietul bătrân.
Tocmai am făcut o vizită la Clot-Bey, care, în loc să fie în Cairo, se află în Marsilia. Ne va încărca cu scrisori și recomandări. Potrivit acestuia, o călătorie în Egipt p101

nu este mai mult decât o excursie la Marsilia. Va merge la Paris iarna asta. Domnul Cloquet vă va prezenta cu el și vă veți putea liniști cu el. El ne-a spus că în Egipt nu era nevoie să ne temem de brigand, febră sau oftalmie (dacă s-au luat măsuri de precauție). Singurul lucru pe care l-a recomandat a fost să evite nopțile reci. Dar flanele și pelisele noastre sunt acolo. Tocmai am vizitat linia noastră, *Nilul,* pe care urmează să plecăm poimâine, duminică dimineața, la ora 8. Este superba si tie care iti plac in special barcile mari ti-ar potrivi, pentru ca este cea mai mare dintre toate cele din port. Părintele Cauvière ne-a recomandat căpitanului; Camerele noastre sunt alese. Căpitanul ne va da a lui dacă mi se face prea rău de mare. Vezi tu, bietul drag, hai să-ți îngrijim puiul. Avem mingi de o importanță extraordinară. Pe vasul *Rhône* , Sassetti a fost bombardat cu întrebări pentru a afla cine erau domniile noastre. Este un băiat amuzant căruia nu-i este rușine de nimic și știe totul. Azi dimineață a mers să ia prânzul cu contrabasistul la teatru, care este un prieten de-al lui, ceea ce l-a determinat să o audă aseară *pe evreică* degeaba, în orchestră, printre muzicieni, ca un artist. Cred că este o alegere bună. Ne servește foarte bine.
În această dimineață am primit o scrisoare de la Lauvergne pentru Suleiman Pașa, comandantul șef al armatei egiptene. Sunt foarte recomandat. Paragraful care mă preocupă începe astfel:
„Este un om puternic în gândire” și orice altceva este în

acest sens.
p102

Haide, sărmanul iubit al inimii mele, îndrăznește-te, vei vedea cum îți va plăcea prima scrisoare pe care o primești din Egipt. Citește, încearcă să citești, ține-te ocupat. Dă-i fetiței un sărut mare. Mă gândesc des la ea. Vorbește despre mine, încearcă să-i faci pe oameni să vorbească despre mine. Spune-i părintelui Parain să bea din când în când câte un pahar de kirsch pentru sănătatea mea. Aici, o călătorie în Est este atât de puțină, încât cel mai mic curățător de pantofi îți vorbește despre Ierusalim, Cairo și Persepolis de parcă ar fi nimic. Subminează părerea bună pe care o au oamenii despre ei înșiși care cred că fac o mare explozie mergând acolo. La revedere, o mie de săruturi, o mie de tandrețe. Mâine vă voi trimite o bucată dintr-o scrisoare, dar pentru că probabil o voi scrie după ce a trecut oficiul poștal, va fi un interval de o zi între cele două.
Inca o imbratisare buna.
la aceeasi.
Marsilia, sâmbătă seara (3 noiembrie 1849). Ah! Biata mamă, cât mi-aș fi dorit să mă pot strecura în scrisorile mele, între aceste falduri de hârtie pe care aruncam o privire lungă, tandră. Scrie-mi volume, spune-mi tot ce vrei, toarnă-te.
Astăzi ne-am încărcat bagajele. Toți domnii de la bord sunt fermecați. Maxime recunoscu doctorul că deja navigase cu el. Recunoaștere, îmbrățișare. Pictura. Plecăm cu consulul din Manila p103

care traversează pentru a merge în India și consulul de la Tripoli care pleacă în Malta cu familia. Vom fi, cred, cât se poate de bine, cu excepția răului de mare la care trebuie să ne resemnăm, deși doctorul Barthélemy (un elev al lui M Cloquet), propriul medic al navei, susține că reușește uneori să-l vindece.
Clot-Bey, căruia tocmai ne-am luat rămas bun (v-am spus, cred, că este la Marsilia și nu la Cairo), ne dă o cantitate de scrisori pentru Egipt; Sunt doar ingineri, generali, bei, pașa etc. Ne îndeamnă să ne grăbim până la început, adică spre Alexandria unde nu e mare lucru de văzut, pentru a încerca să părăsim Cairo cu expediția anuală a mirii (colectarea taxelor) care va pleca în Egiptul de Sus. Ar fi mai distractiv, mai convenabil și mai economic; *am călători cu o armată* . Ce alegere! Așa ar fi Pompadour,

mareșalul Richelieu și mai presus de toate, un mușchetar cenușiu! Ne-a spus că pentru comunicările noastre de scrisori pe Nil ar fi destul de ușor, mai ales să le trimitem în Franța, mai mult decât să le primim. Sunt guvernatori pe toate malurile fluviului cărora ni se va adresa, în cazul în care mergem singuri, și din loc în loc (chiar și până în Abisinia!), medici franci. Vezi tu, biata mamă, că nu se poate călători în condiții mai bune. Clot-Bey mi se pare un tip excelent în sensul cel mai deplin al cuvântului. Va pleca la Paris într-o lună sau două. scrie-i domnului Cloquet sa te anunte. Ai lua cina cu el; Ți-ar face mult bine. Te-ar liniști foarte mult.
p104

Spune-mi despre sănătatea ta, bietul drag; nu-mi ascunde nimic. Ai tus din nou sânge? Dar migrenele? Etc Eu, din cauza frigului (pentru ca nu este deloc cald, vremea este uscata) si ca masura de precautie mi-am pus acum camasa de flanel. Așa că iată-mă, condamnat să port o vestă de sănătate.
Bouilhet trebuie să vă scrie; Mi-a promis când a plecat. Încearcă să te obișnuiești cu Nogent. Dacă te-ai întoarce în Rouen, s-ar putea să te plictisești și mai mult. Mi-aș fi dorit să fi venit vara ca să poți călători puțin în Anglia. La revedere, sărmana bătrână; Nu plânge. Peste 72 de ore vă scriu din Malta, sub portocali; dar ce mizerie dezgustătoare de acum până atunci, peuh, peuh! Ah uf! La revedere, te sărut pe cei doi obraji lungi și scobiți.
la aceeasi.
Malta. -la bordul *Nilului* .
Noaptea de miercuri spre joi, 7-8 noiembrie (1849).
Tocmai am ajuns în Malta, dragă bună mamă. Barca este ancorată în port, plecăm mâine la ora 1 după ce luăm cărbune. Profit de starea stabilă a clădirii pentru a vă trimite această scrisoare promisă. Știi un lucru, sărmana bătrână, un lucru minunat? Doar că nu mi s-a făcut rău de mare. Nu, deloc (cu excepția la plecarea din Marsilia, prima jumătate de oră când am vărsat un pahar de rom pe care l-am băut ca să mă înveselesc). De altfel, tot timpul traversării, adică p105

De duminică dimineața și până în seara asta, am fost unul dintre cei mai vioi, dacă nu chiar cel mai vioi, dintre pasageri. Nu la fel este și Maxime sau Sassetti care au înțepat un număr destul de mare de vulpi! În ceea ce mă privește, plimbări pe pod, cine cu personalul, posturi pe

pod, între cei doi toboșari, în compania comandantului, unde stau în ipostaze ca Jean-Bart, șapca în lateral și trabucul în gură. Învăț despre marina, învăț despre manevre etc. Seara, contempl valuri și visez, drapată în haina mea de blană ca Childe Harold. Oricum, sunt un tip. Nu știu ce e cu mine, dar sunt iubit la bord. Domnii îmi spun Papa Flaubert, atât de mult se pare că mingea îmi rezistă elementului umed. Vezi tu, sărmana bătrână, începutul e bun. Și să nu credeți că marea era foarte calmă; Din contră, vremea a fost cam grea, vântul de est ne-a întârziat cu 12 ore.
Avem doi tineri la bord, dintre care unul a făcut deja călătoria noastră. Potrivit lui, nimic nu ar putea fi mai ușor. Este un fost elev al Școlii Politehnice, foarte bogat, care se numește domnul Delagrange și care, în acest moment, se îndreaptă spre Suez pentru a ajunge în Ceylon și a face o scurtă călătorie de 4 ani în India, doar pentru plăcerea lui. Numai trecerea l-a costat 7.000 de franci. Nimic nu este mai amuzant decât clădirea noastră și componența pasagerilor. Toată lumea este un prieten apropiat. Vorbim, vorbim, glumim. Cele mai bune sunt politicoase cu doamnele. Vărsăm unul în fața celuilalt, iar dimineața ne revedem cu chipuri ale celor dezgropați, râzând unul de celălalt.
p106

Una dintre cele mai amuzante este cea a lui Maxime care nu credea că este bolnav, bietul băiat, și mă recomandase cu drag la medic, în timp ce eu nu am nimic și abia suferă. Cât despre tânărul Sassetti, este un pic laudăros, dar nu cu mult mai solid decât stăpânul său. Mâine dimineață vom vizita Malta. Voi arunca această scrisoare în poștă. Îmi voi cumpăra o pereche de pantofi de care am nevoie, precum și niște pudră, pentru că avem foarte puțin din ea și este execrabil în Egipt. Apropo de Egipt, ți-am spus că cel mai probabil vom fi prezentați viceregelui? Vedeți domniile noastre înaintea înălțimii sale?
Scrie-mi imediat la Cairo, căci cred că vom rămâne doar puțin timp în Alexandria. Duminica dimineata, inainte de imbarcare, am primit scrisoarea ta din 29. Scrie-mi adesea altele asemanatoare; Ea mi-a făcut bine. La revedere, sărmana dragă, din toată inima. Sărută-l pe Liline pentru mine.
la aceeasi.
Alexandria (17 noiembrie 1849). Abia joi, alaltăieri, am ajuns, după ce am stat 24 de ore în Malta din cauza vremii

nefavorabile. Comandantul nostru, fiind un om prudent, a preferat să prelungească călătoria cu o zi (ceea ce ne permitea să vedem bine insula) decât să se expună la orice pagubă. Mai mult, de la Malta la Alexandria, p107

Vremea a fost destul de frumoasă pentru ca noi să desenăm pe punte.
Când eram la două ore de țărmul egiptean, m-am urcat cu cârmaciul la prova și am văzut seraglionul lui Abbas Pașa ca o cupolă neagră pe albastrul mării. Soarele bătea peste el. Am văzut răsăritul printr-o lumină mare argintie topindu-se pe mare. Curând a apărut malul, iar primul lucru pe care l-am văzut pe uscat au fost două cămile conduse de un cămilăr, apoi, de-a lungul cheiului, curajoși arabi pescuind cu cel mai liniștit aer din lume. La debarcare, era cel mai asurzitor zgomot: bărbați de culoare, femei de culoare, cămile, turbane, lovituri din bastoane administrate din dreapta și din stânga, cu intonații guturale care să rupă urechile. Nu-mi pasă de o burtă de culori, precum un măgar se umple cu ovăz. Bățul joacă un rol important aici; tot ce poartă haine curate bate tot ce poartă haine murdare; Când spun haine, mă refer la chiloți. Vedem mulți domni rătăcind pe străzi cu nimic altceva decât o cămașă și o pipă lungă. Cu excepția femeilor din clasa cea mai de jos, toate sunt voalate, cu ornamente pe nas care atârnă și se leagăn ca pe sprâncenele cailor. Pe de altă parte, dacă nu le vedem fața, le vedem tot pieptul. Când schimbă țările, modestia schimbă locurile, ca un călător deranjat care stă uneori pe puntea superioară și alteori pe rotondă. Un lucru curios aici este respectul, sau mai degrabă teroarea, pe care oamenii îl au pentru franc. Am văzut p108

cete de zece până la doisprezece arabi, care ocupau o stradă întreagă, s-au îndepărtat pentru a ne lăsa să trecem. Alexandria, de altfel, este aproape o țară europeană, sunt atât de mulți europeni. Suntem aproximativ treizeci de persoane la masa de cazare a hotelului nostru. Totul este plin de engleză, italiană etc. Ieri am văzut o magnifică procesiune pentru circumcizia fiului unui negustor bogat. În această dimineață am văzut deja Acele Cleopatrei (două obeliscuri mari pe malul mării), Stâlpul lui Pompei, catacombele și băile Cleopatrei. Mâine plecăm spre Rosetta, de unde ne vom întoarce peste trei-patru zile. Mergem încet și fără să obosim, trăind sobru și îmbrăcați în flanel din cap până în picioare, deși în apartamente sunt

treizeci de grade de căldură. Nu este deloc incomod, însă, din cauza brizei mării. Suleiman Pașa, cel mai puternic om din Egipt, învingătorul lui Nezim, teroarea Constantinopolului, se întâmplă să fie în Alexandria în loc să fie la Cairo. I-am făcut o vizită ieri, înarmați cu scrisoarea lui Lauvergne. Ne-a primit admirabil. El trebuie să ne dea porunci pentru toți guvernanții Egiptului; Ne oferă mașina lui pentru a merge la Cairo. El a fost cel care a făcut afacerea pentru caii noștri pentru cursa noastră de mâine. Este fermecător, cordial etc. Probabil că mingile noastre îi plac. În plus, îl avem pe domnul Gallis, inginerul șef al armatelor, pe Bey Prestot etc.
Pentru a vă face o idee despre cum vom călători, ni se oferă soldați, deci p109

pentru a împinge mulțimea deoparte când facem poze. Sper să fie de clasă.
Nu este posibil, după cum vezi, să fii mai bun. În ceea ce privește oftalmia, printre oamenii pe care îi întâlnim sunt doar cei cu *starea cea mai scăzută* , cum se spune în general, care sunt afectați de aceasta. Domnul Villemain, un tânăr medic de aici, care se află de cinci ani în Egipt, mi-a spus în această dimineață că nu a văzut niciun caz de asta la un om înstărit, nici la un european. Asa ca fii linistit, ia curaj; Voi reveni in stare buna.
Hai, la revedere, sărmana bătrână, e ora patru. Am fost deranjat în scrisoarea mea de vizita domnului Pastri, bancher. El este cel care trebuie să ne trimită banii și să ne trimită bagajele dacă trimitem o mumie în Franța. Mergem direct la prietenul nostru Soliman să luăm o scrisoare pentru mâine. Se adresează guvernatorului Rosettei ca să ne găzduiască la el, adică în cetate, singurul loc potrivit pentru cazare, se pare. Intenționam să mergem mai departe spre Damietta, dar pentru că ni s-a spus că va fi prea obositor călare, din cauza nisipurilor, am renunțat la încercare; Vom merge din Cairo, cu barca. Vezi că nu suntem încăpățânați. Avem un principiu de a asculta opiniile oamenilor competenți și de a avea grijă de noi ca doi sfinți mici. Adio, o mie de săruturi, sărmana bătrână; sărută-l pe cel mic pentru mine. scrie-mi scrisori foarte lungi. Te storc până te sufoci. Fiul tău care te iubește.
p110
la aceeasi.
Alexandria, joi, 22 (noiembrie 1849).
Îți scriu, dragă bătrână, în rochie, costum negru, vestă albă, pantofi etc., ca un bărbat care tocmai a făcut o vizită

unui prim-ministru. Tocmai am plecat din casa lui Hartim-Bey, ministrul Afacerilor Externe, căruia i-a fost prezentat de consul și care ne-a primit perfect. El ne va da un firman pentru întreaga noastră călătorie. Suntem primiți aici într-un mod incredibil. Arătăm ca niște prinți; Aceasta nu este o glumă. Sassetti repetă: „Nu contează, aș putea spune că odată în viață am avut zece sclavi care să mă servească și unul care a urmărit muștele". Acesta este într-adevăr ceea ce i s-a întâmplat.
Luni viitoare plecăm cu barca pe Nil spre Kafresahiah; de acolo vom avea trei zile de călărie până la Mansourah, de unde vom lua un cange până la Diamette, iar din Diamette ne vom întoarce la Cairo. Această mică expediție în Egiptul de Jos va dura aproximativ cincisprezece zile. Între timp, probabil că nu voi putea să-ți scriu, sărmana bătrână, pentru că în Diamette este puțin probabil să găsim o ocazie să mergem la Alexandria și s-ar putea să ajungem la Cairo după plecarea curierului. Deci, ai răbdare, dragă mamă, nu-ți face griji.
Nu știu exact când veți primi următorul meu p111

scrisoare. Nava de la Beirut la Alexandria a întârziat trei zile într-o călătorie de treizeci și șase de ore din cauza vântului de vest. Vezi că o mie de cauze pot întârzia sosirea scrisorilor. Astăzi ne-am cumpărat tarbooshes (șepci mici roșii cu ciucuri de mătase) și purtăm deja coafa egipteană, în timp ce așteptăm restul ținutei, pe care o vom lua la Cairo.
Astăzi dimineață am luat prânzul la domnul Gallis, inginerul șef, cu prietenul nostru Soliman Pașa, iar în această seară mergem la operă. Vezi că până acum existența noastră nu a fost foarte dură, deși am traversat deșertul.
E ora șase, mergem la cină. În această seară sau mâine dimineață îmi voi relua scrisoarea și vă voi spune despre mica noastră expediție la Rosetta. Vineri dimineața (23 noiembrie 1849).
Am plecat în zorii zilei duminica trecută, în șea, bocanci, înhămați, înarmați, cu patru bărbați care ne urmăreau pe jos, dragomanul nostru călare pe catârul său încărcat cu hainele și proviziile noastre și cei trei cai ai noștri care erau călăuziți cu ajutorul unui căpăstru simplu. Arătau ca niște niște și erau, dimpotrivă, animale excelente. Cu doi pinteni au fost alungați în galop și cu un fluier s-au oprit; Pentru a le face să meargă la dreapta sau la stânga, trebuia doar să le apăsați pe gât.

De la porțile Alexandriei începe deșertul: p112

Acestea sunt movile de nisip acoperite ici și colo cu palmieri, apoi plaje care nu se termină (niciodată). Din când în când parcă vezi la orizont bazine mari de apă cu copaci reflectați în ele și, chiar în fund, pe linia extremă care pare să atingă cerul, trece un vapor cenușiu ca un tren de cale ferată. Este mirajul. Toată lumea o trăiește, arabi și europeni, cei obișnuiți cu deșertul, precum și cei care îl văd pentru prima dată. Din când în când, pe nisip, se dă peste cadavrul vreunui animal, o cămilă moartă, roată pe trei sferturi de șacali și ale cărei măruntaie, înnegrite de soare, ies afară; un bot mumificat, un cap de cal etc. Arabii tropeau pe măgari cu femeile învelite în imense văluri negre sau albe. Salutăm, *tayëb,* și ne continuăm drumul.
Pe la ora unsprezece am luat prânzul lângă Aboukir, într-o cetate păzită de soldați care ne-au oferit o cafea excelentă și au refuzat batchis-ul, lucru minunat! Plaja Aboukir este încă acoperită de resturi de nave pe alocuri. Am întâlnit acolo un număr de rechini blocați. Caii noștri au zdrobit scoici la marginea valurilor; Împușam cormorani și magpie. Arabii noștri alergau ca ogarii să-i ridice pe cei pe care i-am rănit (pentru că am ucis vânatul! Da, eu! E ceva nou, eh, sărmana bătrână?). Vremea era frumoasa, marea si cerul p113

totul albastru, spațiul imens. Într-un loc pe care îl vei găsi pe harta ta și care se numește Edkou, apa este trecută cu feribotul. Acolo, copiii noștri cumpăraseră niște curmale de la șoferul a două cămile, pe care le cărau. La vreo jumătate de leghe mai încolo, călăream liniștiți unul lângă altul, la o sută de pași în spatele ghizilor noștri care ne urmăreau din spate, când deodată ne-am întors capul la zgomotul unor strigăte puternice care ajungeau la noi. Oamenii noștri se băteau cu toții și ne făceau semn să trecem. Sassetti decolează în plin galop cu pet-en-l'air lui de catifea zburând în vânt, ne înfiptăm pintenii în pântecele cailor și ajungem la locul conflictului. Era stăpânul curmalelor care își urmărea de departe cămilele și care, văzând tinerii noștri ticăloși mâncându-le, a crezut că le-au furat și a căzut peste ele cu lovituri dintr-un băț. Dar când a văzut trei semeni năvălindu-se spre el cu puștile legate de șei, rolurile s-au schimbat și, din luptător, a fost bătut. Apoi, curajul a revenit oamenilor noștri care au căzut peste el cu lovituri din bâte, pielea de pe spate i

s-a rupt la fiecare lat. Pentru a evita loviturile, a intrat în mare, ridicându-și halatul de teamă să nu se ude; ceilalţi l-au urmat. Cu cât își ridica mai mult halatul, cu atât mai mult le dădea loc bețelor care se rostogoleau peste el ca niște tobe. Nu era nimic mai amuzant de privit decât acel fund negru din mijlocul vaporilor albi. A urlat ca o fiară sălbatică. Noi ceilalți stăteam acolo pe margine, râzând ca nebunii. Inca am dureri p114

în lateral când mă gândesc la asta. Aceasta este una dintre cele mai frumoase acuzații pe care le-am văzut vreodată, fără un joc de cuvinte. Poimâine, întorcându-ne de la Rosetta, ne-am întâlnit cu aceleași cămile care se întorceau din Alexandria. Văzându-ne de departe, a decolat, și-a lăsat animalele acolo și a făcut un lung ocol pe jos prin deșert pentru a ne evita. Această aventură ne-a distrat considerabil. În plus, nu ți-ar veni să crezi rolul important pe care îl joacă bastonul aici; Loviturile sunt distribuite cu o prodigalitate sublimă, toate însoțite de strigăte, cea mai locală culoare din lume.
La ora șase seara, după un apus care a făcut cerul să pară vermilionul topit și nisipul deșertului ca cerneala, am ajuns la Rosetta, ale cărei toate porțile erau închise. La numele lui Suleiman Pașa s-au deschis, scârțâind încet ca ale unui hambar. Străzile erau întunecate și atât de înguste încât nu era loc decât pentru un călăreț. Am trecut prin bazaruri, fiecare magazin luminat de un pahar plin cu ulei suspendat de o sfoară, și am ajuns la barăci. Pașa ne-a primit pe canapeaua lui, înconjurat de negri care ne aduceau pipe și cafea. După multă politețe și complimente, ni s-a dat cina și ni s-au făcut paturile, care au fost mobilate cu plase de țânțari excelente. Despre țânțari, sunt tigrul. În plus, nu le simt deloc, ceea ce este principalul. Momentan sunt inaccesibil acolo. Pielea mea este bronzată; dar ce mă întristează este că nu mă bronzez deloc, în timp ce Max are deja trei sferturi gata p115

Negru. A doua zi dimineață, în timp ce ne făceam abluțiile, Pașa a intrat în camera noastră, aducându-ne pe medicul de regiment, un italian care vorbea o franceză perfectă și care ne-a făcut onorurile țării. Datorită acestui om excelent, am petrecut o zi foarte plăcută. Când mi-a știut numele și că sunt fiul unui doctor, mi-a spus că a auzit de tatăl meu și că a citit numele lui menționat de mai multe ori. Nu a fost o mică satisfacție pentru mine, dragă mamă, să mă gândesc că amintirea acestui biet tată încă

îmi era bună și m-a ferit de atât de departe. Asta îmi amintește că și în adâncul Bretaniei, la Guérande, medicul local mi-a spus că a citat-o în teza sa. Da, biata draga, ma gandesc la voi amandoi si foarte des; Pe măsură ce corpul meu se mișcă înainte, gândurile mele se deplasează în sus pe hartă și în zilele trecute.
Prin urmare, toată dimineața a fost petrecută la cumpărături în Rosette. la fiecare nouă vizită pe care am făcut-o, chibouk, cafea și nicio problemă de a mânca. Eram înfometat și începeam să mi se pară prea fumurie. Oricum, la unu și jumătate, pașa ne-a spus că mergem la cină. Eram cinci în jurul unei mese mari cât o masă de piedestal; am băut cu toții din același pahar și am mâncat cu degetele. Au fost servite cel puțin treizeci de feluri de mâncare. Mâncăm cinci sau șase mușcături din fiecare și apoi vi se servește alta. Toți ajung unul după altul. Un tânăr negru într-o jachetă colorată a alungat muștele, alții ne-au turnat apă, fie să bem, fie să ne spălăm pe mâini.
p116

Era într-o încăpere mare de lemn, deschisă din toate părțile și cu vedere la mare care bătea la picioarele ei. În ceea ce privește bucătăria turcească, produsele de patiserie (gogoși, prăjituri, preparate dulci) sunt excelente. Restul mi s-a părut îngrozitor, dar nu mi-a dat peste cap stomacul, ceea ce m-a surprins. După-amiaza am făcut o excursie cu barca pe Nil, pe malul umbrit, ocolind malul râului încărcat cu grădini care își varsă smocuri verzi în apă. Din când în când, printre palmieri și portocali, apare o casă de lemn, sculptată ca mânerul unei umbrele chinezești.
Pe balcon, o femeie acoperită cu voal ai cărei ochi sunt tot ce se vede, sau un musulman prosternat pe partea lui Mecca și recitând rugăciunile în timp ce își bate fruntea de pământ.
A doua zi, marți, la ora șase dimineața, am plecat din nou. Era frig. Ne-am ținut hainele toată ziua și am ajuns la Alexandria la ora cinci după optsprezece leghe călare în deșert și fără a fi jupuiți sau măcinați. Șele noastre, de altfel, sunt atât de bune încât se simt ca niște fotolii. Vezi că totul este în regulă, biata mamă. Suntem acoperiți cu flanel din cap până în picioare. Moralul și fizicul sunt bune. Maxime ma vegheaza si are grija de mine ca pe un copil. Cred că m-ar pune sub sticlă, dacă ar putea, de teamă să nu mi se întâmple ceva.
La revedere, biata mamă iubită. Bună speranță. Sărută-l

pe Liline pentru mine. Te sărut atât de tare încât te sufoci. În seara asta, seara, întâlnirea lumii mari. Noi p117

Să mergem la generalul Gallis. Se spune că acolo se cântă whist. Nu este treaba mea, ci a societății, a etichetei, a exigențelor lumii! Așa că o să-mi folosesc bunele maniere.
lui Louis Bouilhet.
Cairo, 1 decembrie 1849.
Încep, dragul meu bătrân, prin a-ți săruta capul bun și prin a sufla toată inspirația pe această hârtie, pentru ca spiritul tău să vină la mine. Mai mult, cred că te gândești foarte mult la noi, pentru că ne gândim foarte mult la tine și de o sută de ori pe zi ne este dor de tine. în acest moment luna strălucește pe minarete; totul tace. Din când în când câinii latră. În fața ferestrei mele, ale cărei perdele sunt trase, am masa neagră a copacilor din grădină, văzuți în lumina palidă a nopții. Scriu pe o masă pătrată, acoperită cu un covor verde, luminată de două lumânări și scot cerneala dintr-un vas cu unguent. Îl aud pe tânărul Maxime în spatele ușii făcându-și dozele fotografice. Mutii dorm acolo sus, și anume Sassetti și dragomanul, care dragoman, ca să mărturisesc adevărul, este unul dintre cei mai de-a dreptul ticăloși pe care i-ar putea numi. Cât despre domnia mea, ea poartă o cămașă mare nubiană, din bumbac alb, împodobită cu ciucuri și o croială a cărei descriere ar fi lungă. Capul meu este ras complet, cu excepția unei șuvițe de păr în ceafă (aici este locul în care Mohamed trebuie să te îndepărteze în ziua judecății) și acoperit cu un tarbuch p118

roșu care izbucnește de culoare roșie și m-a făcut să izbucnesc de căldură în primele zile. Avem niște mingi destul de orientale. Considerațiile de siguranță ne opresc impulsul costumului; Deoarece europenii sunt mai respectați în Egipt, doar în Siria ne vom îmbrăca complet. Iar tu, bietul diavol bătrân iubit, ce devii în această patrie murdară la care mă trezesc uneori visând cu tandrețe? Mă gândesc la duminicile noastre de la Croisset, când am auzit zgomotul porții de fier și am văzut bastonul, caietul și tu apărând... când ne vom relua discuțiile noastre nesfârșite lângă șemineu, cufundați în fotoliile mele verzi? Unde este *Meloenis* și piesele, călătorii? etc. etc. Trimite-mi volume.
Plecăm pe 1 ianuarie pentru călătoria noastră în Egiptul de Sus și Nubia. Va dura aproximativ trei luni. Nu am văzut

încă piramidele. Săptămâna viitoare vom face un scurt tur al zonei înconjurătoare, timp în care vom vedea piramidele, Sakkara, Memphis și Mokattam, unde sper să omor niște hiene sau vreo vulpe a cărei piele o voi aduce înapoi.
Cred, omule inteligent, că nu te aștepți să primești de la mine o relatare a călătoriei mele. Cel mult, am timp să țin pasul cu notele mele. Încă nu am scris nimic, nici măcar nu am deschis o carte, cu excepția zilei de ieri când am citit trei ode ale lui Horațiu pentru distracție, în timp ce îmi fumam ciboucul. Aș vrea să-ți trimit ceva să te distreze în apartamentul tău de pe Rue Beauvoisine, între Huart și bufnițele împăiate. Într-un cuvânt, aici este p119 până acum

cum sintetizez ceea ce am simtit: mica uimire din natura, ca peisaj si ca cer, ca desert (cu exceptia mirajul); uimirea enormă a orașelor și a oamenilor. Hugo spunea: „Eram mai aproape de Dumnezeu decât de umanitate!” Asta probabil pentru că visasem mai mult, explorasem mai mult și imaginasem mai mult tot ceea ce este orizont, verdeață, nisip, copaci, soare, decât ceea ce este case, străzi, costum și obiceiuri. A fost o reuniune pentru natură și o descoperire pentru restul. Dar există un element nou pe care nu mă așteptam să-l văd și care este imens aici, și acesta este grotesc. Toată vechea comedie a sclavului bătut, a vânzătoarei burtoase, a negustorului necinstit, este aici foarte tânără, foarte reală, fermecătoare. Pe străzi, prin case, despre orice, din dreapta și din stânga, se împart lovituri cu bețe cu o risipire respingătoare. Acestea sunt intonații guturale care seamănă cu strigătele fiarelor sălbatice și râsetele peste ele, cu haine mari albe atârnând, dinți de fildeș clănțănind sub buzele groase, nasuri de negrii, picioare prăfuite și coliere și brățări! Sărmanul bătrân! Am luat cina la pașa din Rosetta, unde erau zece negri care să ne servească. Aveau jachete de mătase, unii aveau brățări de argint; un băiețel negru a alungat muștele cu un praf de stuf; am mâncat cu degetele; mâncarea era adusă farfurie cu farfurie, pe un platou de argint. Au fost vreo treizeci dintre ei care au mărșăluit în acest fel. Era într-un foișor de lemn, toate ferestrele deschise, pe canapele, cu vedere la mare.
p120

Unul dintre cele mai frumoase lucruri este cămila. Nu mă obosesc să văd acest animal ciudat trecând, țopăind ca un

curcan și legănându-și gâtul ca o lebădă. Au un strigăt pe care mă chinui să-l reproduc; Sper să-l raportez, dar este dificil din cauza unui anumit gârâit care tremură în fundul zdrăngănei pe care o scot. În plus, poate că m-am săturat de cămilă, pentru că vom merge de la Cairo la Ierusalim pe lângă deșert și Muntele Sinai. Este o chestiune de cel puțin douăzeci și cinci de zile. Caravana noastră va fi formată din douăsprezece cămile. Ne vezi mingile acolo? Ajunși la Ierusalim, s-ar putea să murim de oboseală. De altfel, dacă dromedarul se comportă față de mine ca Mediterana, voi avea mâna de sus; pentru că veți ști, dragul meu domnule, că am fost cel mai vesel dintre toți pasagerii, deși marea era agitată (ne tăvăleam, vomitam, era superb). Pe toata traversarea, unsprezece zile, am mancat, am fumat, am glumit si am fost atat de amabil cu povestile mele lascive, povestiri, batjocuri etc., etc., incat personalul general ma adora. Cred că m-aș întoarce gratuit pe *Nil* . Am dobândit convingerea că lucrurile planificate se întâmplă rar. Mi-a fost frică de rău de mare și nu m-am simțit deloc; Nu a fost cazul lui Maxime și al tânărului Sassetti.
Rezemat de șină, am contemplat valurile în lumina lunii, încercând să mă gândesc la toate amintirile istorice care ar fi trebuit să-mi vină, și nu am făcut-o, în timp ce ochiul meu, prost ca al unui bou, se uita pur și simplu la apă. De multe ori m-am gândit la Racine în biroul său, cu peruca lui și ținuta din secolul al XVII-lea, năvălindu-și imaginația pentru a aranja p121

câmpie lichidă cu muntele umed, la toate bulionurile pe care le-a văzut în idee, și ce agitație liniștită i-a făcut în cap.
Dacă doriți să vă faceți o idee bună despre Malta, citiți ce spune Maxime despre ea în cartea sa; Este destul de corect. Apelează-ți toate gândurile despre *calessina* ; doar imaginați-vă în ea ca chipurile stareților din vremurile bune, în pantaloni scurti cu pălărie ascuțită și în compania unei doamne. În dimineața zilei în care am aterizat în Egipt, m-am urcat în vârfuri cu cârmaciul și am văzut acest Egipt vechi. Cerul, marea, totul era albastru. Seriul bătrânului pașă ieșea în alb la orizont. Asta am văzut. În timp ce ne apropiam de pământ, spre catacombe și băile Cleopatrei, am văzut un om pe jos cu două cămile pe care le împingea în fața lui. În port, niște arabi stăteau cu picioarele încrucișate pe pietre, pescuind cu cel mai liniștit aer din lume. Am trecut prin spatele unui bric mic

pe care era scris numele Saint-Malo și am aruncat ancora.
O flotilă întreagă de canoe pline de hamali, dragomani și cawas de consuli s-a repezit în jurul nostru; A fost un haos bun de pachete, de strigăte; ne-am încurcat în țevile lungi, în frânghii, în turbane; trunchiurile au fost aruncate peste bord în canoe, toată treaba asezonată cu lovituri de la cârligul pe umerii fellah-urilor.
În Alexandria, în seara sosirii noastre, am văzut o procesiune cu torțe: sărbătoreau circumcizia unui copil. Lampioanele de rășină luminau străzile întunecate unde se aduna mulțimea pestriță.

zbuciumat de strigăte. Aici, în Cairo, am asistat la glume similare; Într-una dintre aceste ultime seri i-am văzut pe devoți cântând laudele lui Allah, la o nuntă; dispuse în paralelogram, se legănau în timp ce cântau într-o manieră monotonă. Unul dintre ei dădea tonul și scotea în mod regulat țipete ascuțite. Clovnii sunt perfecți și glumele lor sunt de cel mai bun gust. Un copil vorbea cu un surd; După ce a încercat să se facă auzit strigând alternativ în fiecare din urechi, în cele din urmă, disperat, a început să țipe în spate.
Mâine urmează să facem un joc pe apă cu mai multe doamne care vor dansa în sunetul tarabucului, cu șerpi cu clopoței și căptușele lor din piaștri de aur. Alaltăieri am fost la o femeie acasă care ne-a prezentat altor două. Apartamentul dărăpănat, cu scurgeri, era luminat de o lumină de noapte; Prin fereastra nesmaltă se zărea un palmier, iar cele două turcoaice purtau haine de mătase brodate cu aur. Aici auzim contraste: lucruri splendide strălucesc în praf.
La revedere, bietul bătrân. Scrie-i mamei uneori și anunță-i de îndată ce ai vești despre mine. Te sărutăm. Târnăcop înțepenit... la revedere; o mie de tandreţe.
la mama lui.
Cairo, 2 decembrie 1849.
Iată-ne la Cairo, bietul drag, unde trebuie să stăm tot luna decembrie, până la p123

întoarcerea pelerinilor de la Mecca care ar trebui să aibă loc în aproximativ douăzeci și cinci de zile. Vom face un tur Cairo amănunțit și vom munci din greu în fiecare seară, ceva ce nu am făcut încă. Pe la 1 ianuarie, ne vom urca într-un baston și vom urca Nilul timp de șase săptămâni, după care o vom coborî și ne vom întoarce aici. Toată această călătorie din Egiptul de Sus

este extrem de usor si fara cel mai mic pericol de nici un fel, mai ales in acest anotimp, cand caldura este departe de a fi excesiva. Așa că puteți, chiar acum, să vă schimbați părerea despre clima din Egipt. Acolo este ceață seara, la fel ca peste tot. Nopțile sunt reci (deși slujitorii, sau mai bine zis sclavii, dorm în stradă la pământ, în fața ușilor) și se văd nori. Potrivit unor oameni din Franța, Egiptul este un adevărat cuptor. Bine, dar uneori devine călduț. Dacă vrei, sărmana bătrână, să ai un inventar a ceea ce port eu pe corp (după sfatul unanim al oamenilor de bun simț), iată cum mă îmbrac: curea de flanel, cămașă de flanel, chiloți de flanel, pantaloni de pânză, o vestă mare, o cravată mare și o haină peste jachetă seara și dimineața. Eu sunt bărbierit și port tarbușul roșu cu cele două șepci mici albe dedesubt. Oricine este ofițer, soldat sau angajat administrativ poartă redingota Constantinopolului, adică a noastră, cu tarbuș. Ca halat, mi-am cumpărat ieri o cămașă nubiană care m-a costat cincizeci de soli și este foarte șic. Pentru vreo douăzeci de franci poți obține halate de mătase. A p124

un cal bun costă trei sute de franci; așa că vom cumpăra câteva din Palestina. Trebuie să vezi, dragă mamă, prin scurtul interval dintre această scrisoare și cea anterioară, că am ars Egiptul de Jos. Nu am fost încurajați să mergem acolo din cauza mlaștinilor care mai există, rămășițe ale viiturii. Era necesar să le traversăm; acolo se inghit febra si colici. Ne-am lipsit de ea. Este, fără îndoială, un exces de precauție, dar până la urmă, mai bine prea mult decât nu suficient. Același lucru este valabil și pentru Sennaar; Ne-am propus la un moment dat să împingem atât de departe. Pare la fel de ușor ca să mergem de la Alexandria la Cairo, dar Linant-Bey (inginerul șef al podurilor și drumurilor egiptene), care a fost acolo de trei ori, ne-a spus că nu vom vedea absolut nimic și că nu merită să ne prelungim călătoria. Așa că Sennaar, până acum, mi se pare că a fost dat deoparte, dacă acolo sus ne apucă furia să ne întoarcem mai departe. Pe de altă parte, domnul Linant (cu siguranță este cel mai inteligent om pe care l-am întâlnit până acum, cel mai educat și cel mai bun în orice caz) ne îndeamnă să mergem la Ierusalim pe uscat, și nu pe mare, ceea ce face parte din itinerariul nostru inițial, așa cum puteți vedea uitându-ne la el. Trag concluzia din toate acestea că nu este posibil în Europa să avem informații precise despre drumurile Asiei. Se schimbă des. Așa am văzut în Alexandria un tânăr prinț

german care se întorcea din Palmira, despre care se credea inabordabil; fusese acolo cu servitorul și cu dragomanul său, fără să i se întâmple nimic. Am văzut destule, și mai presus de toate am auzit destule, pentru a fi convins că nu există așa ceva ca o întâlnire proastă p125

că atunci când îl căutăm; În ceea ce privește bolile, le obținem prin nepăsare. Ce spuneți despre un englez curajos (faptul ne-a fost raportat de contele de Neuville care a călătorit cu el în Siria) care, tot timpul a stat în Siria, a mâncat patru mese, roast beef și a băut vin! Indiferent cât de mult i-am spus că se va sinucide, omul nostru nu s-ar clinti. Când l-a lovit febra, a adăugat rom în ceai și i-a plăcut să facă băi reci pentru a-și calma sângele. Așa că a fost aruncat în aer ca petarda în Ierusalim, susținând până în ultima clipă că clima era de moarte și regimul său bun. Deci nu te teme, sărmana bătrână, toți suntem bine și vom fi bine până la sfârșit.
Estul începe în Cairo. Alexandria este prea amestecată cu europenii pentru ca culoarea locală să fie foarte pură. Aici găsim mai puține pălării. Mergem la bazaruri, la caouehs (cafenele), la artiști de stradă, la moschei. Există glume de mare merit care fac glume de mai mult decât gust ușor. Bazarul de sclavi a avut primele noastre vizite. Acesta este disprețul pe care îl avem față de carnea umană. Socialismul nu este pe cale să domnească în Egipt. Mă topesc de admirație în fața cămilelor care traversează străzile și se întind în bazarurile dintre magazine.
la aceeasi.
Marți seara, 4 decembrie (1849). Bună ziua astăzi, dragă mamă; Am primit patru scrisori de la tine. Toate acele bagaje bune de la p126

Timpul m-a umplut de bucurie. În această după-amiază am avut o excursie încântătoare la mormintele califilor. Este o câmpie mare lângă Cairo, plină de moschei de pe vremea cruciadelor. Pe de o parte se află deșertul, Cairo și toate monumentele sale la picioarele tale, iar mai departe pajiştile Nilului, cu râul stricat de pânze albe. Canges-urile au toate două pânze mari încrucișate care fac barca să arate ca o rândunică care zboară cu două aripi imense. Cerul era tot albastru, șoimii se învârteau, cămilele treceau și din vârful minaretelor ruinate, ale căror pietre sunt roade de vârstă ca bucăți de zdrențe sfâșiate de șobolani, se vedeau oameni și animale târându-se ca muștele, toate inundate de o lumină lichidă care pare să

pătrundă în suprafața tuturor și în transparența atmosferei. Acum că am auzit de la tine, îmi închid scrisoarea. Plecăm poimâine pentru mica noastră excursie prin Cairo.
La revedere, te sărut de un milion de ori.
către doamna Bonenfant.
Cairo, 5 decembrie (4), 1849.
Și mai întâi, dragi părinți, să vă spun că nu știu cum să vă mulțumesc pentru grija bună pe care o acordați sărmana mea mamă. Are nevoie, te asigur, și fără tine nu știu ce s-ar întâmpla cu ea. p127

În scrisoarea ei pe care am primit-o ieri, îmi spune despre întoarcerea la Rouen spre sfârșitul lunii decembrie. Cred că ar face bine să stea acolo cât mai scurt posibil și să se întoarcă la tine; nu putea fi mai bine altundeva. Când îmi răspunzi, dragă Olympe, spune-mi sincer cum este, dacă nu este prea tristă. Scrisorile ei mi se par destul de rezonabile, dar mi-e teamă că se va chinui puțin să-mi scrie și, de teamă să nu mă întristeze, va pune o față curajoasă în ciuda ei. În orice caz, nu-mi ascunde nimic. Fac apel la sinceritatea și inima ta bună în acest punct. Probabil ai sărutat-o bine când am plecat; cum plângea, nu-i așa? Îți mulțumesc, draga mea, pentru toată tandrețea pe care i-ai dat-o în acest moment îngrozitor. Nu este nimic pierdut; Adun toate acestea și le păstrez într-un loc sigur.
Sper că nu ai curajul să te aștepți la o poveste de călătorie de la mine. Îmi lipsește timpul să fac asta. abia atunci când călătorești, dacă cineva are capacitatea de a respira. Îngrijirea materialului ocupă o cantitate de neconceput de un sfert de oră. Să cumperi o pipă într-un bazar este o chestiune de jumătate de zi, așa cum negustorii se ceartă cu dragomanul tău, unul dorind să-l înșele pe celălalt. De acolo, strigăte, jigniri, lovituri: poză! Și ziua trece așa. M-am gândit mult la curajosul părinte Parain în această dimineață. Am vizitat bazarul aurarilor. Într-un coridor îngust și întunecat ca o cizmă (când, ținând-o de tiranți, încerci să descoperi cuiul care te doare călcâiul), aliniat p128

Pe ambele părți, în spatele cufere mari de lemn, fumând pipe și beau cafea, sunt un număr de oameni ciudați în turbane, sprijiniți în genunchi și ocupați să se scarpină, nu știu ce. Într-un fel de încăpere din spate, forja arde; unii copii lustruiesc lanțuri de aur. Femeile cu voal trec pe lângă tine strigând cuvinte de neînțeles; sau este capul

vreunei cămile care traversează bazarul, care intră fără ceremonie în prăvălie și se uită la ceea ce se face cu marele ei aer năucit. Iată ce este bazarul aurarilor. Nu vedem nicio lucrare de aur; totul este sub cheie.
la mama lui.
Cairo, 14 decembrie 1849.
Dacă ai ști, dragă bătrână, de câte ori pe zi, văzând lucruri frumoase, mi-e dor de tine și îmi imaginez chipul împodobit cu ochelari, uimit lângă mine. Așa că, din tot ce văd, încerc să adun cât mai mult pentru a vă aduce mai mult înapoi. Cum vom vorbi la întoarcere, sărmana dragă bătrână! Să mergem ! Să mergem ! Ia curaj! Acest timp, care vi se pare atât de lung acum, va părea că a trecut repede în câteva luni. Îți vei aminti atunci doar uniformitatea anxietății tale, fără toate intermitențele care pot măsura acum amploarea ei. Când spun intermitență, probabil că greșesc, pentru că sunt sigur că nu vă faceți griji și că, de dimineață până seara (și mai ales de seară până dimineață), p129

Îți frângi mintea ca să-ți imaginezi o mulțime de pericole care au existat doar în creierul tău. Scrisoarea de azi, de exemplu, mi se pare mai tristă decât celelalte. Cât de plictisit vei fi în Rouen! Cum vei vedea cum arde focul tău și cum ploaia curge pe gresie! Adu-l pe Bouilhet, poți vorbi despre mine împreună. Știi că este ridicol de timid, iar dacă nu ți-a scris (ceea ce nu m-ar surprinde), sau dacă nu vine să te vadă brusc, știind că te-ai întors la Rouen, e pentru că există mai multă stângăciune decât orice altceva.
Scrisoarea mea vă va ajunge după Anul Nou. În acest moment ne vom face pregătirile pentru călătoria pe Nil. Vom avea un baston fin cu zece marinari ai noștri (fiecare 15 franci pe lună) și scrisori de recomandare pentru toți guvernanții. Nici nu ar fi surprinzător dacă Suleiman Pașa ne-ar însoți o parte din călătorie (ceea ce ne-ar deranja puțin, de altfel). Vom avea pe barca noastră o masă de țevi, multe tarbuc, chibouk și tarabouk (tobă), etc., etc.
Da, avem șic bun. Soarele s-a hotarat in sfarsit sa-mi bronzeze tenul: ma duc bronz (ceea ce ma satisface); ma ingras (ceea ce ma intristeaza); Barba îmi crește ca o savana americană. Dorm douăsprezece ore la rând fără să mă trezesc și arăt ca o lisă bătrână. Am o siluetă bună și sunt mulțumit de mine. Cât despre deşertăciune, linişteşte-te, biata bătrână; Nu sunt încă beat de tămâie și cred că când mă voi întoarce nu mă voi preface că nu te recunosc.

Săptămâna aceasta am făcut o scurtă excursie de șase zile p130 la Giza, piramide, Sakkara și Memphis. În Sakkara am adunat mumii ibis din ghivecele lor, pe care le vom lua înapoi. Cât despre mumiile umane, acestea sunt foarte greu de exportat, deoarece toate antichitățile sunt oprite la vamă. În plus, dacă nu este mai greu să ieși decât să intri, treaba va fi ușor stricată. Am intrat în Alexandria fără să ne deschidem bagajele (1200 de lire). Am dat cincizeci de sol, și asta a fost tot. Așa că am petrecut zece zile aproape în întregime în deșert, dormind în corturi, trăind cu beduinii (care sunt foarte veseli și cei mai buni oameni din lume), mâncând turturele, beam lapte de bivoliță și auzim noaptea țipăturile acelor șacali bătrâni pe care îi vedem seara și dimineața galopând între movilele de nisip din apropiere. iubesc deșertul; Aerul este uscat și crocant ca cel de la malul mării, o comparație cu atât mai potrivită cu cât când îți treci limba peste mustață, îți sare gura. Respirăm adânc acolo. Caii noștri erau potcoviți cu un fier plin (ca un pantof) pentru a alerga mai bine pe nisip; le-am lansat cu viteză maximă, am *devorat* spațiu, am făcut o masă de încărcături. Ca să te liniștesc acum despre deșert (în legătură cu călătoria noastră în Sinai pe care probabil o vom face în jurul lunii aprilie), află, sărmana bătrână, că în deșert nu există nici oftalmie, nici dizenterie, nici febră. *nu e nimic* si gata; Singurul pericol serios este să mori de foame sau de sete când nu ai provizii. Avem un dragoman perfect, un bărbat la cincizeci de ani p131

de ani, italian, trei sferturi arab, un tip înalt, flegmatic, care cunoaște toate colțurile Egiptului, excelent în toate piețele pe care le vizităm și care, printre vreo douăzeci de arabi, este curios să-l vadă. Pentru un piastru (5 sol) se ceartă cu ei o oră. Apoi i se aprinde marele ochi negru, gesticulează, devine palid, strigă și în cele din urmă îi reduce la tăcere. Este un bucătar bun, ne cere să-l lăsăm să ne facă mâncăruri dulci, știe să îndese păsările, să ștampileze basoreliefuri. Face toate meseria posibilă și râde doar când a luat o scurtătură pentru a ne duce dintr-un loc în altul. Așa că își pune pumnii în șolduri, își lasă nasul în jos și se mișcă în timp ce se urcă pe măgarul său. În interiorul Cairoului nu scoatem măgari afară; sau mai bine zis nu iesim fara magar. Străzile sunt atât de înguste încât nu există nicio cale de a obține o altă montură, iar orașul este atât de mare încât nu se poate alerga o cursă pe jos. De la marii lorzi până la curățătorii de țevi, toată

lumea trapează pe măgarii lor. Strigăm, ne oprim, ne trecem unul pe lângă altul, trecem și dispărem, totul fără incident sau accident. Trei sferturi din străzi sunt cu greu mai mari decât strada Little Well. De sus, casele ating balcoanele lor din lemn sculptat. Din spatele pereților se aud voci cântând, sau din când în când răsună strigătul singular de bucurie al femeilor arabe, care sună ca un tril de clarinet. Cât despre menestreli, glumeți și dansatori, se pare că în Egiptul de Sus vom putea să ne dăm un bumb de acea culoare bună la care am visat atât de mult.
p132

Am ajuns la poalele dealului unde se află piramidele, acum opt zile astăzi (vineri), la ora 4 seara. Aici începe deșertul. A fost prea mult pentru mine, i-am dat calului meu accelerație. Maxime m-a imitat și am ajuns la poalele sfinxului. Văzând asta, care este de nedescris (ar fi nevoie de zece pagini, ce pagini!), capul mi s-a învârtit o clipă, iar tovarășul meu a fost alb ca hârtia pe care scriu. La apus, Sfinxul și cele trei piramide roz păreau înecate în lumină; Bătrânul monstr ne-a privit cu o expresie terifiantă și nemișcată. Nu voi uita niciodată această impresie singulară. Am dormit acolo timp de trei nopți, la poalele acelor piramide vechi, blestemate, și sincer, a fost grozav. Cu cât le vezi mai multe, cu atât apar mai mari; pietrele, care la douăzeci de pași par mari ca pietrele de pavaj de stradă, sunt cam cât un om și, când te urci pe ele, treptat cresc ca atunci când urci pe un munte. A doua zi dimineața, înainte de ziuă, am început ascensiunea. Arabii care te conduc sunt atât de pricepuți, doi în față te trag și doi în spate te împing, încât ești atras aproape în ciuda ta. Eu, care nu am *vânturi lungi* , eram fără suflare când am ajuns în vârf. Este o chestiune de un sfert de oră.
Restul zilei l-am petrecut vizitând interiorul piramidelor, hipogeele, mormintele în care nu am coborât, de frica vertijului, o coborâre periculoasă, de altfel, și care nu răsplătește efortul depus. Noi p133

Am primit călători englezi în cortul nostru. Le-am oferit pipe și cafea și am schimbat tot felul de plăcere. A doua zi, călărie în interiorul deșertului; fotografie, note. Noaptea bătea vântul în cortul nostru ca pânza unei nave. Lanterna noastră ardea suspendată în mijloc; caii, legaţi de ţăruşi, pufăiau. Giuseppe, cu skimmerul în mână, fierbea în bucătărie, iar în jurul focurilor lor arabii noștri cântau litanie sau ascultau pe unul dintre ei povestind o

poveste. Pentru a dormi, fac găuri în nisip cu mâinile și se culcă în aceste gropi ca niște cadavre. Nu scoatem aici morminte, mumii, resturi de tot felul; Pământul din jurul lui Sakkara este literalmente format din oase umane. Ca să-mi repare căpăstrul calului, sais-ul meu (lacherul care aleargă în fața cailor) a luat un os, în loc de altceva. Pământul din acest loc s-a prăbușit prin pasaje subterane care erau necropole.
În Memphis am campat pe marginea unui lac, într-o plantație de palmieri, lângă colosul lui Sesostris întins pe burtă în noroi. Nu mai rămâne nimic din Memphis. Sunt doar palmieri, câteva turme de capre, iarbă verde frumoasă și, ici-colo, vreun biet arab care fuge cât de repede de tine când galopezi spre el. Observ că francii sunt foarte respectați. Armele noastre și memoria lui Napoleon au mult de-a face cu asta; dar mai trebuie spus că mulți ofițeri din armata pașa sunt francezi și bieții diavoli nu știu niciodată p134

cu cine au de-a face. Alaltăieri dimineață, când am împlinit 12 ani, ne-am întors la Cairo pe un alt traseu, mergând tot timpul pe sub palmieri sau de-a lungul malurilor Nilului și luând-o încet pentru a face plăcerea să dureze;
așa că ne-a luat șapte ore pentru un drum care durează patru.
Ți-am spus despre verdeață. Acest lucru ți se poate părea amuzant. Dar în Egipt sunt două lucruri: Egiptul însuși, valea, tot ce primește potopul, care este mai verde decât Normandia, și imediat lângă el nisipul arid, deșertul, astfel încât aceste două culori contrastează brutal una lângă alta, în aceeași vedere, ca din vârful piramidelor, de exemplu. Vedeți câmpuri, pajiști, moschei și deșertul, acea întindere mare, obraznică, care este violet în răsăritul soarelui, gri la amiază și roz seara. Ah! Totul este o farsă.
fratelui său.
Cairo, 15 decembrie 1849.
Trebuie să începi să crezi că sunt un ticălos mândru pentru că nu ți-am dat vești despre mine mai devreme, dragul meu Ahile; dar cel mult am timp, cu fiecare scrisoare, să scriu în grabă câteva rânduri pentru biata noastră mamă. Venim acasă seara simțindu-ne destul de obosiți și, de îndată ce ne-am luat notițele, suntem uimiți. Au trecut două zile de când ne-am întors din piramide. Dintre tot ce am văzut până acum, aceasta este cu siguranță cea mai frumoasă, deși impresia este destul de diferită de ceea ce

te-ai aștepta. Aceste *clădiri uluitoare* , la prima vedere, nu par foarte mari, neavând acolo nimic care să servească drept termen de comparație. Dar pe măsură ce stai lângă ele și mai ales pe măsură ce te urci pe ele, ele cresc prodigios și par să te zdrobească atât de tare încât îndoi umerii. Cât despre priveliștea de sus, provoc pe oricine, fie Desalleurs, Bailleul sau Chateaubriand, să-și dea o idee. Ne strângem hainele mai strâns, căci frigul ne mușcă tare și ne ținem gura; asta e tot.
Apropo de frig, în Egipt este frig, oamenii sunt îmbrăcați în flanele și paltoane și văd nori și este multă verdeață. Primul lucru pe care îl recomandăm este să te acoperi bine pentru a evita dizenteria, care este foarte periculoasă. in afara de asta, sunt putine boli acolo; febrele sunt în deltă, iar oftalmiile îi atacă doar pe arabi. Mai mult, în Egiptul de Sus, de unde plecăm în ianuarie, după întoarcerea pelerinilor de la Mecca, nu mai există boli de ochi sau de stomac. Aici, în Cairo, vedem o mulțime de oameni cu un singur ochi și orbi. Copiii săracilor sunt mâncați la propriu de muște, ceea ce nu îi împiedică să poarte coliere și în zilele de sărbătoare, precum circumcizii și nunți, șepci și jachete împodobite cu piaștri de aur pe care bătrânii le împrumută pentru a înfrumuseța ceremonia.
Aici se poate satisface gustul cuiva pentru mediul academic p136

uman. Mulți domni se plimbă complet goi, ceea ce îi face pe oameni să privească în altă parte.
femei engleze; Cei amuzanți sunt și ei foarte bine învârtiți și echipați. Cât despre femei, nu vedem nimic din fețele lor, doar sânii plini. La țară, de exemplu, când te văd venind, își iau hainele, le trag peste față și, pentru a-și ascunde aspectul, descoperă ceea ce se numește în mod obișnuit gâtul, adică spațiul de la bărbie până la buric.
Ah! Am văzut câteva din acele sfârcuri! Te-am văzut acolo! Te-am văzut acolo!
Notă: mamelonul egiptean este foarte ascuțit, în formă de sân și deloc interesant. Dar ceea ce emoționează, de exemplu, sunt cămilele (ale adevărate, cele cu patru picioare) care traversează bazarurile; Acestea sunt moscheile cu fântânile lor, străzile pline de costume din toate țările, cafenelele pline de fum de tutun și piețele publice răsunând de menestreli și glumeți. Există peste toate acestea, sau mai bine zis din toate acestea iese o culoare infernală care te prinde, un farmec singular care te lasă fără cuvinte.

Cât despre almees din Cairo, nu mai sunt în Cairo; Sunt retrogradați în Egiptul de Sus. Pe de altă parte, sunt almei bărbați, cetățeni cu meserii dubioase, îmbrăcați în femei și care se zvârcolesc frumos. Poimâine vom aduce șase dintre ei în grădina hotelului și vom oferi un spectacol complet. Ceea ce am văzut deja pe stradă mi se pare foarte frumos.
p137

Suntem pe picior excelent aici. Suleiman Pașa ne-a plăcut de la bun început, ceea ce ne-a servit bine, ca post, și călătorim cu un anumit aer. Egiptul este populat și de francezi, care sunt foarte bucuroși să întâlnească compatrioți cu care pot vorbi despre teatrele pariziene și despre politica actuală. Aproape toate posturile importante sunt ocupate de ei, sau de armeni creștini, pentru ca săracii diavoli arabi să nu știe niciodată cu cine au de-a face și să-și coboare steaguri înaintea oricărei redingoțe europene. În plus, oamenii sunt foarte puțin preocupați de ceea ce se întâmplă. El a fost egiptean sub Mahomed, a redevenit turc sub Abbas, va fi englez mai târziu, când Anglia va prelua Egiptul (ceea ce se va întâmpla într-una din aceste dimineți); sau mai bine zis va ramane la fel, batjocorind de toate, carucior, vorbeste si lenes, pentru ca aici arabul este foarte vesel, foarte iubitor de glume, mascarade si procesiuni. Fellahul gol ară câmpurile cu sapa și se oprește să te vadă trecând, la fel ca țăranii buni ai Franței. Beduinului îi place să i se spună glume, iar locuitorul orașului își fumează pipa în magazinul lui, clătină din cap în timp ce își recită rugăciunea și îl păcălește grav pe burghez în timp ce își bea cafeaua cu un aer antic.
Am trimis o scrisoare la tine acasă pentru mama. Iată-o înapoi în Rouen, biata femeie; ea nu știe unde să-și tragă plictiseala. Ai grijă de ea; Nu-ți spun să o iubești, dragă frate, dar sunt cuvintele de care are nevoie mai presus de toate. Pentru a trăi, are nevoie de puțin din această tandrețe zilnică la p138

cu care ea era atât de obișnuită și pe care bietul nostru tată i-a împrăștiat.
Iartă-mă, bietul bătrân, dacă îți spun lucruri pe care le poți ghici, dar la o mie de leghe depărtare suntem atât de departe! Și acum că ești singur cu ea, dublează-te și înlocuiește-mă.
La revedere, sărută-te pe Julie și Juliette pentru mine,

tuturor, tuturor, este de la sine înțeles. Toate ale tale. scrie-mi la Cairo. Te sărut. 1850 T 2

p138

lui Louis Bouilhet. *de saltatoribus.*
(sfârşitul lunii decembrie 1849-începutul lui ianuarie 1850.) nu am avut încă dansatori; Toți sunt în Egiptul de Sus, exilați. Partea pe care trebuia să o facem pe Nil ultima dată când ți-am scris a fost ratată. În plus, nimic nu se pierde. Dar am avut dansatorii. Oh! Oh! Oh!
Te-am sunat! Am fost revoltat și foarte trist. Trei sau patru muzicieni cântând la instrumente neobișnuite (vom aduce câteva înapoi) stăteau în spatele camerei de hotel în timp ce, la o măsuță, un domn lua masa, iar noi ceilalți ne fumam pipa, așezați pe canapea. În calitate de dansatori, imaginați-vă doi tipi destul de urâți, dar fermecător de corupți, în mod intenționat degradanți, amuzanți.
p139

în privire și feminitate în mișcări, având ochii pictați cu antimoniu și îmbrăcați ca femei. Pentru costum, pantaloni largi și o jachetă brodată care coboară până în epigastru, în timp ce pantalonii, dimpotrivă, ținuți de o centură enormă de cașmir împăturită în mai multe duble, încep doar cam de la abdomenul inferior, astfel încât întregul abdomen, rinichii și baza feselor sunt expuse printr-un tifon negru lipit de piele, care este ținut de partea inferioară și superioară. Ondulează pe șolduri ca un val întunecat și transparent, cu fiecare mișcare pe care o fac. Muzica continuă în același ritm, fără oprire, timp de două ore. Flautul este strident, tamburelele rezonează în piept, cântăreața domină totul. Dansatorii trec și se întorc, merg, mișcându-și pelvisul cu o mișcare scurtă, convulsivă. Este un „tril muscular” (singura expresie corectă); când pelvisul se mișcă, restul corpului este nemișcat. Când, dimpotrivă, pieptul este cel care se mișcă, totul rămâne la fel. Ei înaintează spre tine, cu brațele întinse, jucând șerpi cu clopoței de aramă, iar fețele lor, sub machiaj și transpirație, rămân mai inexpresive decât o statuie. Prin asta vreau să spun că nu zâmbesc. Efectul rezultă din gravitația capului în opoziție cu mișcările lascive ale corpului. Uneori cad complet cu spatele la pământ, ca o femeie întinsă, și se ridică din nou cu o mișcare a coapselor ca cea a unui copac care se îndreaptă odată ce vântul a trecut. În salutări și plecăciuni,
p140

Pantalonii lor mari și largi se umflă brusc ca niște baloane ovale, apoi par să se topească, golind aerul care îi umflă. Din când în când, în timpul dansului, mahout-ul care le aducea se zbenguie în jurul lor, sărutându-le stomacul și coapsele și rostind glume vesele pentru a condimenta chestia, care este deja clară în sine. E prea frumos pentru a fi incitant. Mă îndoiesc că femeile sunt la fel de bune ca bărbații; urâţenia acestora adaugă mult ca artă. Am avut o durere de cap pentru tot restul zilei. Zilele trecute am făcut baie. Eram singur în spatele cuptorului, urmărind ziua căzând prin lentilele mari de sticlă de pe dom. Apa fierbinte curgea peste tot; întins acolo ca un vițel, mă gândeam la multe lucruri; toți porii mei se dilatau încet. Este foarte voluptuos și dulce melancolic să faci o baie ca asta fără nimeni, pierdut în aceste încăperi întunecate, unde cel mai mic zgomot răsună ca o lovitură de tun, în timp ce kellak-ii goi se cheamă între ei, și te mânuiesc și te întorc ca niște îmbălsămători care te pregătesc pentru mormânt.
Am fost inițiați, prin intermediul unui bati (bati și loviturile cu băț sunt baza arabă; nu auzim altceva și nu vedem nimic altceva).
Ne pun șerpi în jurul gâtului, în jurul mâinilor noastre; deasupra capetelor ni se recitau incantații; Am fost suflați în gură: a fost foarte amuzant. Bărbații care desfășoară astfel de industrii vinovate își desfășoară jonglarile josnice, așa cum spunea domnul de Voltaire, cu un p141.

abilitate singulară. Despre domnul De Voltaire, ceea ce mi-ai spus despre el despre noaptea petrecută la Mauny m-a emoționat. Am locuit în acest castel câteva luni, când aveam doi ani și jumătate; Acestea sunt cele mai vechi amintiri ale mele. Îmi amintesc un cerc de iarbă, cu un majordom în costum negru care trecea peste el, copaci înalți și un coridor lung la capătul căruia, în stânga, era camera în care dormeam.
Vorbim cu preoți de toate religiile. Uneori este foarte frumos ca ipostaza și atitudinea oamenilor. Avem traduceri făcute din cântece, povești, tradiții, tot ce este popular și oriental. Angajăm oameni de știință, asta e literal. Avem atingeri bune, multă insolență, multă libertate de limbaj. Chelnerul șef cu care stăm chiar crede că uneori mergem puțin prea departe. Într-una din aceste zile ne vom răsfăța cu o vizită a vrăjitoarelor. Încă în scopul acestor mișcări vechi.
Săracul dragă, chiar vreau să te sărut. Voi fi fericit când îți

voi vedea din nou fața.
Ieri, citind versurile tale, mi-am exagerat exagerarea pentru a-mi face plăcere și a mă amăgi, de parcă ai fi acolo.
Du-te des la mama mea, sprijină-o, scrie-i când e plecată; biata femeie are nevoie. Vei săvârși acolo un act de înaltă evanghelizare și, ca studiu, vei vedea acolo expansiunea modestă a unei naturi bune și drepte. Ah! Bietul batran, fara ea si tine, cu greu m-as gandi la patria mea, ma refer la casa mea. Văd niște p142 frumos aici

exemple de josnicie: este antică. Trăiască un guvern despotic care să înjosească demnitatea umană! Mercy, ce ticăloși sunt toți oamenii ăștia!
Seara, când vii acasă, când versurile nu merg bine, când te gândești la mine și te plictisești, sprijinindu-te în vârful cotului pe masă, ia o hârtie și trimite-mi totul, totul. Am mâncat scrisoarea ta și am recitit-o de mai multe ori.
La revedere, te sărut și sunt mai mult ca niciodată „Marshal De Richelieu, albastru just-au-corps, grey muschetar, regency and cardinal Dubois”, sacrebleu! pentru tine, solidul meu.
la mama lui.
Cairo, 5 ianuarie 1850.
Scrisoarea ta bună și lungă din data de 16, bietul bătrân, a sosit miercurea trecută ca cadoul meu de Anul Nou. Făceam o vizită oficială consulului nostru când i s-a adus un pachet mare, pe care l-a deschis imediat. Am apucat pliul pe care l-am recunoscut printre alte o sută (mă mâncărime să o deschid, dar decorul, vai! a împiedicat-o). Din fericire, ne-a dus în sufrageria *soției sale* pentru a-i aduce omagia și, întrucât tocmai primise o scrisoare de la mama ei, ne-am acordat reciproc permisiunea de a
p143

citiți-ne pe fiecare pe cont propriu, chiar înainte de a ne saluta.
Am avut o cursă de cămile! ! ! Ei bine, cămila nu provoacă rău de mare sau dureri musculare, orice spun oamenii. După patru ore pe cămilă, nu eram mai obosiți decât dacă am fi stat în camerele noastre. Suntem acolo în evlavie într-un fel de fotoliu; ne schimbam pozitia dupa bunul plac, picioarele incrucisate, sau intinse pe gatul fiarei, sau in etrier. După aceea, n-am visat djemel suficient pentru a fi posibil să ne deranjeze?
M-am *săturat* să-ți spun porecla mea. Știi cum mă numesc

arabii? (deoarece au mare dificultate în a pronunța numele noastre franceze, pentru a distinge francii ei inventează unul pentru folosirea lor) ghiciți care este acest nume celebru! *Abou-Scheneb,* care înseamnă „tatăl mustaței". Cuvântul abou, tată, se aplică la tot ceea ce se referă la lucrul despre care vorbim. Deci zicem: *tatăl cizmelor, tatăl lipiciului, tatăl muștarului,* adică vânzător de pantofi, lipici, muștar, și încă se înțeleg între ei, cum spunea maica Decaux. (Numele lui Max este un nume foarte lung, pe care nu-l amintesc, și care înseamnă *omul excesiv de slab* .) Judecă-mi bucuria când am aflat de onoarea care i se plătea acestei părți din mine.

Adesea, pentru a economisi timp și a nu trebui să ne întoarcem la hotel la prânz, ieșim dimineața și, când ne este foame, mergem la un restaurant turcesc. Acolo, la p144

sfărâmă totul cu mâinile lui și eructăm excesiv. Sufrageria și bucătăria sunt una și șemineul mare, împodobit cu vaze mici, gâgâiește și fumează în spatele tău cu băiatul de bucătărie în turban alb și brațele suflecate. Am grijă să scriu numele tuturor preparatelor și compoziția lor. De asemenea, am notat toate parfumurile care sunt fabricate la Cairo. Acest lucru poate fi foarte util pentru mine undeva. Am luat doi dragomani; Seara vine un povestitor arab să ne citească povești și este un effendi pe care îl plătim să ne traducă. Dar dacă nu pierdem timpul, banii merg repede, și mai repede decât cămilele, aia! Pentru că despre aceste fiare mici, ne-a luat 4 ore să le facem 6 ligi. Vezi cu ce ritm merge. Revenind la viața pe care o ducem aici, am avut o după-amiază minunată acum câteva zile. Maxime rămăsese în urmă să facă ceva sau altceva. L-am luat pe Hassan (al doilea dragoman pe care l-am angajat deocamdată) și m-am dus la episcopul copților să vorbesc cu el. Am intrat într-o curte pătrată înconjurată de coloane și în mijlocul căreia se afla o mică grădină, adică niște copaci mari, paturi de flori de verdeață închisă mărginite de o canapea de lemn în formă de spalier. Dragomanul meu, cu pantalonii lui largi și jacheta cu mâneci lungi, mergea în față, eu în spate. Pe un colț al canapelei stătea un bătrân încruntat, cu o barbă albă, îmbrăcat într-o haină lungă de blană și flancat de cărți în scriere baroc împrăștiate pe toate părțile. La distanţă stăteau trei doctori în halate negre, mai tineri şi cu p145 lungi

barbi de asemenea. Dragomanul a spus: „Este un lord francez, *Khawadjafransaoui,* care călătorește în toată lumea pentru a învăța și care vine la tine pentru a vorbi despre religia ta”. Acesta este stilul cu care ne tratăm unii pe alții! Vă puteți imagina propozițiile pe care le spun? Așa că, tocmai acum, pe când cercetam niște semințe la un negustor, o femeie, căruia tocmai îi făcusem de pomană copilul, mi-a zis: „Binecuvântat ești, blândul meu domn: să-ți dea Dumnezeu să te întorci sănătos și sănătos în patria ta”. Binecuvântările și formulele de acest fel sunt folosite foarte mult. Un sais la care Max l-a întrebat dacă nu este obosit i-a răspuns: „plăcerea ochilor tăi îmi este suficientă”. Așa că mă întorc la episcop. M-a primit cu mare politete; S-a adus cafea și în curând am început să-i pun întrebări despre Treime, Fecioară, Evanghelii, Euharistie;
toată vechea mea erudiție a *Sfântului Antonie* a revenit. Era superb, cerul albastru deasupra capetelor noastre, copacii, cărțile întinse, bătrânul rumegând în barbă să-mi răspundă, eu lângă el, cu picioarele încrucișate, gesticulând cu creionul și luând notițe, în timp ce Hassan stătea, nemișcat, traducând cu voce tare, iar ceilalți trei doctori, așezați pe scaune, dădeau din cap și interpretau câteva cuvinte din când în când. Mă distram profund. Acesta a fost într-adevăr vechiul Orient, țara religiilor și a costumelor vaste. Când episcopul a fost externat, unul dintre medici l-a înlocuit și, când la final am văzut că toți au obrajii roșii, am plecat. Mă voi întoarce, pentru că sunt multe de învățat acolo.
p146

Religia coptă este cea mai veche sectă creștină existentă și aproape nimic, dacă nu se știe nimic, despre ea în Europa (cel puțin din ceea ce știu eu). Voi merge și la armeni, greci, sunniți și mai ales la medicii musulmani.
Încă așteptăm întoarcerea rulotei de la Mecca; Este o ocazie prea bună de ratat și nu vom pleca în Egiptul de Sus până când pelerinii nu vor sosi. Vedem niște lucruri destul de amuzante acolo. Caii preoților merg peste trupurile închinătorilor prosternați. Sunt tot felul de dervişi, cântăreți etc.
Când mă gândesc la viitorul meu însă (mi se întâmplă rar, pentru că nu mă gândesc deloc la nimic, spre deosebire de gândurile mărețe pe care trebuie să le ai în fața ruinelor), pe scurt, când mă întreb: ce voi face când mă întorc? ce sa scriu? Ce voi valora atunci? Unde va trebui să trăim? Ce

linie sa urmez etc, etc, sunt plina de indoieli si nerezolvari. Din vârstă în vârstă, am refuzat întotdeauna să-mi pun întrebări despre mine și voi muri la șaizeci de ani înainte de a avea o părere despre mine, nici poate să fi făcut o lucrare care mi-a dat măsura. *Sfântul Antonie* este bun sau rău? Acesta este, de exemplu, ceea ce mă întreb adesea. Care dintre mine sau ceilalți are p147

înșelat? În plus, nu-mi fac mare griji pentru toate acestea; Trăiesc ca o plantă, sunt plin de soare, lumină, culori și aer curat, mănânc; asta e tot. Apoi va rămâne de digerat. Acesta este lucrul important.

Mă întrebi dacă Orientul este la înălțimea a ceea ce mi-am imaginat. la inaltime da, si mai mult depaseste in latime presupunerea pe care am facut-o din ea. Am găsit clar desenat ceea ce pentru mine era neclar. Faptul a făcut loc premoniției, atât de mult încât deseori parcă redescopăr brusc vise vechi uitate. Doctorului Jules Cloquet.

Cairo, 15 ianuarie 1850.

Ai aflat de la mama mea, dragă și excelentă prietenă, că am ajuns în Cairo în stare bună, iar penultima ei scrisoare chiar îmi mărturisește bucuria pe care ai avut-o, știind că am îndurat traversarea ca un bătrân pirat. E adevărat. Am fost cel mai îndrăzneț dintre pasageri! ! ! Nu eram atât de mândru acum vreo zece ani, îți amintești? Când ne-am plimbat împreună de-a lungul coastei Corsica! Mi-am spus asta, privind-o de departe, acest curajos corsican, în memoria căruia ești mereu implicat.

Așadar, iată-ne în Egipt, *țara faraonilor, țara Ptolemeilor, patria Cleopatrei* (cum se spune în stil înalt). Suntem aici și locuim aici, cu capetele mai scurte decât un genunchi, fumând pipe lungi și bem cafea pe canapele.

p148

Ce putem spune despre asta? Ce vrei să-ți scriu despre asta? Tocmai trec peste prima amețeală. Parcă ai fi adormit în mijlocul unei simfonii de Beethoven, când alamele se sfâșie la ureche, bașii bubuie și flautele suspină. Detaliul te prinde, te prinde, te ciupește și cu cât te ocupă mai mult, cu atât înțelegi mai puțin întregul; apoi, încetul cu încetul, se armonizează și se plasează cu toate cerințele perspectivei. Dar primele zile mă ia diavolul, e un haos amețitor de culori, atât de mult încât săraca ta imaginație, ca un foc de artificii de imagini, rămâne năucită. În timp ce mergi cu nasul în aer, privind minaretele acoperite cu berze albe, terasele caselor în care

sclavii obosiți se întind la soare, secțiunile de ziduri străbătute de crengile de sicomor, clopotele dromarilor îți sună în urechi, iar turmele mari de capre negre trec prin stradă și negustori, măgari, măgari. De îndată ce se întunecă, toată lumea își poartă felinarele de pânză, iar sais (lacherii) pașașilor aleargă prin oraș ținând în mâna stângă felinare mari aprinse. Ne împingem, ne zbatem, lovim, ne rostogolim, înjurăm în tot felul de feluri, strigăm în toate limbile; silabele semitice răgușite trosnesc prin aer ca niște bici; te freci de toate costumele Orientului și te freci cu toate popoarele lui (vorbesc aici despre Cairo). Îl vedem atât pe tatăl grec cu barbă lungă, care călărește pe catâr, cât și pe Arnautul în jachetă brodată, p149.

coptul în turban negru, persanul în haina de blană, beduinul deșertului, cu fața de culoarea cafelei, care merge grav, cu toții învelite în pături albe. În Europa, ne imaginăm că poporul arab este foarte serios; Aici este foarte vesel, foarte artistic în gesticulația și ornamentația. Circumciziile și nunțile par să nu fie altceva decât pretexte pentru sărbători și muzică. În aceste zile se aude pe străzi chicotâitul strident al femeilor arabe care, învelite în văluri și cu coatele întinse, seamănă, pe măgari, cu luni pline negre înaintând pe nu știu ce în patru picioare. Autoritatea este atât de departe de oameni, încât aceștia din urmă se bucură (în cuvinte) de libertate nelimitată. Cele mai mari abateri din presă ar da o idee proastă a bufonilor care sunt permise în locurile publice. Acrobatul de aici atinge sublimul cinismului. Dacă Boileau, care a descoperit că latina în cuvinte sfidează onestitatea, ar fi știut araba, ce ar fi spus, Dumnezeule bun! De altfel, acest arab abia dacă are nevoie de un dragoman pentru a se face înțeles; pantomima explică chestia. Mergem chiar atât de departe încât să luăm animale și să le facem să participe la puzzle-uri obscene. Pentru cei care privesc lucrurile cu oarecare atenție, găsim *mult* mai mult decât găsim. O mie de noțiuni pe care le aveam în ființa noastră doar în stare de germen, cresc și devin mai precise, ca o amintire reînnoită. Așa că, de îndată ce am aterizat în Alexandria, am văzut că anatomia sculpturilor egiptene prinde viață înaintea mea: umeri înalți, trunchi lung, picioare subțiri etc.

Dansurile pe care le-am dansat înaintea noastră au un caracter prea hieratic pentru a nu veni din dansurile

vechiului Orient, care este mereu tânăr, pentru că acolo nu se schimbă nimic. Biblia aici este o pictură a moravurilor contemporane. Știți că acum câțiva ani ucigașul unui bou era încă pedepsit cu moartea, la fel ca pe vremea lui Apis! Vezi că sunt multe cu care să te distrezi și să spui multe prostii despre toate astea. Cât despre noi, ceilalți, ne abținem de la asta pe cât posibil. Dacă publicăm ceva, va fi la întoarcerea noastră, dar până atunci, să nu se scurgă nimic. Lavolée îmi ceruse câteva articole sau fragmente de scrisori pentru *recenzia orientală* . Se va descurca fără el, în ciuda promisiunilor mele; Intenția mea este ferm hotărâtă să nu mai public nimic pentru mult timp, din mai multe motive pe care le consider foarte serioase și pe care vi le voi explica mai târziu, dragă prietene.
Puteți ghici din cele de mai sus cum trăim. Alergăm prin bazaruri, moschei, morminte toată ziua. Venim acasă seara epuizați și sforăind ca niște blaturi germane. Uneori ne oprim pentru prânz la un restaurant turcesc. Acolo sfâșiem carnea cu mâinile, adunăm sosul cu pâinea noastră, bem apă din castroane, paraziții aleargă pe perete și toți eructă unul la altul: e fermecător. Cu greu veți crede că servim mese excelente și cafea a cărei aromă este suficientă pentru a vă atrage aici din Paris. Totuşi, prima dată când am fost acolo, m-am gândit mult la doamna Cloquet, care p151

se uită deja la Toulon parcă *dezgustător* ! Întrucât îmi amintesc că este foarte patriotică, îi poți încredința aceasta și anume că este aproape imposibil ca, în viitorul apropiat, Anglia să nu devină stăpâna Egiptului; Ea ține deja Adenul plin de trupe. Tranzitul din Suez vă va fi foarte convenabil să ajungeți într-o dimineață frumoasă în uniforme roșii la Cairo. Vom afla asta în Franța două săptămâni mai târziu și vom fi foarte surprinși! Ține minte predicția mea. La prima mișcare care are loc în Europa, Anglia va lua Egiptul, Rusia Constantinopolul, iar noi, ca răzbunare, vom merge și ne vom fi masacrați în munții Siriei. Nu există nimic aici care să se opună unei invazii. Zece mii de oameni ar fi de ajuns (în special francezi, din cauza amintirii lui Bonaparte, pe care arabii îl consideră aproape un *semizeu* ; cuvântul nu este prea puternic). Dar plăcinta nu este gătită pentru noi. Angajații europeni vor întoarce spatele guvernului local pe care îl urăsc și totul se va termina. Cât despre poporul arab, este foarte indiferent cui îi aparțin; sub denumiri diferite va rămâne mereu același, fără a câștiga nimic pentru că nu are nimic de

pierdut. Abbas Pașa (îți șoptesc asta) este un cretin aproape nebun, incapabil să înțeleagă sau să facă ceva. El dezorganizează opera lui Mehemet; putinul care ramane este fara valoare. Servilismul general care domnește aici (josnicie și lașitate) îți face stomacul să se întoarcă de dezgust, iar în această privință mulți europeni sunt mai orientali decât bărbații orientali. p152

Dacă îl vedeți pe Clot-bey, mulțumiți-i anticipat pentru noi pentru recomandările pe care ni le-a dat pentru Linant-bey. Au fost foarte plăcute cu noi. Suleiman Pasha ne tratează aproape ca pe copiii săi. Probabil că vom pleca cu el în Egiptul de Sus. Bătrânul curajos este un om excelent, sincer ca o lovitură de sabie și aspru ca un blestem. Cât despre Clot-bey, trebuie să vii în Egipt să-l apreciezi. Ce a făcut a fost uriaș, vă asigur.
Mergem uneori la casa lui Gaetani-bey, care a fost încântat să primească un card de la tine și care ne-a întrebat multe despre tine. În plus, ești cunoscut aici ca la Paris și nu există un singur medic (măcar arab!) care să nu fi auzit de tine sau să te citească într-o traducere în italiană.
O favoare, dragă prietene: ar exista vreo indiscreție sau impediment în a-i scrie lui Meshid Pașa, pentru a avea imediat un firman imperial pentru întreg Imperiul Otoman? L-am folosi în Palestina, Siria, Kurdistan, în special, și Armenia; pentru retur, asta ne-ar fi foarte util. În acest sens îi vom scrie generalului Aupick, ambasador la Constantinopol. O vom obține; dar un sprijin bun din partea lui Meshid însuși ar fi imens. Vedeți cum se pune întrebarea; răspunde-mi și acționează cu aceeași nonșalanță.
p153

lui Louis Bouilhet.
Cairo, 15 ianuarie 1850.
Astăzi dimineață la amiază, dragă și bietul bătrân, am primit scrisoarea ta lungă și bună, atât de dorită; M-a agitat în miezul meu. Cum mă gândesc la tine, neprețuit! De câte ori pe zi mă gândesc la tine și mi-e dor de tine! Dacă crezi că ți-e dor de mine, și mie mi-e dor de tine. Mergând cu nasul în aer pe străzi, privind cerul albastru, mashrabii, casele și minaretele acoperite cu păsări, te visez, ca tine în cămăruța ta de pe rue Beauvoisine, lângă șemineu, în timp ce ploaia curge pe ferestrele tale și Huard e acolo. Acum trebuie să fie frig la Rouen, frigul

acela veche și enervant. Avem labele umede și ne plictisim să ne gândim la soare. Când ne vom întâlni din nou, vor fi trecut multe zile, mă refer la multe lucruri. Vom fi mereu la fel? Nu va fi nicio schimbare în comuniunea ființelor noastre? Sunt prea multă mândrie de noi ca să nu cred asta. Muncește mereu, rămâi cine ești. Continuă-ți felul dezgustător și sublim de a trăi și apoi vom vedea cum să facem să rezoneze pielea acestor tobe pe care le batem atât de tare de atâta vreme. Caut peste tot să-ți aduc ceva șic. Până acum nu am găsit nimic, decât că am tăiat două-trei ramuri de palmier în Memphis pentru a vă face baston.
p154

Dedic mult timp studiului parfumeriei și compoziției unguentelor. Alaltăieri am mâncat o jumătate de pastilă, care mi-a lăsat trupul „epuizat” timp de trei ore; Am crezut că am foc în limbă.
Era dimineață, soarele răsare în fața mea; Întreaga vale a Nilului, scăldat în ceață, părea o mare albă, nemișcată, iar deșertul în spate, cu mormanele lui de nisip, ca un alt ocean de violet închis, al cărui val fusese pietrificat. Între timp soarele răsare în spatele lanțului arabesc, ceața se sfâșiea în tifone mari și ușoare, pajiștile tăiate de canale erau ca niște covoare verzi, arabescate cu împletitură, încât nu erau decât trei culori: un verde imens la picioarele mele, în prim plan; cerul blond roșu ca vermilionul uzat, în spate și, alături, o altă întindere deluroasă, de un ton rușin strălucitor; apoi minaretele albe ale Cairoului în depărtare și canges care treceau peste Nil, cele două pânze întinse (ca aripile unei rândunice văzute în prescurtare); ici și colo, la țară, câțiva pâlcuri de palmieri.
Da, am avut niște fotografii bune la piramide. Noaptea, vântul bate împotriva cortului nostru cu lovituri groase, ca pânza unei nave. Odată ne-am trezit la 2 a.m.; stelele străluceau. Vremea era uscată și senină; În spatele celei de-a doua piramide se uita un șacal. Arabii noștri zăceau în gropi pe care le-au săpat în nisip, cu mâinile, să doarmă; două-trei dintre focurile lor ardeau. Unii, stând pe
p155

cerc, le fuma pipe și, printre ei, un bătrân cânta ceva monoton care avea un refren (era tras și cântat cu voce joasă). Am intrat în toate piramidele, ne-am târât pe piept prin coridoare, strecurându-ne în excrementele de lilieci

care veneau fluturând în jurul făcliilor noastre și ținându-ne cât am putut de bine pe panta alunecoasă a plăcilor. Sunt 40-50 de grade Celsius. E puțin înăbușitor, dar după puțin timp te obișnuiești. În fântânile din Sakkara, am făcut același exercițiu și am extras câteva mumii ibis care sunt încă în ghivece. În plus, urcarea piramidelor, ca și vizita lor interioară (aceasta este poate mai dificilă) este un adevărat nonsens în ceea ce privește dificultatea. Lucrul amuzant la aceste piramide curajoase este că, cu cât le vezi mai mult, cu atât par mai mari. La prima vedere, fără repere în apropiere, nu este deloc surprins de dimensiunea lor. La cincizeci de pași, fiecare piatră nu pare mai mare decât un pavaj. Te apropii de el; Fiecare piatră de pavaj are opt picioare înălțime și la fel de lată. Dar când ajungi pe el, când ajungi la mijloc, devine imens. Sus suntem cu toții uimiți. În a doua zi, pe când ne întorceam la apus de la o plimbare cu calul pe care o făcusem în deșert, trecând pe lângă piramida a doua, mi s-a părut destul de abruptă și mi-am coborât umerii de parcă urma să cadă peste mine și să mă zdrobească. Acesta are vârful albit de excrementele de vulturi și vulturi care plutesc constant în jurul vârfului p156 al acestor monumente; care mi-a adus aminte de asta de la *Sfântul Antonie* : „zeii cu cap de ibis au umerii albiți de excremente de păsări”. Maximus repeta mereu: "Am vazut sfinxul fugind din Libia. A galopat ca un sacal". Apropo de repetare, nu fac baie fără să-mi repet acest vers, a cărui subtilitate nu o înțelegi, precum și Trissotin: unde Roma se cufundă în ape înainte de noapte. Acest vers se adaugă la plăcerea băii mele. Este ca o temperatură mai caldă deasupra căldurii cuptorului. Cât despre acest sfinx bătrân, care se află la poalele piramidelor și care pare să le păzească, am ajuns la el în triplu galop și m-am simțit destul de amețit acolo. Maxime era mai palid decât hârtia mea. E al naibii de amuzant și greu să-i faci pe oameni să înțeleagă. Fusese mai puternic decât mine, mergeam înainte, lăsând totul acolo; Maxime mi se alăturase pe nisip și galopam ca nebunii, cu ochii ațintiți asupra sfinxului (Abou-El-Houl: părintele terorii) care creștea, creștea și ieșea de pe pământ ca un câine care se ridică. Niciun desen pe care îl cunosc nu oferă această idee. Nasul îi este mâncat ca și cum ar fi un cancre, urechile îi sunt îndepărtate de cap ca ale unui negr; îi mai vedem ochii foarte expresivi și înspăimântători, tot trupul e în nisip; În fața pieptului lui se află o gaură mare, rămasă din poienița care a fost

încercată. Acolo în faţă ne-am oprit caii, care gâfâiau zgomotos pentru p157

pe care ne-am uitat cu o privire idioată. Apoi mânia ne-a cuprins din nou și am pornit din nou aproximativ în același ritm prin micile piramide care împrăștie piciorul celor mari. Nu avem astfel de emoții „po-hê-tic" în fiecare zi. Slavă domnului ! Pentru că micuțul s-ar înghesui. În Memphis, nu a mai rămas decât un colos întins pe burtă într-un iaz, cu mulți palmieri și turturele înăuntru. La întoarcere, am găsit un gândac mare întins în praf, pe care l-am apucat și care acum face parte din colecția mea.
lui Emmanuel Vasse.
Cairo, 17 ianuarie 1850.
Fără îndoială, ești surprins, dragul meu prieten, când citești ștampila de pe plicul pe care tocmai l-ai deschis. Sunt în Egipt de două luni; Acesta este începutul unei mari călătorii pe care o voi face prin Siria, Persia și Asia Mică. Mă voi întoarce în Franța în primăvara lui 1851.
În câteva zile plec în Nubia și nu vreau să te mai părăsesc fără să-ți mulțumesc pentru mesajul tău, pe care nu-l cunosc. Scrisoarea ta, din 11 noiembrie, a sosit abia ieri. Mama, nu mai mult decât tine, nu-mi spune titlul lucrării tale, pe care aș vrea să-l știu.
Am plecat de la Paris fără să am o clipă să-ți iau rămas bun de la tine. Intr-o dimineata am intrat in minister, te-am cerut, nu erai acolo. p158

Iată itinerarul nostru: în aprilie anul viitor noi (călătoresc cu Du Camp) ne vom întoarce aici. De acolo vom merge la Ierusalim prin Sinai și El-Akabah; de la Ierusalim la Damasc, Antiohia, Beirut, Alep; de la Alep la Biredjik, de la Bir la Bagdad; coborâți râul, Bassra, Shuster, Persepolis, Isfahan, Teheran; întoarcere prin Caucaz, Constantinopol (şi poate Grecia). Dacă aveți instrucțiuni de dat cu privire la oricare dintre aceste puncte, orice detalii de căutat, orice comision, le voi îndeplini cu plăcere. Scrie-mi, dacă ai timp sau voie bună, cât vrei. Cât despre mine, nu vă promit nimic, având cel mult timp, seara, să-mi iau notițele. Sper că peste doi ani vom vorbi despre toate astea, lângă focul meu, fumând pipele vechi ale prieteniei.
Îmi poți scrie la Cairo până în aprilie, la Ierusalim în jurul lunii mai, la Bagdad în iulie.
La revedere, ai grijă, continuă să sapi. Îți strâng ambele mâini.

la tine.
la mama lui.
Cairo, 3 februarie 1850.
Vom pleca în Egiptul de Sus probabil miercurea viitoare;
În seara plecării noastre, urmează să luăm masa la Suleiman Pasha.
Barca noastră ne va aștepta la ușa ei și, după p159

cina, dacă bate vânt, plecăm. Vom urca cat mai repede inapoi, oprindu-ne doar cand va scadea vantul, ceea ce nu pare sa se intample des, si tocmai la intoarcere ne vom opri in voie.
Cangea noastră este vopsită în albastru, raïs (căpitanul) său se numește Ibrahim. Sunt nouă membri ai echipajului. Pentru cazare avem o prima camera in care sunt doua canapele mici una fatada. Apoi un dormitor mare cu două paturi, apoi un fel de colț în care să ne punem lucrurile, în sfârșit o a treia cameră în care va dormi Sassetti și care este magazinul nostru. Cât despre dragoman, va dormi pe punte. Este un domn care nu s-a dezbracat inca de cand il avem; îmbrăcat în mod constant în pânză, el găsește mereu că este prea fierbinte. Limbajul lui este incredibil, iar personalitatea lui și mai curioasă. Este, în plus, un om dur și curajos. Am putea merge cu el la antipozi fără să ți se întâmple o stropire.
M-am răcit rău că am stat cinci ore pe un perete uitându-mă la ceremonia *dauseh* . Iată ce este: cuvântul *dauseh* înseamnă călcare în picioare și niciodată nu a fost dat un nume mai bun. Este un bărbat care călărește peste câțiva alții întinși pe pământ ca niște câini. În anumite perioade ale anului, acest festival este sărbătorit din nou, doar la Cairo, în amintirea și pentru a repeta miracolul unui anumit sfânt musulman care a intrat în acest fel în Cairo demult, umblând cu un cal pe vaze de sticlă, fără a le sparge. Șeicul care reînnoiește această ceremonie nu trebuie să rănească și mai mult bărbații p160

că sfântul nu a spart vasele de sticlă. Dacă oamenii mor din cauza asta, este din cauza păcatelor lor. Am văzut acolo dervişi care aveau în gură și în piept frigărui de fier. Portocalele au fost montate la ambele capete ale tijei de fier. Mulțimea de închinători a răcnit de entuziasm; adaugă la asta niște muzică sălbatică care te va înnebuni. Când a apărut șeicul călare, semenii mei s-au întins pe pământ din cap până în picioare; Erau aliniați ca heringii și strânși unul de celălalt, astfel încât să nu existe goluri

între cadavre. Un bărbat a mers pe ea să vadă dacă acest podea de trupuri era bine lipit și apoi, pentru a împinge mulțimea deoparte, o grindină, o furtună, un uragan de lovituri din bățul administrat de eunuci au început să plouă din dreapta și din stânga, la întâmplare, pe orice era acolo (eram cocoțați pe un zid, iar Iosif la picioarele noastre). Am stat acolo de la 11 dimineața până aproape de la 4 dimineața. Era foarte frig și abia aveam loc de mișcare, era atât de mulți oameni și spațiul nostru era atât de mic. Dar a fost excelentă și nu ne-a scăpat nimic. Auzeam bețișoarele de palmier sunând încet pe tarbuci, ca niște bețe pe tobe pline cu câlți, sau mai degrabă ca pe balotii de lână. Este adevărat: șeicul înainta, calul său ținut de doi sai și el însuși sprijinit de alți doi; tipul avea nevoie. Mâinile au început să-i tremure, a fost copleșit de criză nervoasă, iar la sfârșitul plimbării era aproape complet inconștient. Calul lui a trecut pe lângă p161

cadavrele a peste două sute de bărbați întinse pe burtă. Cât despre cei care au murit din cauza ei, este imposibil de știut; Mulțimea se năpustește atât de mult în spatele șeicului, odată ce acesta a trecut, încât nu este mai ușor să știi ce s-a întâmplat cu acești nefericiți decât să distingem soarta unui știft aruncat într-un torent. Cu o seară înainte, am fost la o mănăstire de derviși, unde i-am văzut pe unii dintre ei căzând în convulsii din cauza strigării atât de mult pe Allah. Sunt spectacole drăguțe și l-ar fi făcut pe domnul de Voltaire să râdă mult. Ce reflecții nu ar fi făcut asupra bietului spirit uman! Despre fanatism! Superstiție! Nu m-a făcut deloc să râd! Este prea *ocupat* pentru a fi înfricoșător. Cel mai groaznic lucru este muzica lor. Această țară este una foarte ciudată. Ieri, de exemplu, eram într-o cafenea care este una dintre cele mai frumoase din Cairo, și unde era, în același timp cu noi, în cafenea, un măgar care se caca și un om care urina într-un colț. Nimeni nu i se pare amuzant, nimeni nu spune nimic. Uneori, un bărbat de lângă tine se ridică și începe să-și spună rugăciunea, cu mari înclinări și exclamații mari, de parcă ar fi singur. Nici măcar nu ne uităm în altă parte, pare atât de firesc. Vă puteți imagina pe cineva spunând grație într-o cafenea din Paris?
Spune-mi despre misiunea mea. Nu am aproape nimic de făcut și cred că nu voi face aproape nimic. p162

Ar fi nevoie de mai mult curaj decât trebuie să cer o recompensă după aceea. Devin din ce în ce mai puțin

lacom de orice. După întoarcerea mea, îmi voi relua viața mea de muncă bună și frumoasă, în biroul meu mare, în fotoliile mele confortabile, alături de tine, sărmana mea bătrână, și asta va fi tot. Așa că nu-mi vorbi *despre a mă împinge* . Împingeți-mă la ce? Ce mă poate satisface, dacă nu plăcerea permanentă a mesei rotunde? Nu am tot ce este cel mai de invidiat din lume? Independența, libertatea imaginației mele, cele două sute de pene ale mele ascuțite și arta de a le folosi. Și apoi este că Orientul, în special Egiptul, este o țară aplatizată pentru toate micile deșertăciuni lumești. după ce s-a plimbat prin atâtea ruine, nu se gândește să construiască colibe; tot acest praf vechi te face indiferent la faimă. Momentan nu văd deloc (nici din punct de vedere literar) nevoia de a face oamenii să vorbească despre mine. Trăind la Paris, publicând, activând, toate acestea mi se par foarte obositoare, văzute de atât de departe. Poate în zece minute mă voi răzgândi. Dar un singur lucru le cer semenilor mei, să mă lase în pace, așa cum le fac cu ei.
la aceeasi.
Beni-Souëf, 14 februarie (1850), la bordul cangei. De când am plecat acum opt zile, am parcurs vreo 25 de leghe, având vânt contrar din ziua a doua, sau mai bine zis
p163

având puțin vânt, cu excepția acestei nopți. A trebuit să tragem pe frânghie aproape tot timpul. Când bate vântul, bărbații își scot cămășile, sar în apă și înoată până la țărm pentru a trage frânghia. În această dimineață, am lovit unul dintre ei în râu cu o lovitură mare în spate, constatând că nu mergea suficient de repede în timpul unei manevre. Când nu transportăm, împingem de jos cu cârlige mari de barcă. În acest fel, lucrând bine, putem parcurge 3 până la 5 leghe pe zi.
Vremea este frumoasă; soarele începe să spargă; Nilul este plat ca un râu de petrol. În stânga noastră avem întregul lanț arabesc care, seara, este mov și azur. la dreapta, câmpii, apoi deșertul. Malurile Nilului seamănă cu malurile mării; Pare mai degrabă că suntem pe malul oceanului. Uneori sunt plaje la fel de întinse, aproape, precum cele din Mont-Saint-Michel. Este liniște absolută; nu auzim decât apa curgând. Uneori, în depărtare, trece o bandă de cămile. Pe malul apei, păsările vin să bea; ici-colo un pâlc de palmieri, care înconjoară un sat ale cărui case sunt construite din stuf și pământ.
Când coborâm și când mergem acolo, copiii fug cât pot de

repede, de frica armelor noastre; femeile se acoperă și își întorc capul.
Trăim o viață bună, sărmană bătrână iubită. Ah! Ce dor mi-e de tine! Cum ți-ar plăcea toate astea! Dacă ai ști ce calm este peste tot în jurul nostru și în ce adâncimi pașnice am p164

simte mintea rătăcind! Lenevim, ne plimbăm, visăm cu ochii deschiși. Dimineața fac greacă, citesc Homer; Seara scriu. În timpul zilei, de multe ori ne punem puștile pe spate și mergem la vânătoare.

la aceeasi.
Între Muntele Farchout și Resseh, 3 martie 1850. Ducem o viață de lene și visare cu ochii deschiși; Toată ziua, întinși pe covorul nostru, fumăm chibouk și narghileh, bem limonadă și ne uităm la malurile râului. (sunt mai degrabă țărmuri. Seamănă cu marea.) credem că facem o călătorie lungă și urmăm mereu coastele unui continent. Uneori, ne simțim ca într-un lac imens ale cărui limite nu le putem vedea. Lanțul arab nu ne lasă în stânga. Uneori este o stâncă abruptă, alteori este deluroasă și punctată cu linii mari paralele de nisip, ca spatele unei hiene.
Apropo de fiare sălbatice, astăzi am văzut pentru prima dată câțiva crocodili. Max a împușcat mai mulți și nu a ucis pe niciunul dintre ei. Este foarte greu, din cauza pusilanimității extreme a acestei fiare mari care fuge la cel mai mic zgomot.
Din când în când dai peste un baston care coboară spre Cairo. Dragomanii celor două bărci se cheamă. Ne urcăm pe pod și p165

priveste-l trecand fara sa spui nimic. Când barca pe lângă care trecem arborează steagul tricolor, ne salutăm cu patru împușcături, ne strigăm știri politice și uneori ne oprim să ne facem o vizită. Acum câteva zile, la Beni-Souëf, ne-am îmbarcat într-o canoe pe care călătorea un anume domnul Robert, din Dauphiné, în compania unui polonez al cărui nume l-am uitat, desigur, fiind un nume polonez. Când a aflat de al meu, a început să-mi spună: „Ah! Domnule, porți numele unui om pe care l-am cunoscut bine (care mi-a făcut urechile în sus); cunoșteam un medic celebru, care avea același nume cu tine,” etc. După ce i-a spus că este tatăl meu, a fost foarte politicos și m-a complimentat. Acest polonez locuia la Neufchâtel și mi-a cerut vești despre mai multe familii din Rouen; Îl cunoaște pe Orlowski. Este un bărbat de înălțime medie, păr negru, cu

foarte frumosi ochi negri. Medicul din Siout, căruia i-am vorbit despre asta și care îl văzuse cu câteva zile înaintea noastră, crede că el însuși este medic. Această întâlnire neașteptată mi-a făcut o plăcere singulară, pe care o vei înțelege mai bine decât aș putea să-ți scriu.
Cât despre sănătatea noastră, este excelentă; Toți îngrașăm, inclusiv Maxime, care poate părea fabulos. Dacă l-am asculta pe Joseph, am muri din cauza gătitului. El visează doar la mâncăruri dulci pe care le numește *douces* și la tocănițe pe care le numește *petites friddousses* . În plus, ne vom topi în această vară în Siria, unde vom duce o viață mai aspră.
p166

la aceeasi.
Aswan (Syene), 12 martie 1850.
Iată-ne la Aswan, în fața primei cataracte, având încă, pentru a ajunge la capătul călătoriei noastre pe Nil, vreo 65 de leghe de parcurs; Dacă avem vânturi bune, vor fi vreo zece zile. Apoi vom coborî încet, oprindu-ne peste tot. Ceea ce este de văzut aici este enorm. Ar dura ani, nu săptămâni. Călătorim încet, însă, fără să ne obosim, privind cu lungă contemplație la tot ce ne trece pe sub nas, dormind mult, mâncând la fel și având un ten fermecător de proaspăt, în ciuda căldurii soarelui pe piele.
Intrăm în Nubia. Natura este destul de diferită. Peisajul este de o ferocitate neagră; stânci de-a lungul Nilului, care acum devine îngust; palmieri înalți de cel puțin 50 de picioare și munți de nisip care, la soare, par a fi praf de aur. Ne-am plimbat mai devreme în jurul insulei Elephantine. Copii goi ne urmăreau sub palmieri. În pragul colibelor, femei de culoarea cafelei ars, purtând doar chiloți mici de piele pentru îmbrăcăminte, ne priveau trecând, deschizându-și uimiți ochii mari de pământ. Soarele apunea peste munți; o pajiște mare și verde se întindea înaintea noastră, între palmierii de curmale care o încadrau, iar în depărtare Nilul strălucea în decupaj p167.

roci de granit neuniforme pe care le traversează. Pentru a traversa râul, localnicii o fac în felul următor: încep prin a-și scoate cămășile și înfășurându-le în cap ca niște turbane, apoi se urcă călare pe două mănunchiuri de stuf legate între ele și care se termină în vârf la fiecare capăt; apoi, cu o vâslă, împingem apa alternativ spre dreapta și spre stânga. În mijlocul apei vedem acești tritoni negri mișcându-se pașnic, cu picioarele ghemuite în fața lor pe

coșul lor neobișnuit.
În această dimineață ni s-a adus o barză mare vie; După ce am ținut-o o oră, am eliberat-o. Avea picioare roz și un corp complet alb.
Zilele trecute, în timp ce plecam din Esneh, niște beduini ne-au vândut o gazelă pe care o omorâseră în acea dimineață pentru patru piaștri (20 de cenți). Două zile am trăit din el; Este excelent. I-am păstrat capul și Joseph i-a tăiat pielea pentru a-mi face un covor. Nu ar fi greu să obții unul în viață. Mi-as dori sa aduc unul inapoi la Croisset pentru cel mic, dar jena pe care ne-o produce ma va impiedica sa-mi indeplinesc aceasta dorinta pe care o am de mult. De fapt, mereu vedem crocodili; ticăloșii au o viață grea. Ar trebui să-i surprinzi în timp ce dorm, dar cred că sunt încă treji. Încă nu am început cercetările noastre despre mumii. De altfel, în curând, când vom reveni jos, vom începe să lucrăm. Maxime își va începe din nou furiile fotografice; Sper că, între timp, voi scrie la
p168

acest nenorocit Bouilhet despre care nu am nicio veste.
Am avut o seară almeh în Esneh.
Era potrivit; Eu doar spun asta! Pentru că ar merita o descriere foarte stilată. Una dintre aceste femei avea o oaie de companie pătată cu henna galbenă (din bunăvoință), cu botul de catifea; a urmat-o ca pe un câine. Cât despre dansurile acestor doamne, este unul dintre cele mai minunate lucruri care pot fi văzute. Numai asta merită călătoria (neentuziastă).
lui Louis Bouilhet.
13 martie 1850, la bordul canoei noastre, la 12 leghe dincolo de Syene.
În șase sau șapte ore vom trece sub tropicul acestui bătrân mastiff cancer. În prezent sunt 30 de grade Celsius la umbră; suntem desculți, în cămăși; Vă scriu pe canapeaua mea, în sunetul tarabucurilor marinarilor noștri care cântă și bat din palme. Soarele bate în cortul de pe puntea noastră. Nilul este plat ca un râu de oțel. Pe maluri sunt palmieri înalți. Cerul este tot albastru. O, bietul bătrân, bietul bătrân al inimii mele! Ce cauți în Rouen? A trecut mult timp de când am primit vreuna dintre scrisorile tale, sau mai bine zis am primit până acum doar una, datată sfârșitul lunii decembrie, la care am răspuns imediat. Poate mai am unul care sosește în Cairo, sau pe drum acum p169

să ajungă la mine. Mama îmi scrie că nu te vede foarte des. De ce este asta? Dacă te deranjează prea tare, fă-o puțin de dragul meu și încearcă să-mi spui ce se întâmplă în casa mea, în toate felurile posibile. Ai fost la Paris? Te-ai întors la Gautier? Și Pradier, l-ai văzut? Ce s-a întâmplat cu călătoria în Anglia despre povestea chinezească? Îți ciugulesc adesea versurile, bietul. Trebuie să vă fac imediat o reparație răsunătoare cu privire la cuvântul „vagabond” aplicat Nilului: lăsați Nilul vagabond să se rostogolească pe malurile lui!

Nu există nicio desemnare mai exactă, mai precisă sau mai largă în același timp. Este un râu amuzant și frumos, care arată mai mult ca un ocean decât orice altceva. Plajele cu nisip se întind cât vedeți cu ochii de-a lungul țărmurilor sale, brăzdate de vânt ca plajele mării. Este de asemenea proporții încât nu se știe în ce direcție este curentul și de multe ori te simți ca și cum ai fi închis într-un lac mare. Ah! Dar ! Dacă te aștepți la o scrisoare oarecum îngrijită, te înșeli. Vă avertizez foarte serios că inteligența mea a scăzut foarte mult.

Cât despre muncă, citesc zilnic *Odiseea în greacă.* De când suntem pe Nil am absorbit patru cântece; Deoarece ne vom întoarce prin Grecia, acest lucru ar putea fi util pentru mine. În primele zile am început să scriu puțin, dar din fericire am recunoscut rapid ineptitudinea acesteia. E mai bine să fii un ochi, pur și simplu. Trăim, p170

după cum vezi, într-o lene murdară, petrecându-ne toate zilele întinse pe canapelele noastre, urmărind ce se întâmplă, de la cămile și turmele de boi din Sennahar până la bărcile care coboară la Cairo, încărcate cu femei negre și dinți de elefant. Suntem acum, dragul meu domn, într-o țară în care femeile sunt goale, și se poate spune cu poetul „ca mâna”, pentru că, pentru orice costum, au doar inele. Am văzut fete nubiene care aveau coliere de piaștri de aur care ajungeau până la coapse și care purtau curele de mărgele colorate pe burta lor neagră. Și dansul lor! Să procedăm însă în ordine.

De la Cairo la Beni-Souëf, nimic foarte curios. Ne-a luat zece zile să parcurgem aceste 25 de leghe, din cauza khamsinului sau simoûn (ucigașului) care ne-a întârziat. Nimic din spus despre el nu este exagerat. Este o furtună de nisip care vine spre tine. Trebuie să te închizi și să taci; Doar proviziile noastre au suferit foarte mult, praful pătrunzând peste tot, chiar și în cutiile de tablă închise ermetic. Soarele, în astfel de zile, arată ca un disc de

plumb; cerul este palid; Bărcile se învârt pe Nil ca vârfurile. Nu vedem o pasăre, nici o muscă. Ajunși în Beni-Souëf, am făcut o călătorie de cinci zile până la Lacul Moeris. Dar din moment ce nu am putut merge până la capăt, ne vom întoarce odată ce ne întoarcem la Cairo. Până acum însă, am văzut puține; pentru că profităm de vânt pentru a merge cât mai departe în călătoria noastră; Pe drumul de întoarcere ne vom opri peste tot.
p171

Întrucât ne propunem să mergem la Kosseir, pe malul Mării Roșii, și la marea oază de la Teba, cert este că nu ne vom întoarce la Cairo înainte de sfârșitul lunii mai, ceea ce ne readuce în Siria în iunie.
În Medinet-El-Fayoun am stat cu un creștin din Damasc, care ne-a oferit ospitalitate. Un preot catolic stătea cu el ca oaspete obișnuit. Sub pretextul că musulmanii nu beau vin, acești curajoși creștini se satură cu țuică. Cantitatea de pahare mici care sunt sorbite în fraternitatea religioasă este incredibilă. Gazda noastră a fost un om oarecum învățat, și fiindcă eram în țara Sfântului Antonie, am vorbit despre el, Arie, Sfântul Atanasie etc., etc. Omul bun a fost încântat. Știți ce atârna pe pereții camerei în care am dormit? O gravură reprezentând o vedere la Quilleboeuf, iar alta o vedere la Granville Abbey! M-a făcut să visez. Cât despre proprietar, acesta nu știa ce reprezintă aceste două imagini. Când călătorești așa pe uscat, seara dormi în case din noroi uscat, ale căror acoperișuri din trestie de zahăr vă permit să contemplați stelele. la sosirea ta, șeicul cu care stai are o oaie ucisă; oamenii principali ai țării vin să vă viziteze și vă sărută mâinile una după alta. Ne lăsăm conduși cu aplombul unui mare sultan, apoi ne așezăm la masă, adică stăm pe jos toți în cerc în jurul vasului comun, în care ne cufundăm mâinile, sfâșiind, mestecând și eructând cât putem de bine. Este o politețe p172

la tara, trebuie sa eructati dupa masa. o fac prost.
Am avut, într-o țară numită Djebel-Et-Téir, o imagine destul de bună: în vârful unui munte cu vedere la Nil se află o mănăstire coptă. Sunt obișnuiți, de îndată ce văd un grup de călători, să coboare de pe muntele lor, să se arunce în apă și să vină să înoate să-ți ceară de pomană. Suntem asaltați de ea. Îi vezi pe acești oameni, complet goi, coborând stâncile abrupte și înotând spre tine cu toată

puterea, strigând cât pot de tare: „batchis, batchis, cawadja chistiani!”. (dați-ne niște bani, domnule Christian). Și de vreme ce în acel loc sunt multe peșteri, ecoul se repetă cu sunetul unui tun: cawadja, cawadja... vulturii și vulturii zboară deasupra capetelor voastre, barca zboară peste apă cu cele două pânze mari întinse. În acel moment, unul dintre marinarii noștri (grotescul de la bord) dansa un dans lasciv complet gol; Pentru a alunga călugării creștini, el le-a prezentat spatele, în timp ce ei se agățau de marginea bastonului. Ceilalți marinari le-au strigat insulte, folosind în mod repetat numele lui Allah și Mahomed. Unii i-au lovit cu bastoane, alții cu funii; Joseph îl bătea cu cleștele de bucătărie. A fost un *tutti* de palme, strigăte și râsete. De îndată ce li se dau niște bani, îi pun în gură și se întorc acasă pe același drum. Dacă nu le dăm o bătaie bună, ne-am trezi asaltați de o asemenea cantitate, încât ar exista pericolul de a răsturna bastonul. p173

În altă parte, nu mai vin bărbații să te vadă, ci păsările. În Sheikh Said există un santon (capela-mormânt construit în cinstea unui sfânt musulman) unde păsările merg de la sine pentru a depune hrana care le este dată. Această mâncare este servită bietilor călători care trec pe acolo. Noi, cei care l-am citit pe Voltaire, nu credem în asta. Dar suntem atât de înapoiați aici! Béranger se cântă atât de puțin acolo! (cum, domnule, nu începem să civilizam puțin aceste țări! Nu se simte acolo avântul căilor ferate? Care este starea învățământului primar acolo? Etc.) atât de mult încât când trecem prin fața acestui santon, vin toate păsările să înconjoare barca, să aterizeze pe manevre... le sfărâmăm pâine, ei ne încercuiesc, înghițim și iarăși le lăsăm.
Am făcut ceva potrivit în Keneh, care sper că va primi aprobarea dumneavoastră. Descălecasem să ne aprovizionam cu provizii și mergeam liniștiți prin bazaruri, cu nasul în aer, respirând mirosul de lemn de santal care circula în jurul nostru, când, la cotitura unei străzi, am dat deodată de cartierul prostituatelor. Imaginați-vă, prietene, cinci sau șase străzi curbe cu colibe de vreo 4 picioare înălțime, construite din nămol gri uscat. Pe uși, femeile stau în picioare sau stau pe rogojini. Negrile purtau rochii albastre, altele purtau haine galbene, albe, roșii, largi, care flutură în vântul cald. Mirosuri de condimente cu toate acestea; iar pe gâtul lor gol coliere lungi de piaștri de aur, care fac asta, când p174

Se mișcă, zbucnesc ca niște căruțe. Ei pleacă, strigând cu voci târâtoare:
„cawadja, cawadja”; dinții lor albi strălucesc sub buzele roșii și negre; ochii lor de tablă se rostogolesc ca niște roți care se învârt. M-am plimbat prin aceste locuri și m-am întors, dându-le tuturor batchi-uri, punându-i să mă sune și să închidă; M-au prins și au vrut să mă târască în casele lor... pune puțin soare pe asta. Ei bine! Am rezistat, voit, din prejudecată, pentru a păstra melancolia acestui tablou și a-l face să rămână mai adânc în mine. Așa că am plecat cu un mare sentiment de mirare și l-am păstrat. Nu există nimic mai frumos decât aceste femei care te cheamă. Dacă aș fi cedat, o altă imagine ar fi trecut peste ea și i-ar fi diminuat splendoarea.
Nu am purtat întotdeauna cu mine un asemenea „artism” stoic: în Esneh am fost la Ruchiouk-Hânem, o curtezană foarte cunoscută. Cand am ajuns la ea acasa (era doua dupa-amiaza), ne astepta; confidenta ei venise dimineața la cange, însoțită de o oaie familiară toată pătată de henna galbenă, cu botul de catifea neagră pe nas și care o urmărea ca un câine; A fost foarte ridicol. Ea iesea din baie. Un tarbuc mare, al cărui ciucuri împrăștiat îi cădea peste umerii largi și care avea în vârf o placă de aur cu o placă verde, îi acoperea vârful capului, părul de pe frunte al cărui păr era împletit în plete subțiri urmând să se lipească de ceafă; Partea inferioară a corpului ei ascunsă de pantalonii ei uriași roz, trunchiul ei complet gol, acoperit cu tifon violet, ea p175

stătea în vârful scărilor ei, cu soarele în spate, și astfel apărând chiar în fundalul albastru al cerului care o înconjura. Este o femeie imperială, cu sân, cărnoasă, cu nări tăiate, ochi supradimensionați, genunchi magnifici și care avea pe burtă pliuri de carne asemănătoare unui craniu când dansa. Ea a început prin a ne parfuma mâinile cu apă de trandafiri.
Gâtul ei mirosea a terebentină dulce: pe el era un guler triplu de aur. Am adus muzicieni și am dansat. Dansul lui nu merită, pe departe, pe cel al celebrului Hassan despre care v-am povestit. Dar a fost totuși foarte plăcut într-o privință și de un stil mândru în alta. În general, femeile frumoase dansează prost. Cu excepția unui nubian pe care l-am văzut în Aswan. Dar nu mai este dansul arab, este mai feroce, mai purtat; Miroase a linie și a negru.
Seara ne-am întors la casa lui Ruchiouk-Hânem. Erau patru dansatoare și cântărețe, almées (cuvântul almée

înseamnă învățat, ciorapi albaștri; cum s-ar spune curvă, ceea ce dovedește, domnule, că în toate țările sunt femei de litere!!!). Petrecerea a durat de la 6:00 până la 10:30, cu sărutări intercalate în pauze. Doi jucători de rebek așezați pe podea și-au tot făcut instrumentul să țipe. Când Ruchiouk s-a dezbracat pentru a dansa, un pliu al turbanului lor a fost tras în jos peste ochi, astfel încât să nu poată vedea nimic. Această modestie a avut un efect înfricoșător asupra noastră. O să te scutesc de orice descriere a dansului, ar fi un eșec. Trebuie să ți-l explici prin gesturi, să te facă să înțelegi – și chiar și atunci! Mă îndoiesc de asta.
p176

Când a venit timpul să plec, nu am plecat.

Ruchiouk nu-i păsa să ne țină la ea acasă peste noapte, de frica hoților care ar putea veni, știind că în casa ei sunt străini. Maxime a rămas singur pe o canapea, iar eu am coborât în camera lui Ruchiouk. Un fitil a ars într-o lampă în formă antică atârnată pe perete. Într-o cameră învecinată, gardienii vorbeau cu voce joasă cu servitorul, o femeie de culoare din Abisinia care purta urme de ciumă pe ambele brațe. Câinele ei dormea pe o jachetă de mătase. Corpul îi transpira: era obosită de dans, îi era frig. Am acoperit-o cu haina mea de blană și a adormit. Cât despre mine, abia am dormit cu ochiul. Am petrecut noaptea în infinite intensități de vis. De aceea am rămas. În timp ce priveam această făptură frumoasă dormind, sforăind cu capul sprijinit de braț, m-am gândit la nopți de plăcere la Paris, la o grămadă de amintiri vechi... și la aceea, la dansul ei, la vocea ei cântând cântece fără sens sau cuvinte care se disting pentru mine. Asta a continuat așa toată noaptea. La ora 3 m-am ridicat să ies în stradă; stelele străluceau. Cerul era senin și foarte înalt. S-a trezit, s-a dus să ia o oală cu cărbune și s-a încălzit timp de o oră, ghemuindu-se în jurul ei, apoi s-a întors în pat și a adormit din nou.
Dimineața, la ora 7, am plecat. Am fost la vânătoare cu un marinar într-un câmp de bumbac, sub palmieri și gazi. Peisajul rural era frumos; Arabii, măgarii, bivolii mergeau la câmp. Vântul bătea în p177

ramuri subtiri ale gazisului. Fluiera ca papurele; munții erau roz; Soarele răsare, marinarul meu a mers înaintea mea, aplecându-se să treacă pe sub tufișuri și arătând cu un gest tăcut turturelele pe care le vedea pe ramuri. Am

ucis doar unul: nu i-am văzut. Am mers, împingându-mi picioarele în fața mea și gândindu-mă la dimineți asemănătoare... una printre altele, la marchizul de Pomereu, la Héron, după un bal. Nu mă culcusem și dimineața plecasem la o plimbare cu barca pe iaz, singur, în sala de facultate. Lebedele mă priveau trecând și frunzele tufișurilor cădeau înapoi în apă. Era cu câteva zile înainte de începerea anului școlar; Aveam cincisprezece ani. În ceea ce privește natura, cel mai bun lucru pe care l-am văzut până acum sunt împrejurimile Tebei. De la Keneh încolo, Egiptul își pierde aspectul agricol și pașnic; munții devin mai înalți și copacii mai mari. Într-o seară, lângă Dendera, ne-am plimbat sub doums (palmierii tebani); munții erau roșii vin, Nilul albastru, cerul ultramarin și verdeața un verde livid; totul era nemișcat. Arăta ca un peisaj pictat, ca un platou imens de teatru făcut special pentru noi. Câțiva turci buni fumau la poalele copacilor cu turbanele și pipele lungi. Ne-am plimbat printre copaci.
Apropo, am văzut deja o mulțime de crocodili. Ele stau la colțul insulițelor, ca niște trunchiuri de copaci înșurubate. Când te apropii de ei, se scufundă în apă ca niște limacși cenușii mari. Există, de asemenea, o mulțime de p178

berze și macarale mari care stau la marginea râului în rânduri lungi aliniate ca regimente. Ei zboară departe, batând din aripi când văd bastonul.
Aici însă, în Nubia, lucrurile se schimbă; sunt putine animale. Devine din ce în ce mai gol. Nilul se îngustează între stânci; cel care era atât de lat este acum îngustat, pe alocuri, între munți de piatră; Se pare că nu se mișcă și stă plat, strălucind la soare.
Alaltăieri am trecut de cataracta sau, mai bine zis, de cataracta primei cataracte, că este o țară întreagă. Negrii goi trec râul pe trunchi de palmier, vâslând cu ambele mâini. Ele dispar în vârtejurile de spumă mai repede decât un fulg de lână neagră aruncat într-un curent de moară. Apoi capătul trunchiului lor de copac (pe care stau întinși) se ridică ca un cal. Îi revedem, vin la noi și vin la bord; apa se prelinge peste corpurile lor netede ca statuile de bronz din fântâni.
Descrierea modului în care se transmite cataracta este prea lungă. Fiți conștienți de faptul că o lovitură falsă a cârmei ar rupe barca curăță de stânci. Aveam aproximativ o sută cincizeci de oameni care să ne tragă barca. Toate acestea se reunesc pe un cablu lung și strigă de acord, scoțând

strigăte puternice.
Suntem opriti in acest moment din lipsa vantului. Muștele mă mușcă pe față; Tânărul Du Camp a mers să facă un test. El reușește destul de bine; Cred că vom avea un album destul de frumos.
p179

Nu am adunat încă, așa cum v-am promis, pietre din Nil, căci Nilul are puține pietre. Dar am luat nisip. Nu disperăm, deși este greu, să exportăm (exprimare comercială) vreo mumie.
Așa că scrie-mi scrisori foarte lungi, trimite-mi tot ce vrei, atâta timp cât sunt multe.
Peste un an la ora asta voi reveni. Vom relua duminicile noastre bune la Croisset. Au trecut aproape cinci luni de când am plecat. Ah! Mă gândesc des la tine, bietul bătrân. La revedere, te imbratisez cu ambele brate, inclusiv cu toate caietele tale. *ps* - dacă vrei să știi starea bilelor noastre, suntem de culoarea țevilor obraznice. Ne îngrașăm, ne creștem barbă. Sassetti este îmbrăcat în stil egiptean. Zilele trecute, Maxime mi-a cântat Béranger timp de două ore și am petrecut seara până la miezul nopții înjurându-l pe acel tip. Eh ! Cât de puțin este făcut pentru socialiști cântecul „cerșetorilor" și trebuie să-i satisfacă prost!
la mama lui.
Ipsamboul, 24 martie 1850. Duminica Floriilor. Dacă această scrisoare ajunge la tine, sărmana bătrână, probabil că va fi primită și mai bine decât celelalte, căci probabil ultimele scrisori nu ți-au adus niciuna. Pe acesta îl vei primi de la Wadi-Halfa, adică din cel mai îndepărtat punct p180 al întregii noastre călătorii. Cu ocoliri mai mult sau mai puțin lungi, acum ne vom apropia doar treptat. Știți că suntem la aproape 1.400 de leghe distanță? Cât de departe trebuie să ți se pară, biata bătrână, și cât de lungă pare această hartă a Egiptului! Nu-i așa? În ceea ce mă privește, numai printr-o reflecție destul de lungă pot calcula distanța care ne desparte; Mi se pare mereu că ești lângă mine, că nu suntem departe și că, dacă aș vrea, nu aș întârzia să te văd. Au trecut aproape două luni, șapte săptămâni de când am auzit de tine. Mai am vreo cincisprezece de așteptat înainte de a reveni la prima cataractă, unde sper să găsesc. Și asta e doar noroc! Haide, sărmana bătrână, cei care rămân nu sunt singurii care au griji. Uneori simt un impuls brusc de a te vedea ca niște crampe de tandrețe; apoi călătoria, distragerea

momentului prezent îl face să treacă. Dar seara, inainte de a adormi, iti dau un gand bun si in fiecare dimineata, cand ma trezesc, esti primul obiect care imi vine in minte. Dar spune, sunt sigur că nu *cheltuiești* pe mine. Te văd mereu sprijinit pe cot, cu bărbia în mână, visând cu expresia ta tristă. Gândește-te, sărmana mamă, că 5 este o treime din 15. O să mă vezi din nou în februarie. Mai este vară și iarnă de trecut.
Dacă nu am fi avut un vânt atât de nefavorabil, sau mai degrabă o absență atât de completă a vântului, ne-am fi întors deja în Aswan (prima p181).

cataractă). Dar ne-a luat două săptămâni să parcurgem 60 de ligi. Sunt zile în care nu am călătorit nicio jumătate de legă. În această dimineață vântul se ridică, mergem puțin și sperăm să nu întârziem să ajungem la Wadi-Halfa, de unde vom coborî încet, examinând totul în voie. De când am plecat din Cairo, de fapt, cu greu am părăsit cange. Acum vom face stații pentru a examina aceste ruine vechi, blestemate. Căldura începe să bată; Erau 34 de grade la ora 20.00. ieri seară și toată ziua soarele fusese ascuns de nori. La soare, alaltăieri, aveam 55 de grade Celsius. Am fost forțați să renunțăm la dragostea noastră dezordonată de a merge desculți. Chiar și prin pantofii grei, căldura pământului se simte viguros, de parcă ar merge pe plite de foc calde. Pe scurt, sub soarele nubian, cineva este ca sub un cuptor vast de țară. Dar lucrul ciudat este că nu ne deranjează deloc. În aceste climate, căldura este mult mai ușor de suportat decât frigul, care, oricât de blând ar fi (relativ), este foarte enervant. În acest moment sunt fără pantaloni sau haine, având peste ei doar chiloții și o cămașă mare albă.
Am trecut de cataractă fără incidente. Totuși, din abundență de precauție, am descălecat. Este unul dintre cele mai curioase și frumoase lucruri pe care le-am văzut până acum. Ți-am spus în ultima mea scrisoare despre oamenii din Aswan și Elephantine care trec p182

Nil stând pe papură. Puțin mai încolo, la cataractă, s-au urcat, complet goi, pe trunchiuri de palmier; Este amuzant să-i vezi lansându-se în vârtejurile de spumă, dispărând și se întorc în apă; curentul le poartă printre stânci ca un pai, într-o manieră rapidă și înspăimântătoare; spatele lor negru picură apă, dinții lor albi zâmbesc. Toate acestea au o eleganță sălbatică care este profund fermecătoare.
Alaltăieri ne-am urcat în două bărci ale comercianților de

sclavi încărcate cu femei de culoare. Au venit din Darfur, din țara Gallas, din interiorul Africii, majoritatea femei furate. Erau îngrămădiți în colibe, care erau pline de ei ca niște căruțe de fân înapoi acasă. Ca costume purtau amulete și lenjerie mică din piele. Am cumpărat câteva (nu femei), ci pagnes (lenjeria lor). Este atât de ușor uns cu murdărie și grăsime de oaie încât ne otrăvește canapeaua. Ne-am tocmit după pene de struț și o fetiță abisiniană, pentru a rămâne mai mult timp la bord și a ne bucura de acest spectacol care avea șic. Unii măcinau făină pe pietre, iar părul lung cădea peste ei ca coama lungă a unui cal care păștea pe pământ. Copiii care alăptau plângeau. Găteam. Unii, cu dinți de porcușpin, și-au aranjat părul însoțitorilor. A fost foarte trist și ciudat. În fiecare dintre aceste bărci, există întotdeauna câteva femei de culoare bătrâne care fac și refac această călătorie pentru a încuraja p183

noii sosiți, pentru a se asigura că nu se descurajează prea mult și să nu se îmbolnăvească de a fi prea triști. Știi, bietul drag, că suntem la o lună distanță de țara maimuțelor și elefanților? Dar trebuie să te limitezi și să reții că fundul genții nu este inepuizabil.
la aceeasi.
Philae, 15 aprilie 1850. Ne-am întors din Nubia, exact în momentul în care am plecat, în stare bună, dacă se poate spune așa, când au trecut două luni întregi de când s-a primit vești despre tot ce-i mai drag pe lume. Aseară am ajuns la Philae, la căderea nopții. Am plecat imediat pe un măgar cu Joseph spre Aswan (la o legă de aici), sperând să primesc un pachet de scrisori: nimic! Îmi imaginez că ai ratat o corespondență și că toți ceilalți sunt la cancelaria din Cairo, unde tocmai am scris imediat pentru a le trimite la Keneh; altfel nu aș primi scrisori de la tine până la întoarcerea noastră la Cairo la sfârșitul lunii mai. Vor trece (sau ar fi) aproape patru luni fără să știi ce s-a întâmplat cu tine.
Cerul era frumos ieri seară, stelele străluceau, arabii cântau pe dromedari. A fost o adevărată noapte orientală în care cerul albastru a dispărut sub abundența de stele. Dar inima mea era foarte tristă, săraca mea mamă mult iubită. scrie-mi de două ori, mai degrabă
p184 de o sută de ori de mai multe ori, după toate poșta. O scrisoare se pierde atât de repede. Max a avut deja câteva lipsă. Dacă aș ști că a mea va ajunge la tine, nu m-aș plânge. Dar asta este frica mea cea mai mare. Când îmi

imaginez că te-ai chinuit, mă întristează. Poate ești bolnavă, biata bătrână. S-ar putea să plângi chiar acum, întorcându-ți bietii tăi ochi frumoși pe care îi iubesc pe această carte, care nu reprezintă pentru tine decât un spațiu gol în care fiul tău este pierdut. O, nu, du-te, mă voi întoarce; Nu poți fi bolnav, pentru că o dorință puternică te face să trăiești. Au trecut aproape șase luni de când am plecat; peste șase luni nu voi fi departe de a mă întoarce; Probabil va fi în jurul lunii ianuarie sau februarie anul viitor. Ieri seară, la effendi unde m-am dus să le iau, erau scrisori pentru Maxime; au fost unele pentru Sassetti însuși, care nu primește niciodată. Dar de la tine, nimic, nici de la Ahile care totuși ar trebui să-mi dea ceva vești despre tine, nici de la Bouilhet, nici de la părintele Parain, care ar trebui să se trezească uneori dimineața devreme să-mi scrie cu orice ortografie: „mama ta e bine”. Atât cer, mi se pare că nu e mult. Oamenii nu se mai gândesc la mine? Să fie adevărat că proverbul: cei care lipsesc greșesc? Cât despre călătoria noastră, asta va fi pentru altă dată. mă grăbesc; Urmează să coborâm pe cataractă, mutăm bagajele și noi înșine. Barca își va merge și noi ne vom merge pe jos. Și apoi, sunt prea supărat ca să am timpul liber să mă adun. Sănătatea noastră este înfloritoare, cu excepția lui Sassetti, care este puțin obosit de climă. Nu știu cum p185

Maxime nu se lasă ucis de furia fotografică pe care o afișează; altfel reuseste perfect. Cât despre mine, care contempl doar natura, fumez chibouk și mă plimb la soare, mă îngraș. Dar devin foarte urâtă. Nasul meu este roșu, iar părul crește pe el ca al căpitanului Barbet.

La revedere, bietul, atât de adorat; Te sărut și te sărut din nou.
la aceeasi.
(22 aprilie 1850.) Suntem în mijlocul verii. la ora 6 dimineața, avem în mod regulat douăzeci de grade Réaumur la umbră; în timpul zilei sunt vreo treizeci. Recoltarea s-a făcut de mult și alaltăieri am mâncat un pepene. Unde ești, biata bătrână? Este în Croisset? în Nogent? la Paris? Și această călătorie în Anglia? Trimite-mi cele mai lungi scrisori posibile; Povestește-mi despre tine, despre viața ta, despre tot ce se întâmplă. Ce drăguță va fi micuța Liline iarna viitoare! Face progrese bune în lectură?
Este o viață foarte bună pe care o ducem. Acesta este

sfârșitul călătoriei nubiene. Se apropie și concluzia celei egiptene. Vom părăsi biata noastră colibă cu tristețe. Acum vâslim încet înapoi pe acest râu mare pe care l-am urcat cu cele două pânze albe ale noastre. Ne oprim în fața tuturor ruinelor. Acostem barca, coborâm p186

pe pământ. Este întotdeauna un templu îngropat în nisip până la umeri și pe care îl vedem parțial, ca un schelet vechi dezgropat. Pe peretele sunt pictați zei cu capete de crocodil și ibis, care este albit de excrementele păsărilor de pradă care cuibăresc între spațiile dintre pietre. Mergem printre coloane. Cu bețișoarele noastre de palmier și visele noastre, stârnăm tot acest praf. Privim prin golurile din tâmple spre cerul care izbucnește de albastru. Nilul, curgând pe maluri pline, șerpuiește prin deșert, cu o margine de verdeață pe fiecare mal. Este tot Egiptul. Adesea este în jurul nostru o turmă de oi negre la păscut, vreun băiețel gol, agil ca o maimuță, cu ochi de pisică, dinți de fildeș, un inel de argint în urechea dreaptă și urme mari de foc pe obraji, tatuat cu un cuțit înroșit. Alteori, sunt femeile arabe sărace, îmbrăcate în zdrențe și coliere, care vin să-i vândă pui lui Iosif sau care ridică cu mâinile excremente de capră pentru a-și fertiliza câmpurile slabe. Un lucru minunat este lumina; ea face totul să strălucească. În orașe, ne uimește mereu, ca pâlpâirea culorilor la un bal costumat uriaș. Hainele albe, galbene sau azurii ies în evidență în atmosfera transparentă, cu tonuri brute care ar leșina orice pictor. Pentru mine, visez la această literatură veche, încerc să o înțeleg pe toate. Aș vrea să-mi imaginez ceva, dar nu știu ce. Cred că devin prost ca o postare. p187

Citim numele călătorilor în temple; Acest lucru ni se pare foarte subțire și zadarnic. Nu le-am pus pe ale noastre nicăieri. Unora dintre ele a durat trei zile pentru a grava, deoarece sunt tăiate atât de adânc în piatră. Unele se găsesc peste tot cu o constanță de sublimă prostie. Există unul pe nume Vidua, în special, care nu ne părăsește. Alaltăieri, în Ombos, Max l-a descoperit pe acela al bietului Darcet. Literele sunt acolo, roade în aer liber, în timp ce trupul lui putrezește, într-o a treia parte a lumii. Fără îndoială, acest biet nume, deja pe jumătate șters, este cel care va supraviețui de la el cel mai mult. A venit să o scrie în Egipt, a locuit la Paris și a murit în America. Câteva reflecții filozofice, cum ar spune Fellacher!
Ori de câte ori întâlnim statui într-un templu, Max le face

salutul arab, ridicându-și mâna la frunte și întrebând despre sănătatea lor. nu variaza. De ceva vreme, Sassetti are o furie de vânătoare pe care nimic nu o poate opri. Este îmbrăcat în stil egiptean, ceea ce îi conferă un aspect destul de râs, îndesat. Este un băiat foarte bun la inimă și foarte devotat nouă.
Are multe talente utile. Acum este cizmar și ne repară pantofii cu fir de bici cerat. Hainele noastre se uzează. Începe șic-ul. Aș da orice ca să-l cunoști pe acest curajos Iosif. Este una dintre cele mai curioase mingi pe care este posibil să le vezi. El încă se deda în a face *dulciuri* p188

(mâncăruri dulci) și *bé-fils-tecks* (fripturi). Am fost foarte norocoși să întâlnim un astfel de dragoman. Este foarte experimentat și înțelegător.
Avem la bord un bătrân marinar pe nume Fergalli care îmi amintește de acel bun Pitchef.
Cu cât îi joci mai multe feste, îl plesnești, îl dai cu pumnii etc., cu atât este mai mulțumit.
Uneori chiar este aruncat în apă; așa că râdem mult. Glumele sunt întotdeauna despre uciderea lui, jupuirea lui de viu, aruncarea lui pe scuipat. Deoarece este chel, i se scoate șapca și i se dau șapci mari la cap. Uneori, marinarii se prefac că merg și îl felicită pentru numirea sa ca pașă și i se dă un charivari care constă în a face farturi false cu mâna și gura; îl bărbierim cu un cuțit; îl dezbrăcăm ca să poată dansa. În urmă cu câteva zile, era îmbrăcat ca o femeie, cu un voal pe față și o bucată de pânză pentru rochie. Era mireasa, aveam o nuntă. Ar putea trece pentru unul dintre acele spectacole „unde un tată nu ar fi fost fericit să-și ia tânărul". După aceea, acești arabi buni au început să se roage cu prosternare, Allah și Mahomed, ca cei mai curajoși oameni din lume. Nu există nimic mai vesel decât acești bărbați, sau mai degrabă mai copilăresc; un fleac îi doboară, la fel cum măruntele îi amuză.
Domnilor din clasa superioară nu le displace banii în numerar. Guvernatorii orășelilor prin care trecem vin să ne facă vizite p189

la bord, sperând să ia o sticlă de coniac. Trăgălania acestor necinstiți este sporită de tot respectul cu care sunt înconjurați. În Wadi-Halfa ne-am întâlnit cu guvernatorul din Ibrim, care era responsabil cu colectarea taxelor în întreaga provincie. Aceasta nu este o sarcină mică. Aceasta se realizează cu ajutorul bastoanelor, arestărilor și

lanțurilor. Am coborât cu el, unul lângă altul, timp de trei zile. Un sătean refuzase să plătească; Șeicul l-a înlănțuit și l-a luat în baston. Când a trecut pe lângă noi, l-am văzut pe acest biet bătrân zăcând la fundul bărcii, cu capul gol sub soare și cu lacăt corespunzător; Pe mal, bărbați și femei au urmat, strigând. Aceasta nu l-a tocit deloc pe viteazul nostru turc, care totuși a socotit prudent, timp de două zile, să nu ne lase din ochi, sperând că, dacă din întâmplare ar fi fost atacat, aveam puști foarte fine care duceau foarte departe. A venit, în timp ce cobora Nilul ca noi, să ne facă vizite. Odată ne-a adus cadou o oiță, ceea ce ne-a plăcut considerabil, pentru că timp de șase săptămâni nu mâncasem decât pui și turturele. Am avut discuții cu acest om bun despre specialitatea lui, adică ne-a dat multe detalii despre cum să omori un om cu lovituri de băț, într-un număr determinat de lovituri. Ei îți explică toate acestea foarte amabil, râzând, parcă ar discuta despre spectacole și le interpretează foarte calm, de parcă ar fuma pipa. Pentru a vă face o idee despre tot ce văd, mergeți la biblioteca din Rouen și cereți să vedeți p190

marea lucrare a Egiptului, volumul plăcilor antice. Domnul Pottier (sau prietenul Lebreton) va fi bucuros să vă arate asta. În plus, această lucrare nu este rară, un individ o poate avea.
Asta mi se pare o scrisoare lungă, sărmana bătrână dragă. Fie ca să vină la tine repede, să te ridice, să-ți facă bine, ca un vânt bun, proaspăt, învior. La revedere, îți trimit toată dragostea mea. la mama lui.
Teba, acostat pe malul Luxorului, 3 mai 1850. Este patru și jumătate dimineața. Mă trezesc în grabă, sărmana mamă dragă, să-i trimit acest bilet lui Keneh, agentului francez care îl va duce la Cairo. Trimit un expres călare să-l ducă și să-mi aducă scrisori de la tine, dacă există. Voi fi mai fericit în Keneh decât în Aswan? Voia lui Dumnezeu!
Am ajuns la Teba ieri seară la ora nouă. Ne-am plimbat în jurul Luxorului în lumina lunii. Se ridica în spatele rândurilor de coloane, luminând ruine mari. Ah! Ce frumos e cerul aici, sărmana bătrână, ce stele, ce noapte! Nu am văzut încă nimic din Teba, dar trebuie să fie magnific! Vom sta acolo vreo cincisprezece zile, îmi imaginez, pentru că este *imens* , și pentru că vrem să vedem totul și să nu ne efortăm prea mult, ne vom lua timpul. Prin acest sistem, niciunul dintre noi nu a fost încă obosit. Văd că nu vom fi p191

nu la Ierusalim înainte de 1 sau 15 iulie, probabil, și la Constantinopol înainte de octombrie sau noiembrie; În plus, este imposibil să indicați ceva precis în prealabil. Cert este că iarna viitoare, în ianuarie sau februarie, îl vei vedea pe bietul tău fiu. Așa că ai răbdare, biata mamă; timpul trece, iată-ne la jumătatea drumului. A doua jumătate va trece mai repede decât prima. Cum vom vorbi în fotoliile noastre, lângă șemineu! De la ultima mea scrisoare de la Esneh, trimisă pe 26 aprilie, nu am nimic nou să vă spun, cu excepția faptului că toate degetele mele sunt înnegrite de nitrat de argint, pentru că mi-am ajutat partenerul de ieri din Herment cu munca sa fotografică. A dezvoltat o pasiune pentru înot care ar fi putut deveni dezastruoasă dacă în cele din urmă nu i s-ar fi cerut să se oprească. S-a aruncat în Nil, în apă deschisă, fără să observe că sunt mulți crocodili; Cu toate acestea, la protestele noastre, s-a oprit. Este un tip foarte bun! Sănătatea noastră continuă să fie superbă, iar fețele noastre arată din ce în ce mai mult ca niște țevi extra obraznice!
La revedere, bietul drag; Am timp doar să te sărut din toată inima. la tine.
la aceeasi.
Între Kaft și Keneh, 16 mai 1850. Am plecat (în sfârșit și vai!) Teba ieri dimineață. E destul să stai acolo mult timp și p192
într-o perpetuă uimire. Este de departe cel mai frumos lucru din Egipt și poate cel mai uluitor lucru pe care îl vom vedea pe parcursul întregii călătorii. În această seară probabil vom ajunge în Keneh. Dacă nu primesc nicio scrisoare acolo, nu am nicio speranță să primesc niciuna decât în Cairo. În sfârșit, Dumnezeu să binecuvânteze oficiul poștal și cancelarii! Dacă aș ști că le-ai primit pe toate ale mele! Am pus cât mai multă regularitate posibil în transporturile mele; Trimit trenuri expres călare când nu am ocazia. Cu toate acestea, mă tem că deseori treci prin mai multe scrisori fără să afli de la mine. Dar nu-ți face griji, mamă bună, sunt bine și toți suntem bine. În ceea ce privește inconvenientele de călătorie, ați crede că tocmai am stat *patru zile fără să fumez* ! Lipsa tutunului. Tutunul țăranilor arabi mi s-a părut execrabil și am oftat după caporal.
Tocmai am ratat o barză mare care mergea liniștită de-a lungul țărmului.
Mingea mea a mers cu cincizeci de pași mai departe, sărind pe nisip, iar barza s-a ridicat calmă înapoi în aer,

lăsându-și picioarele să atârne și batând din aripi.
Tocmai am petrecut cincisprezece zile foarte bune la Teba, sărmana bătrână. Este frumos! Trebuie să fi fost cel puțin un oraș la fel de mare ca Parisul. Este nevoie de trei zile doar pentru a vedea, fără oprire, ruinele care mai rămân, deși totul este devastat și trei sferturi îngropate. Este o câmpie între două lanțuri muntoase, străbătută de Nil, presărată de obeliscuri, colonade, frontispicii, coloși. Nu voi uita niciodată prima impresie pe care mi-a făcut-o palatul la p193

Karnac. Mi s-a părut ca o locuință a uriașilor, unde bărbați întregi trebuiau serviți în frigărui pe platouri de aur, ca niște ciocârle. Am petrecut trei zile acolo, Maxime fotografiend și eu ștampilând, sau mai bine zis am ștampilat. Am avut printre muncitorii mei un ghid care vorbea putin engleza; ne-am înțeles pe jumătate într-o farfurie compusă din engleză, italiană și arabă:
-Allah! Allah! Să mergem ! Haide! Haide! S n din d.
-si, signor, si, signor, ce este bine? -nu e foarte rău, dar hârtia ta nu este curată.
-taïeb, taïeb.
Și așa mai departe. Locuim, adică bunurile noastre se aflau într-o cămăruță care avea ca tavan plăci mari vopsite în albastru cerul, și vedeam în fața noastră, pe perete, regine cu coifuri mari, care țineau regi de brâu. Noaptea dormeam afară pe o piatră mare (acoperită cu salteaua), întins pe spate, cu nasul întors spre stele, în sunetul tarantulelor și lătratul șacalilor, care alterna cu cel al câinilor din satele vecine. Apoi am trecut pe malul stâng al Nilului. După ce am stat două zile chiar în Luxor, în Palais de France (o casă dată de Mehemet Ali în timpul expediției pentru obelisc la Luxor), am campat la poalele celebrului colos. Nu cânta la răsărit, dar ticălosul mi-a trimis noaptea o grindină de țânțari care îmi devora picioarele și mă împiedica să dorm; p194

mai ales că vântul tremura cu furie cortul. A doua zi am dormit la Rhamesseion (mormântul lui Osymandias), iar a doua zi la Biban-El-Moulouk, sau altfel Valea Regilor. Este o minune. Imaginează-ți o vale întreagă, tăiată într-un munte unde nu există mai multă vegetație decât pe o masă de marmură și, pe ambele părți, cariere; Acestea sunt atât de multe morminte. Coborâm în fiecare pe o serie de scări, una la capătul celeilalte, și care nu se termină niciodată. Intrăm apoi în două încăperi mari,

pictate de sus în jos și pe tavan. Călătorim acolo, cuvântul este literal. Imaginează-ți peșterile Caumont, ai căror pereți ar fi șlefuiți și acoperiți cu vopsele de aur, azur etc. Acestea sunt reprezentări fantastice sau simbolice, şerpi cu mai multe capete care merg pe picioarele omului, capete decapitate navigând, maimuțe care târăsc corăbii, regi pe tronurile lor cu fețe verzi și atribute ciudate. Picturile sunt proaspete ca și cum tocmai ar fi fost făcute și pot fi îndepărtate cu degetul mare. În altă parte sunt cântători de harpă, dansatori, oameni care mănâncă (...); îl rupem. Nu ai ieșit, du-te! Îți voi spune mai multe despre asta de mai multe ori.
La intrarea în Valea Regilor, deasupra Rhamesseion, se află un bătrân grec care se ocupă cu antichități. Locuiește acolo ca într-un turn, în mijlocul muntelui, într-o casă plină de mumii, singur și departe de oameni. Cadavre bătrâne, zbârcite, plantate drept pe zid, se strâmbă într-un colț al turnului său; parterul ei este plin de sicrie, iar p195

Camera în care ne-a primit are ca obloane o scândură pictată care acoperea vreun cetăţean din vremea lui Sesostris. El a venit să ne viziteze într-o dimineață, când eram tabărați la poalele Colosului din Memnon. Avea un turban alb, o cămașă albă nubiană și o umbrelă albă de bumbac. Acest bătrân fiu al lui Lemnos purta și el în mâna stângă chiboucul său și un băț alb de lemn întors singur și terminat cu un vârf de fier, pentru a-l ajuta să meargă pe stânci. Avea picioarele goale în papuci și se târa, gâfâind. Cât despre aducerea mumiilor în Franța, asta ar fi dificil; exportul este acum interzis. Ne-am fi întâmpinat multe probleme să le aducem ilegal la Cairo și să-i îmbarcăm la Alexandria. Ar fi nevoie de prea mult timp și bani.
La Keneh vom face un punct până la Kosseir, pentru a vedea Marea Roșie pe care altfel nu am ști-o, deoarece călătoria către Sinai nu va avea loc. Am avea douăzeci de zile în deșert (în iulie ar putea fi greu), douăsprezece zile într-un lazaret în Gaza și 3000 de franci de taxă pentru șeicul din El-Akabah. Ar fi absurd. Călătoria până la Kosseir, dimpotrivă, ne va dura patru sau cinci zile; Este o plimbare.
Ieri, înainte de a pleca din Teba, am luat cai și am plecat într-o tură lungă în mediul rural, în spatele Karnak și Luxor. La mijlocul zilei ne-am oprit într-un sat și am intrat într-o grădină. Copaci, portocali, lămâi, palmieri, p196

erau atât de apropiați unul de celălalt încât trebuia să vă aplecați pentru a ajunge dedesubt. Acolo ne-am odihnit la umbră, pe un mănunchi de ramuri uscate de palmier. Băiatul care ne urmărea pe jos s-a dus să-l aducă pe grădinarul care ne-a adus un castron mare cu curmale, cu chifle fierbinți așezate pe un coș plat de paie împletite colorate. Pârâul care udă grădina, lat de un picior și adânc de jumătate de centimetru, curgea pe lângă noi, sub tălpile ghetelor noastre, târând cu el frunzele, exact ca un râu.
Am stat acolo două ore întregi vorbind. Apoi ne-am întors pe cai și ne-am îndreptat spre Karnak. Cu inima grea ne-am luat rămas bun de la el. Ce lucru ciudat! fii mișcat când lași pietre! Și când atâtea alte lucruri ne mișcă.
M-am gândit mult la Alfred în Teba. Dacă sistemul Saint-Simonian este adevărat, el călătorea poate cu mine; deci nu eu m-am gândit la el, ci el a gândit în mine. Și mă gândesc și la ceilalți, biata mamă! Nu pot admira în tăcere. Am nevoie de strigăte, gesturi, expansiune; Trebuie să strig, să sparg scaune, într-un cuvânt, să chem pe alții să participe la plăcerea mea. Și ce alte nume îi poți numi pe cel mai iubit al tău?
Când iau o hârtie să-ți scriu, dracul mă ia dacă știu ce să scriu. Apoi, de la sine, vine, vorbesc. Mă distrez, rândurile devin mai lungi. Dar când nu mai știu ce să spun, le arunc o privire bună de rămas bun și le spun în gând: pleacă
p197

acolo repede, repede, sărută-o pentru mine. Rânduri de scris sărută pe cineva! Sunt prost? Hai, nu prea tare!

La revedere, bietul drag, o mie de tandrețe. Haide, înveselește-te puțin. „îți mănânci sângele”;
— N-ai sens.
17 Keneh. - mare bucurie! Dragă mamă, inima îmi sare. Iată zece scrisori pentru mine, inclusiv una de la părintele Parain și una de la Bouilhet. Cât despre tine, te sărut până te sufoci. Văd că ești bine, că ești rezonabil. Te iubesc de o mie de ori mai mult pentru asta. Te porți bine. Ce amabile sunt scrisorile tale! Le-am devorat ca un om înfometat. La revedere, încă o mie de săruturi.
lui Emmanuel Vasse.
17 mai 1850.
la bordul nostru, între Kous și Keneh. Nu știu, dragă prietene, dacă ați primit de la mine un bilet din Cairo, ca răspuns la un mesaj de la domnia dumneavoastră, mesaj despre care nu am putut decât să apreciez intenția, întrucât

a ajuns la Rouen când eram deja în Egipt. Cred că ți-am mulțumit pentru asta în ultima mea scrisoare; Când mă întorc, prima mea ocupație va fi să te citesc, fii sigur de asta. Ce devii și cum faci față acestei existențe obraznice? Ce spun ei la Paris? În ceea ce ne priveşte, nu am primit nicio veste din Europa de la sfârşitul lunii ianuarie trecute. Trăim pe Nil de patru luni întregi, fără să văd nimic altceva decât ruine, crocodili și fellah. Acesta nu este
p198

nicio modalitate de a fi puternic în politică sau de a ține pasul cu mişcarea socială. De altfel, dacă totul în Franța este în aceeași stare ca atunci când am plecat, dacă burghezia este încă la fel de feroce de ineptă și opinia publică pe atât de lașă, într-un cuvânt, dacă mizeria generală de acolo emană o duhoare atât de urâtă, nu regret nimic. Dimpotrivă, fie că totul merge la bine sau la rău, nu cer nimic de la prăjitura generală, îndepărtându-mă de mulțime pentru a nu avea coatele luxate.
Deocamdată ne întoarcem din Nubia, deșertul Abou-Coulome și Korosko; Mâine sau a doua zi plecăm spre Kosseir, pe malul Mării Roșii, iar în trei săptămâni vom face o excursie în marea oază independentă a Tebei.
Vezi că nu ne pasă nimic din ceea ce se întâmplă și că trăim ca niște mari egoști, respirând în plămâni aerul bun cald al tropicelor, contemplând cerul albastru, palmierii și cămilele, bând lapte de bivoliță, fumând pipe lungi și dormind cu nasul la stele. Mai mult, cred că până acum puține călătorii în Egipt (cu excepția călătoriilor savanților) au fost la fel de complete ca ale noastre. De obicei durează trei luni pentru a vedea această țară; vom fi pus opt. Am cercetat, desenat și măsurat toate templele din Nubia și Said (în ceea ce privește delta, inundațiile ne vor împiedica și noi să o cunoaștem). Am făcut și o excursie pe care puțini călători se obosesc să o facă, cea a Lacului Moeris și Fayoum.
p199

Nu ne vom întoarce la Cairo până la sfârșitul lunii viitoare; Ne vom îmbarca la Alexandria spre Beirut unde mă aștept, dragul meu, să primesc o scrisoare de la dumneavoastră. De la Beirut ne vom înșela pentru a vizita toată Palestina și Siria; Intenția noastră este de a călători apoi în insulele Cipru, Candia și Rodos.
Din moment ce ai grijă de Candie de mulți ani, trimite-mi cât mai multe întrebări despre asta. Mă voi întreba și voi

vedea singur tot ce-mi spui; Îți promit bunăvoința mea cea mai sinceră. Trimite-mi, deci, prin cea mai apropiată poștă (la Beirut) o mulțime de însemnări, atât pentru instruirea mea personală, cât și pentru a-ți servi drept lămuriri asupra a o mie de soluții care, fără îndoială, te chinuiesc. Dacă aveți vreo scrisoare de livrat sau vreun comision, știți, dragă vechi prieten, că sunt în întregime al vostru. Mama a trebuit să-i scrie doamnei Vasse că vom merge la Larnaca; Așa că nu-ți cer nimic pentru sora ta din partea aceea. Mai mult, cred că nu ești în contact strâns cu ea. Vă puteți aplica această zicală binecunoscută: nu există nicio asemănare între mine, familia mea și o grămadă de sparanghel; Nu suntem cu toții foarte uniți. Principalul lucru, când vine vorba de familie, este să nu fii deranjat de ea. Dar ai reușit, prin munca ta și răbdarea eroică, să-ți creezi o poziție care să te facă independent de ea. Spune-mi dacă se îmbunătățește, dacă *urci în rang* , adică dacă banii cresc pe măsură ce munca scade. Știi că orice te interesează pe mine mă interesează. Purtăm împreună de mult timp
p200

acest venerabil obicei de facultate și că am mâncat brânzeturile de Neufchâtel ale părintelui Degouay. Ce vechime are! Câtă apă a trecut sub pod de atunci! Cum am uzat deja cizmele și am văzut lumânările ardând! Ce s-a întâmplat cu toți cei care au fost alături de noi? ... stabiliti, împrăștiați, morți, uitați, căsătoriți, încornunați, deputați etc., etc. Toate acestea sunt amuzante. Și „băiatul”? Te gândești vreodată la asta?
Adio, dragă bătrân tovarăș, raiul te ține în bucurie; Te sărut.
la tine.
Ai fi atât de amabil să-i trimiți mamei mele din Croisset o notă simplă, în care să-i spui că ai auzit de la mine și că sunt bine? Îmi vei face o favoare.
lui Louis Bouilhet.
Între Girgeh și Siout. (4 iunie 1850.) Și mai întâi, dragul meu domnule, permiteți-mi să vă adresez omagiul admirației mele frenetice pentru piesa pe care mi-ați trimis-o despre Don Dick D'Arrah. Este tăiat! Acum asta e ceva stil! Serios, este foarte frumos. Am recitit-o din nou și am râs ca trei sicrie deschise. Există câteva mișcări și repetări de maestru cu adevărat interesante aici. Bătrânul ăla Richard! M-a făcut să vreau să-i beau berea, îmi furnica limba. Văd nisipul care punctează p201

etajul stabilimentului, îl aud scârțâind sub cizme. Camera ar trebui să fie la parter, joasă, umedă, cu miros de mucegai și să aibă puțină lumină. Omule crud, nu mi-ai spus unde are sediul stabilimentul. Trebuie să fie în partea „de jos” a orașului, rue nationale sau mai degrabă rue de la savonnerie, dacă nu este în Saint-Sever, ceea ce ar fi sublim. Da, iată încă unul care este stabilit, unul care este fix! Și suntem departe de a fi stabiliți sau fixați, chiar și la orice. Cât despre mine, renunț. M-am gândit mult la toate astea de când ne-am despărțit, bietul bătrân. Stând în fața bastonului meu, uitându-mă la curgerea apei, rumez la viața mea trecută cu intensități profunde. Îmi revin multe lucruri uitate, ca niște versuri vechi din care auziți fragmente. Intru intr-o noua perioada? Sau pentru decadență completă? Și, din trecut, merg visând în viitor, și acolo nu văd nimic, nimic. Nu am nici un plan, nici o idee, nici un proiect și, cel mai rău, nicio ambiție. Ceva, eternul „ce rost are?” răspunde la toate și închide cu bariera ei nebunească fiecare cale pe care o deschid în mediul rural al ipotezelor. Nu ești fericit când călătorești. Nu știu dacă vederea ruinelor inspiră gânduri grozave. Dar mă întreb de unde vine dezgustul profund pe care îl simt acum față de ideea de a face tam-tam pentru a-i face pe oameni să vorbească despre mine. Nu mă simt suficient de puternic din punct de vedere fizic ca să public, să merg la imprimantă, să aleg hârtia, să corectez dovezile etc. Și cu ce se compară asta cu restul? Ar putea lucra la fel de bine pentru tine. Facem cum vrem și conform lui p202

propriile idei. Ne admirăm pe noi înșine, ne facem plăcere; nu este asta principalul? Și atunci, publicul este atât de prost! Și atunci, cine citește? Și ce citim? Și ce admirăm? Ah! Vremuri bune de liniște, vremuri bune de peruci, ai trăit confortabil pe tocuri înalte și pe bastoane! Dar pământul tremură sub noi. Unde ar trebui să ne luăm punctul de sprijin, chiar dacă presupunem că avem pârghia? Ceea ce ne lipsește tuturor nu este stilul și nici acea flexibilitate a arcului și a degetelor cunoscută sub numele de talent. Avem o orchestră mare, o paletă bogată și resurse variate. În ceea ce privește trucurile și schemele, știm mult mai multe decât poate cineva a știut vreodată. Nu, ceea ce ne lipsește este principiul intrinsec, sufletul lucrului, însăși ideea subiectului. Luăm notițe, facem excursii; mizerie, mizerie! Devenim savanți, arheologi, istorici, medici, snobi și oameni de gust. Ce fac toate acestea? Dar inima, verva, seva? De unde să începi și

unde să mergi? Da, când mă întorc, voi relua, și multă vreme, sper, vechea mea viață liniștită pe masa mea rotundă, între priveliștea șemineului meu și cea a grădinii mele. Voi continua să trăiesc ca un urs, batjocorind patria, critică și pe toți ceilalți. Aceste idei îl revoltă pe tânărul Du Camp, care are idei complet opuse, adică are planuri foarte interesante pentru întoarcerea sa și care vrea să se lanseze în activitate demonică. La sfârșitul iernii viitoare, vom vorbi despre toate acestea, omule bun.
Am să vă spun ceva foarte clar: nu mai am grijă de misiunea mea p203

decât regele Prusiei. Pentru a-mi „împlini mandatul" exact, ar fi trebuit să renunț la călătorie. Ar fi fost prea prostesc. Fac lucruri stupide uneori, dar nu ceva atât de stupid. Mă vezi în fiecare țară informându-mă despre recolte, produs, consum? Cât ulei facem, câți cartofi mâncăm? Și în fiecare port: câte nave? Ce tonaj? Câți pleacă? Câți au sosit? Idem, raport pe de altă parte, etc. Oh, nu, sincer te întreb, a fost posibil? Iar după atâta turpitudine (titlul meu este de ajuns), dacă am fi făcut niște pași, dacă ar fi fost prietenii activi și dacă ministrul ar fi fost bun, aș fi avut crucea! Pictura! Satisfacție pentru părintele Parain! Păi nu, de o mie de ori, nu vreau, onorându-mă atât de mult încât nimic nu mă poate onora. Mă gândesc mult la tine, ticălos mare, te văd umblând pe străzile din Rouen, cu coatele strânse, cu nasul în vânt, cu bastonul și pălăria gri, acum că e vară. În acest moment, marți, 4 iunie, ora 14.30, vă văd cotizând colțul străzii Ganterie lângă La Crosse. Apropo, marele moment se apropie. Acest lucru va fi decisiv și nu se va mai repeta niciodată; În sfârșit vom ști la ce să ne așteptăm, premiul de vorbire franceză va decide totul. Nu voi mai fi în această nedumerire atroce care mă urmărește până în mijlocul deșertului, ca djinii. Va fi Pigny? Va fi Defodon? Care? Este ca în bătălia de la Actium. De ea depinde, probabil, soarta umanității. L-aș compara de bunăvoie pe unul cu Catilina și pe celălalt cu Cezar. cel puțin p204

că primul nu devine un Marius, iar în al doilea se descoperă mai târziu o Sylla! Și cine știe! Cele mai bune republici au fost zdruncinate de ambiții care, la început, păreau mai puțin periculoase; O acțiune zadarnică ascunde adesea un motiv serios. Alcibiade i s-a tăiat coada câinelui pentru a distra atenția atenienilor.
Se pare că licența merge bine și că duci cu succes

repetiția. Cu atât mai bine; sarcina de a câștiga bani și de a trăi bine. Întotdeauna e așa.
Am văzut Teba, bătrâne; Este foarte frumos. Am ajuns acolo într-o seară la ora 9, în lumina lunii care trosnea pe coloane. Câinii lătrau, marile ruine albe arătau ca niște fantome, iar luna de la orizont, de jur împrejur și scuturând pământul, părea să nu se miște și să stea acolo intenționat. La Karnak aveam impresia unei vieți de giganți. Am petrecut o noapte la poalele Colosului din Memnon, devorat de țânțari. Acest bătrân ticălos are o minge bună, e acoperit de scris; Inscripțiile și excrementele de păsări sunt singurele două lucruri de pe ruinele egiptene care indică viața. Cea mai roadă piatră nu are un fir de iarbă. Pur și simplu cade în pulbere ca o mumie, asta-i tot. Singurele două ornamente ale ruinei sunt inscripțiile călătorilor și excrementele păsărilor de pradă. Adesea se vede un obelisc înalt, drept, cu un petic alb lung care curge în jos ca o draperie pe lungimea sa, mai lat de sus și îngustându-se spre jos. Vulturii sunt cei care vin să își facă nevoile acolo

p205

de secole. Este un efect foarte frumos, și o „simbolism" curios. Natura le-a spus monumentelor egiptene: nu mă vrei, sământa de lichen nu crește pe tine? Ei bine, o să mă cac pe corpul tău.
În hipogeele Tebei (care sunt unul dintre cele mai curioase și amuzante lucruri pe care le puteți vedea) am descoperit glume faraonice, ceea ce dovedește, domnule, că în orice moment oamenii au fost blestemati, au iubit-o pe fetiță, așa cum spune cântăreața noastră nemuritoare. Este o pictură care înfățișează bărbați și femei la o masă, mâncând și bând în timp ce se îmbrățișează și se sărută. Sunt profiluri ale unui porc fermecător, ochi admirabili de burghez în desfășurare. Mai departe, am văzut două fetițe purtând rochii transparente, cu curbele cât se poate, și cântând la chitară cu un aer lasciv.
Este b... ca o gravură lascivă, Palais-Royal 1816. Ne-a făcut să râdem și ne-a dat de gândit.
Ceva al naibii de magnific sunt mormintele regilor. Imaginați-vă carierele Caumont, în care se coboară pe scări succesive, toate pictate și aurite de sus în jos și reprezentând scene funerare, morții fiind îmbălsămați, regi pe tronurile lor cu toate atributele lor și fantezii teribile și singulare, șerpi care merg pe picioare de om, capete decapitate purtate pe spinare de crocodili și apoi

cântători de instrumente muzicale și instrumente de crocodil. Am locuit acolo trei zile. p206

Este foarte devastată și deteriorată, nu de timp, ci de călători și de savanți.
Am plecat la o vânătoare de hiene. A constat în a petrece noaptea sub stele, sau mai bine zis, sub stele frumoase, pentru că nu am văzut niciodată cerul atât de frumos ca noaptea aceea. Dar fiara sălbatică ne-a batjocorit: nu a venit. Pe de altă parte, într-o zi când călăream singur și neînarmat lângă hipogee, în timp ce Maxime făcea fotografii pe partea lui, călăream încet cu nasul coborât la piept, lăsându-mă să plec cu mișcarea calului, când deodată am auzit zgomotul pietrelor rostogolindu-se; Ridic capul și văd ieșind dintr-o peșteră, la zece pași în fața mea, ceva urcând pe stânca abruptă, ca un șarpe. Era o vulpe mare; Se oprește, se așează în trenul din spate și se uită la mine. Îmi iau ochelarii și rămânem așa, ne uităm unul la altul timp de trei minute, fără îndoială, complăcându-ne și noi înșine cu gânduri diferite. În timp ce mă întorceam liniștit, blestemând prostia pe care o făcusem de a nu-mi lua pușca, acolo, în stânga mea, dintr-o altă peșteră (podoul este mai străpuns aici decât un skimmer cu găuri) spulberă cu un calm obrăzător cel mai frumos șacal pe care se poate vedea. S-a îndepărtat liniștit, făcând pași mici, oprindu-se din când în când să-și întoarcă capul și să-mi arunce priviri disprețuitoare. La Karnac, noaptea eram uimiți de zgomotul acestor oameni care urlau ca dracii; unul dintre ei a venit într-o noapte să ne fure untul în mijlocul p207

tabăra noastră. În ceea ce privește crocodilii, aceștia sunt mai des întâlniți pe Nil decât alaforul în Sena. Tragem în ea uneori, dar întotdeauna de prea departe. Pentru a-i ucide, trebuie să-i lovești în cap și doar apropiindu-te (dar au urechi bune și fugi cu agilitate) ai șansa de a extermina acești monștri odioși. Ce idee grozavă este monstrul! Animalul răutăcios pentru plăcerea de a fi rău!
În Esneh l-am văzut din nou pe Ruchiouk-Hânem; A fost trist. Am găsit-o schimbată. Fusese bolnavă. Vremea era grea, erau nori. Servitoarea ei abisiniană a aruncat apă pe jos pentru a răci camera. M-am uitat îndelung la ea, pentru a-i păstra imaginea ferm în minte. Când am plecat, i-am spus că ne vom întoarce a doua zi și nu am făcut-o nereturnat. În plus, mi-a plăcut foarte mult amărăciunea tuturor; Asta e principalul lucru, m-a lovit în măruntaie.

Am văzut Marea Roșie la Kosseir. A fost o călătorie de patru zile acolo și cinci zile înapoi, cu cămila, și într-o căldură care, în mijlocul zilei, a urcat la 45 de grade Réaumur. Mă ustura și îmi doream uneori berea lui Richard, pentru că aveam apă care, în afară de gustul de capră pe care i-l dăduseră pieile, mirosea a sulf și a săpun. Ne-am trezit la 3 a.m.; Ne culcăm la ora 9 seara, trăind din ouă fierte, dulceață uscată și pepeni verzi. Aceasta a fost o adevărată viață în deșert. Pe tot parcursul drumului am dat peste cadavre ici-colo p208

de cămile moarte de epuizare. Sunt locuri unde se gasesc petice mari de nisip pavat; Este netedă și înghețată ca zona unui hambar: acestea sunt locurile în care cămilele se opresc să urineze. Urina, de-a lungul timpului, a ajuns să lăcuiască podeaua și să o niveleze ca pe un parchet. Ne adusesem niște mezeluri. Pe la mijlocul celei de-a doua zile am fost forțați să le aruncăm. O picior de oaie pe care o lăsasem pe o piatră, după mirosul ei, a atras imediat un vultur barbos care a început să zboare în jurul ei.
Ne-am întâlnit cu caravane mari de pelerini care mergeau la Mecca (Kosseir este portul unde se îmbarcă spre Gedda; de acolo până la Mecca sunt doar trei zile), bătrâni turci cu nevestele purtate în coșuri, un harem întreg călătorind voalat și strigând, când treceam pe lângă el, ca un batalion de magpie, un derviș cu piele de leopard pe spate.
Cămilele din rulote merg uneori una după alta, alteori toate pe lângă. Așa că, când vezi de departe la orizont, în prescurtare, toate aceste capete legănindu-se spre tine, pare o emigrare a struților care înaintează încet, încet și se apropie. În Kosseir am văzut pelerini din adâncurile Africii, săraci negri care sunt în mișcare de un an, doi ani. Există niște cranii foarte neobișnuite acolo. Am văzut și oameni din Bokhara, tătari în șapca p209

ascuțit, care făceau supă la umbra unei bărci pe plajă, construită din lemn roșu indian. Cât despre pescarii de perle, le-am văzut doar canoele. Au pus doi acolo, unul să vâsle și altul să se scufunde și ies în larg. Când scafandrul revine la suprafața apei, sângele îi iese din urechi, nări și ochi. A doua zi după sosirea mea, am făcut o baie de mare în Marea Roșie. a fost una dintre cele mai voluptuoase plăceri din viața mea; M-am rostogolit în valuri ca pe o mie de sfarcuri lichide care îmi străbătuseră tot corpul. Seara, Maxime, din politețe și pentru a onora gazda

noastră, și-a dat indigestie. Am fost găzduiți într-un foișor separat, întinși pe canapele cu vedere la mare și serviți de un tânăr eunuc negru, care purta elegant tăvi cu cești de cafea pe brațul stâng. În dimineața zilei în care trebuia să plecăm, eram la două leghe distanță, la bătrânul Kosseir, din care nu mai rămân decât numele și locul. Maxime, indigerat, începu imediat să sforăie pe nisip. Consulul cawasului lui Gedda și cancelarul lui care venise cu noi, precum și fiul gazdei noastre, au început să caute scoici, iar eu am rămas singur privind marea. Nu voi uita niciodată acea dimineață. Am fost mișcat de ea ca de o aventură. Fundul apei era mai variat la culoare, din cauza tuturor acestor scoici, scoici, madrepori, corali etc., decât este o poiană acoperită cu primule primăvara. În ceea ce privește culoarea suprafeței mării, toate nuanțele p210

posibilele nuanțe treceau prin el, sclipeau, se estompeau de la una la alta, se topeau împreună, de la ciocolată la ametist, de la roz la lapis lazuli și cel mai palid verde. Era nemaiauzit și dacă aș fi fost pictor, m-aș fi deranjat serios să mă gândesc cât de falsă ar părea reproducerea acestui adevăr (presupunând că ar fi posibil). Am plecat din Kosseir în seara acelei zile, la ora 4, și cu mare tristețe. Mi-am simțit ochii umezi în timp ce ne-am sărutat gazda și m-am urcat înapoi pe cămila mea. Este întotdeauna trist să părăsești un loc în care știi că nu te vei mai întoarce niciodată. Acestea sunt melancoliile care sunt poate unul dintre cele mai profitabile lucruri despre călătorie. Referitor la schimbarea care s-ar fi putut întâmpla peste noi în timpul despărțirii noastre, nu cred, dragă bătrâne, dacă va fi una, că va fi în avantajul meu. Veți fi câștigat prin singurătate și concentrare; Voi fi pierdut prin diseminare și reverie. Devin foarte gol și foarte steril. o simt. Vine peste mine ca un val în creștere. Acest lucru se poate datora faptului că corpul se mișcă; Nu pot face două lucruri deodată. Poate că mi-am lăsat inteligența acolo, cu pantalonii mei cu șnur, canapeaua mea din Maroc și compania dumneavoastră, dragă domnule. Unde ne vor duce toate acestea? Ce vom fi făcut peste zece ani? Pentru mine, se pare că dacă eșuez din nou la prima muncă pe care o fac, nu mai am nimic de făcut decât să fac pasul. Eu, care am fost atât de îndrăzneț, devin excesiv de timid, ceea ce în arte este cel mai rău dintre toate lucrurile și cel mai mare semn de slăbiciune. p211

Există în Cairo un poet care scrie tragedii orientale în

stilul lui Marmontel, amestecat cu Ducis. Ne-a citit o tragedie despre Abd-El-Kader care este îndrăgostit de o franțuzoaică și ajunge să se sinucidă din gelozie. Sunt piese acolo. Puteți judeca după subiect. Poetul, care este medic, este o ființă umflată de deșertăciune, un ticălos, un hoț, care copleșește pe toată lumea cu lucrările sale și este respins de compatrioți. În timpul Revoluției din februarie, el i-a adresat lui Lamartine o piesă, al cărei vers final era: Trăiască pentru totdeauna guvernul provizoriu! Într-un altul, adresat poporului francez, era acesta: popor francez! O, compatrioții mei!
Locuiește cu un negru murdar într-o casă întunecată. Familia lui se teme de el, iar când citește despre tragedia lui, totul în el tremură de tăcere și atenție.
Poartă nas de papagal, ochelari albaștri și este acuzat de un inginer că i-a furat o cutie de haine. Mulțimea franceză din străinătate este magnifică și, adaug eu, numeroasă. Hei, omule, sper că sunt multe și că sunt un om drăguț! Răspunde-mi la Beirut unde vom fi la sfârșitul lunii iulie, apoi la Ierusalim. Desenează întotdeauna. Adio, bătrâne al condeiului, te sărut pe capul tău bun.
5 Iunie. -mâine este 6, ziua de naștere a
nașterea marelui Corneille! Ce sesiune la p212

academia de la Rouen! Ce discursuri! Vestimenta pentru domni: cravate albe; pompa, traditii sanatoase! Un scurt reportaj despre agricultură! la mama lui.
6 Ligi înainte de Beni-Souëf, 24 iunie 1850. Când ți-am trimis ultima mea scrisoare de la Siout, dragă bătrână, m-am gândit că până la această dată am fi fost la Cairo câteva zile. Dar număram fără vânt; ne-a fost constant defavorabil. În ultimele două săptămâni am călătorit șaizeci de leghe; Sunt zile în care facem un sfert de ligă și ne petrecem al naibii de timp. Deoarece Nilul este acum la cel mai scăzut nivel, urcăm adesea, ceea ce nu ne grăbește călătoria. Pe scurt, disperat de a ajunge la Cairo înainte de cel puțin o săptămână (de la Beni-Souëf la Cairo sunt exact 25 de leghe) și de teamă că vei trece peste un curier fără să ai scrisori, în caz că o voi trimite pe aceasta la Cairo de îndată ce am ajuns la Beni-Souëf. Dar mă tem că a sosit deja corespondența din India și cea de la sfârșitul lunii iunie a plecat. Drept urmare, te va face
o lună fără să știe de la mine. Biata mamă, fac tot ce pot ca să mă asigur că le iei cât mai des posibil. Dar nu porunc vântului, nici corăbiilor, nici oficiului poștal, nici bunăvoința oamenilor prin care trec scrisorile mele. În

Siria, este probabil să existe nereguli mari în corespondența mea;
p213 Vă avertizez dinainte. Obișnuiește-te. Este mult mai prost administrat decât Egiptul, care se simte oarecum influențat de Mehemet Ali, deși totul se duce dracului și devine mai turcesc.
Marinarii noștri sunt slabi de oboseală; Raisul nostru este galben de nerăbdare. Joseph și-ar fi dorit să fi sosit pentru a trimite bani soției sale, iar Sassetti moare de nerăbdare la Cairo, fără să știe de ce și într-un spirit de imitație. Cât despre Maxime și pe mine, nu ne-am plictisit niciodată la bord, deși nu mai aveam nimic de făcut sau de văzut. Avem cărți și nu citim. Nici noi nu scriem nimic. Ne petrecem aproape tot timpul purtându-ne ca *niște șeici* , adică bătrâni. Șeicul este bătrânul, ineptul domn, un rentier, respectat, foarte consacrat, dincolo de anii lui și care ne pune întrebări despre călătoria noastră, în sensul acestora:
-si in orasele prin care ai trecut, exista un pic de societate? Ai avut un cerc în care ai citit ziare?
-se simte deloc miscarea feroviara? Există vreo linie principală? -și doctrinele socialiste, slavă Domnului, sper că nu au pătruns încă aceste părți -există măcar vin bun? Aveți vreo epocă celebră? etc., etc.
-Doamnele sunt prietenoase?
-Există măcar niște cafenele drăguțe? Afișează barmanierele un lux somptuos?
Toate acestea cu o voce tremurândă și un aer prostesc.
p214

De la șeicul simplu am ajuns la șeicul dublu, adică la dialog. Deci, dialoguri despre tot ce se întâmplă în lume și cu opinii bune încorporate în ele. Apoi șeicul a îmbătrânit și a devenit un bătrân tremurător, ciuruit de infirmități și vorbind neîncetat despre mesele și digestia lui. Aici, Maxime a dezvoltat un mare talent pentru mimica. Are un nepot care este înlocuitor, o servitoare pe nume Marianne etc. Numele lui este Părintele Etienne.
Îmi spune Quarafon; numele Quarafon este sublim! Ne plimbăm sprijinindu-ne unul pe altul și discutând. Îmi spune de o sută de ori pe zi să-i scriu nepotului, înlocuitorul, să-i spun să vină că *nu se simte bine* și, ne-am săturat de pui, de fiecare dată când mă plâng, îmi spune:
— Hai, Quarafon, consolă-te, vei avea un pui bun la cină; i-am spus Mariannei să-ți facă unul. Seara, înainte de a

merge la culcare, durează o jumătate de oră. Urmăm, gemum și ne zvârlim și ne întoarcem puternic ca niște oameni uzați de reumatism.
"Hai-noapte-buna-prieten-meu, noapte buna!" Acum câteva zile începeam să dorm când am simțit o greutate apăsând pe spate. Părintele Etienne a venit să se culce cu mine, pentru că era speriat singur în patul lui. Uneori, de asemenea, există discuții amare în care părintele Etienne abuzează de superioritatea vârstei sale și Quarafon declară că va lua diligența săptămâna viitoare. Îți trimit toate aceste prostii, dragă mamă, pentru că *tu ești* . Știu că orice te inițiază
Puțin
p215

la viața noastră interioară îți place. Vedeți că petrecem timpul destul de fericiți și că, deși schimbăm țările, starea noastră de spirit nu se schimbă. Nu contează, nici pe mine nu mă va strica să fi ajuns la Cairo pentru a primi scrisorile tale. Ultimele le-am primit în Keneh pe 17 mai, acum aproape șase săptămâni.
Am fost întâmpinați în Siout de un doctor local, un francez, și ne-a primit o primire remarcabilă. Timp de două zile ne-am saturat în casa acestui băiat excelent; Ne-a readus torsul în formă și ne-a dat o pauză de la pui, orez și pâine mucegăită. Întâlnim astfel oameni buni cărora nu suntem deloc recomandați și care sunt încântați să vă ureze bun venit. Acest lucru se datorează plictiselii în care trăiesc, lipsei de știri și dorului de țară din care li se aduce ceva.
Am văzut peșterile Samoun de lângă Manfalout. Este un cimitir subteran în care trebuie să te târăști trei sferturi de oră pe piept și pe burtă. Această expediție este pe cât de obositoare, pe atât de curioasă. Ieșim epuizați. Totul curge bitumul îmbălsămării; Praful de mumii te prinde în gât și te face să tușești, liliecii flutură în jurul felinarului tău. Este o plimbare frumoasă de făcut cu o doamnă. Am adus înapoi mumii de crocodili, picioare și mâini umane aurii, lucruri despre care să învățăm în sediul nostru.
Aglomerația de acolo este nemaiauzită. p216

Este unul dintre cele mai neobișnuite lucruri pe care le puteți vedea. Dacă am merge singuri acolo, cred că am intra în panică. Maxime a ucis trei pelicani cu un singur glonț ieri. Capetele lor urmează să fie uscate la cârmă. Colecția de picioare de păsări este în creștere. În urmă cu

câteva zile, o șopârlă uriașă de Nil, asemănătoare cu un mic crocodil, ne-a fost adusă în viață și am ucis-o și l-am jupuit imediat. Pentru 60 de paras (7 cenți și jumătate) am cumpărat o coajă de țestoasă frumoasă.
În câteva zile călătoria noastră pe Nil se va încheia. Sunt sigur că vom părăsi bietul nostru baston cu tristețe. Dar gândul că mă apropii de tine, dragă mamă, șterge orice regret al trecerii timpului.
Desi nu imi place sentimentalismul parului, florilor si medalioanelor, pentru a nu parea *puternica* , iti trimit o floare de bumbac pe care am cules-o ieri la Fechnah pentru tine.
lui Louis Bouilhet.
Cairo, 27 iunie 1850.
Iată-ne înapoi în Cairo. Nu am decât lucrul acesta nou să-ți spun, dragă și bun bătrâne, pentru că de la ultima mea scrisoare nu a mai fost nimic interesant să-ți spun despre călătoria noastră. Peste câteva zile plecăm spre Alexandria și până la sfârșitul lunii viitoare, dacă nu apare vreun obstacol de acum până atunci, nu vom fi departe de Ierusalim. Am părăsit biata noastră barcă cu o melancolie sfâșietoare. Întors la hotelul din Cairo, îmi bubuia capul, ca după o lungă călătorie cu diligența. Orașul mi se părea gol și tăcut, deși era plin de lume și plin de forță. În prima noapte în care am ajuns aici, am auzit tot timpul acel sunet moale al vâslelor în apă, care timp de trei luni lungi ne-a punctat zilele lungi și de vis.
Ciudat fenomen psihologic, domnule! Întors la Cairo (și după ce am citit scrisoarea ta amabilă), m-am simțit că izbucnesc de intensitate intelectuală. Oala a început să fiarbă brusc și am simțit o nevoie arzătoare să scriu. urcasem. Îmi povestești despre plăcerea pe care ți-o fac scrisorile mele; Cred fără dificultate în bucuria pe care mi-o provoacă a ta. De obicei le citesc de trei ori la rând, mă înghesuiesc cu ele. Ce mi-ai spus despre vizitele tale la Croisset mi-a făcut stomacul să se învârtă. te-am *simțit* . Mulțumesc, dragă bătrâne, pentru vizitele pe care le faci mamei mele. Mulțumesc, mulțumesc. Ea are doar tu cu care să vorbești despre mine în *ideile ei* și doar tu care mă cunoști, până la urmă. Se simte prin inimă. Dar nu te simți obligat să-ți petreci toate duminicile la Croisset, bietul bătrân. Nu te plictisi din devotament. Cât despre ea, cred că ar plăti cu plăcere o sută de franci taxă pentru vizitele tale. Ar fi o idee bună să-i faci oferta. Vedeți memoriul pe care „băiatul” avea să-l furnizeze cu această ocazie: „atât de mult pentru compania unui om ca mine. Cheltuieli

extraordinare: să fi spus o vorbă duhovnicească, să fi fost fermecător și plin de bun gust etc”. p218

te-ai plictisit! Te vei plictisi mai puțin când mă întorc? Cine ştie? Epoca tristeții continue vine peste noi. Măcar ne vom plictisi împreună.
Un plan de poveste chinezesc mi se pare o idee generală puternică. Îmi poți trimite scenariul? Când aveți principalele repere ca culoare locală, lăsați cărțile acolo și începeți să compuneți; Să nu ne pierdem în arheologie, o tendință generală și dezastruoasă, cred eu, a generației viitoare. Rezoluția lui Mulot este frumoasă și mi-a făcut o plăcere enormă ca morală artistică; Dar este ea la fel de inteligentă și de simpatică pe cât este de conștiincioasă? Un maestru ar fi putut să vorbească cu un preot douăzeci de minute sau opt zile, ar fi înțeles și s-ar fi pus pe treabă. Și timp pierdut! Oricât de nenorociți suntem, avem, cred, mult gust pentru că suntem profund istorici, recunoaștem totul și ne plasăm în punctul de vedere al lucrului pentru a-l judeca. Dar avem oare la fel de multă înnăscut ca și înțelegere? Este originalitatea acerbă compatibilă chiar și cu atâta amploare? Aceasta este îndoiala mea cu privire la spiritul artistic al vremii, adică puținii artiști care există. Măcar, dacă nu facem nimic bun, poate că vom fi pregătit și adus o generație care va avea îndrăzneala (mai caut un cuvânt) părinților noștri cu propriul nostru eclectism. Aș fi surprins: lumea va deveni proastă. Va fi foarte plictisitor peste mult timp. Ne facem bine să trăim acum. N-ai crede că vorbim mult despre viitorul societății. p219

Pentru mine este aproape sigur că va fi, într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat, guvernat ca un colegiu. Pionii vor face legea. Totul va fi în uniformă. Omenirea nu va mai comite barbari în tema ei insipidă; dar ce stil al naibii, ce lipsă de viraj, ritm și impuls! O, magii ai viitorului, unde vor fi entuziasmele voastre? Ce contează, bunul Dumnezeu va fi mereu acolo până la urmă! Să sperăm că el va fi mereu cel mai puternic și că acest bătrân soldat nu va pieri. Ieri seară (sau ieri seară) am recitit mustrarea lui Paulus asupra lui Venus și azi dimineață am susținut, așa cum am făcut la optsprezece ani, doctrina artei de dragul artei împotriva unui utilitar (un om puternic, de altfel); Îmi rezist torentului. Ne va conduce? Nu, să ne rupem gâtul cu picioarele meselor. Să fim puternici, să fim frumoși, să ștergem praful care ne murdărește cizmele de aur pe iarbă, sau să nu-l ștergem

nici măcar. Atâta timp cât există aur dedesubt, ce contează praful de deasupra? Am citit (încă despre acel bătrân de literatură căruia trebuie să încerci să-i ingerezi mercur și pastile), am citit recenzia lui Vacquerie despre *Gabrielle* . E bine, chiar foarte bine. Am fost foarte *surprins* , l-a prins de partea sa slabă; Am fost multumit de el. Tocmai mi-am petrecut o parte din noapte citind un roman al lui Scribe, *Stăpâna anonimă* . Este complet. Obțineți această lucrare; Mizeria nu merge mai departe, nu lipsește nimic. O, public! p220

Publicul! Sunt momente când, când mă gândesc bine, simt această ură imensă și impotentă față de el, ca atunci când Marie-Antoinette a văzut Tuileries invadat. Dar să vorbim despre altceva. Piesa despre volumul lui Musset este bună, insolentă, bine lucrată, doar puțin lungă, mai ales (și doar acolo) spre final. Dacă l-ai putea condensa puțin (un lucru ușor pentru tine, care nu ești începător), ar fi perfect. Dar ceva foarte frumos, dragă bătrâne, este camera unui *domn* ; Este puternic. Asta nu vreau să vă spun despre necinste, așa cum mi s-a spus toată viața, despre chipul meu, găsind asemănări cu toată lumea, dar este ciudat cum mi-a amintit de Alfred. Nu crezi?
Aceleași.
Alexandria, 5 iulie (1850). S-a terminat, mi-am luat rămas bun de la Cairo, adică de la Egipt. Bietul Cairo! Ce frumos a fost ultima dată când am mirosit noaptea sub copacii ei! Alexandria mă plictisește. E plin de europeni, vezi doar cizme și pălării; Mi se pare că sunt la porțile Parisului, mai puțin Paris. În sfârșit, peste câteva zile, Siria, și acolo ne vom pune spatele în șa și pentru mult timp. Vom fi montați pe cizmele mari și vom galopa cu pieptul în vânt.
Mulțumesc, dragă bătrâne, pentru cadourile care mă așteaptă la Beirut. Despre Lamartine, am citit ieri în *Constituțional* câteva pasaje din *Geneviève* . În prefață există o recenzie a cărților grozave pe care vi le recomand. Aceasta este o nebunie care ajunge la punctul de idioție.
Ce părere aveți despre următoarea poveste care s-a întâmplat în Cairo în timp ce eram noi acolo? O femeie tânără și frumoasă (am văzut-o), căsătorită cu un bătrân, nu și-a putut vizita iubitul după bunul plac. În cele trei luni în care se cunoscuseră, abia se mai puteau vedea de trei-patru ori, atât de atent era urmărit bietul oraș. Soțul, bătrân, gelos, bolnav, ursuz, a strâns-o pe cheltuieli, a

deranjat-o în toate privințele și la cea mai mică bănuială a dezmoștenit-o, apoi a făcut un nou testament, și mereu așa, crezând că o ține în lesă prin speranța moștenirii. Cu toate acestea, se îmbolnăvește. Alternative, grija devotată a doamnei; o cităm. Apoi, când totul s-a terminat, când bolnavul era fără speranță, incapabil să se miște sau să vorbească, aproape de moarte, dar încă conștient, atunci și-a adus iubitul în cameră și s-a dăruit lui în fața ochilor muribundului. Viseaza poza! Sărmanul trebuie să fi fost furios! Aceasta este răzbunare.
la mama lui.
Beirut, 26 iulie 1850.
Am ajuns în Beirut în noaptea de joi spre vineri ultima. Ceața acoperi coastele Siriei, era umedă, podul p222

era udat, toți pasagerii dormeau, cu excepția mea, care, cu binoclul pus, mă străduiam să descopere ceva. În cele din urmă, au apărut lumini la nivelul mării; Era Beirut. Eram în port, barca mergea cu jumătate de abur. Toți au tăcut; De sub prova navei, se auzea o găină chicâind în colețul de păsări și sus, pe catarg, felinarul trosnind în aerul umed al nopții. După ceva vreme, am auzit cântatul unui cocoș de pe mal, altul i-a răspuns și apoi s-a amestecat cu aceste două voci o altă voce stridentă, repetându-se într-un mod monoton, ca cântecul greierului. Căpitanul de pe pod dădea ordine, luna tocmai apusese, erau multe stele. Am trecut pe lângă o navă cu cabina luminată, am aruncat ancora, am ajuns și m-am culcat. Era 3:05 dimineața la ceasul meu. A doua zi, sau mai bine zis 3 ore mai tarziu, la ora 6, ne-am imbarcat, bagaje si oameni, in barca lazaret. Aveam alături de noi, ca însoțitori în captivitate, doi călugări franciscani, dintre care unul mergea la Isfahan și celălalt la Ierusalim, un căpitan maltez, doi sau trei negustori creștini din Siria, stabiliți în Alexandria, dintre care unul deținea o bietă negresă de 10 sau 12 ani. Când am ajuns pe vaporul, am văzut-o ghemuită într-un colț, plângând ochii. Părea atât de mizerabilă și tristă, încât marinarilor le-a părut milă de ea. Iosif, care-și cunoștea stăpânul, mi-a spus: „Sunt atât de mari ticăloși! Acești creștini din Siria! Mult mai rău decât p223.

turci! Sunt oameni răi, destul de grei, știi asta? Brutal ca catârii. "Ieri am văzut -o în timp ce stăpânii ei au făcut -o să facă o baie de mare. Bietul ei mic corp negru era acolo complet dezbrăcat, pe plajă, cu picioarele în apă, în plin soare, cu capul negru cret și un inel de argint mare în jurul

gâtului. Au săpun -o cu nisip, iar într -un mod atât de dur, încât pielea ei a sângerat , picioarele lor în papuci brodate ... a fost și cu noi o fată alsacială bună, care va merge la Ierusalim pentru a se alătura logodnicului ei, care conduce o fabrică de vierme de mătase, iar ceea ce este mai mult un student german.
Era ca omul cu cizmele de pe Fécamp Jalopy: "Nu mirosi cizmele?" Elevul a spus tuturor: "Nu miroșiți un pic de vin? Lucru, nu miroșiți un pic de vin?" În cele din urmă, am ajuns să descoperim celebra sticlă care se rostogolește pe fundul bărcii, sub una dintre cantinele noastre. Văzând pericolul în care se aflase, stăpânul ei făcu ochii mari sub ochelari. Era o sticlă obraznică cât un ulcior și care conținea zece până la cincisprezece litri. Au luat asta pentru „foyache".
p224

Marea era atât de transparentă și albastră, încât puteam vedea peștii trecând și iarba de jos. Era calm și se umfla cu o mișcare blândă, ca a unui sân adormit. Vizavi de noi se află Beirutul, cu casele sale albe, construite la jumătatea coastei și coborând până la marginea valurilor, în mijlocul verdeață a dudului și a pinilor umbrelă. Apoi, în stânga, Libanul, adică un lanț de munți purtând sate în încrețiturile văilor sale, încununați cu nori și cu zăpadă pe vârf. Ah! Biata mamă, uite, în acest moment, ochii mei sunt umezi gândindu-mă că nu ești aici, că nu te bucuri de toate aceste lucruri frumoase ca mine, tu care le iubești atât de mult. Cât m-aș bucura să văd bietul tău chip, aici, lângă mine, uimit de aceste peisaje prodigioase. Cred că Siria este o țară a ei, „este ceva special", așa cum spune Joseph. Nu suntem răsfățați când vine vorba de verdeață și priveliști luxuriante.
Egiptul este frumos doar datorită caracterului monumental, regulat, nemilos al naturii sale, sora geamănă a arhitecturii sale. Dar Siria, dimpotrivă, este plină de evenimente, variată, plină de lucruri neașteptate. Lazaretul, de exemplu, este unul dintre cele mai frumoase *pavilioane* de țară pe care le cunosc. O, natură! Natura! Ce ticălos este natura asta veche! Ce liniște este! Câtă liniște, în comparație cu toată agitația noastră!
p225 la aceeași.
Ierusalim, 10 august 1850.

Am ajuns ieri seară la ora patru și jumătate. Asta e o întâlnire în viață, sărmana mamă dragă. Până acum am

văzut doar de două ori Botta, o poartă, mănăstirea armeană, piața unde se afla casa lui Ponțiu Pilat și cea a Sfintei Veronice. Totul este închis; Este sărbătoarea lui Bairam (sfârșitul Ramadanului). Abia de mâine începem cumpărăturile. Ierusalimul este plin de tristețe imensă. Asta are un farmec deosebit. Blestemul lui Dumnezeu pare să atârne peste acest oraș în care se umblă doar pe rahat și se vede doar ruine. E foarte tare.
În Beirut am stat trei-patru zile mai mult decât ne-am dorit, datorită companiei pe care o aveam acolo. În loc de oamenii de treabă sau de ticăloșii mai mult sau mai puțin enervanti ai Egiptului, am dat peste un grup restrâns care a fost cu adevărat foarte amabil: consulul și familia lui, medicul sanitar francez, cancelarul și directorul oficiului poștal, Camille Rogier, un bun pictor care a ajuns acolo și care trăiește (cu ajutorul poștei) orientalizându-se în această frumoasă țară. Ne-am trezit, el și noi, din aceeași bandă artistică. A fost un mare noroc pentru noi să ne găsim brusc într-un atelier de artist adevărat unde aveam, ca desene, p226

informație și existență, o mulțime de lucruri pe care nu le-am fi întâlnit altundeva. Eram într-adevăr într-o companie bună și fermecătoare. Am făcut picnicuri pe iarbă, servite de bellboys în alte costume decât pantaloni de piele. Ca să părăsim Beirut, aproape că a trebuit să ne rupem; mai mult, explicatia tuturor acestor placute se gaseste intr-un cuvant al lui Rogier care ne-a spus: „daca crezi ca pentru tine te incurajam sa ramai, esti un copil bun”. de fapt, acești exilați sunt cu toții fericiți să găsească oameni cărora să le poată vorbi despre lumea lor, despre studiile lor. Le-am adus Parisul și ceva din tot ce au lăsat acolo. Beirutul este, de altfel, un loc fermecător; Puteți vedea zăpadă acolo și locuiți în case de țară cu vederi magnifice, cu vedere la mare și la munți. Verdeața care crește pe pereți intră chiar și în apartamente.
Călătoria noastră de la Beirut la Ierusalim a durat nouă zile. Am plecat la patru dimineața. Tragem un pui de somn în mijlocul zilei și ne oprim la apus.
Aceasta va fi viața noastră în toată Siria.
Dormim în caravanserais sau sub stele, sub copaci. Apoi felinarul nostru suspendat în crengi luminează frunzișul, bagajele noastre strânse în cerc și crupurile cailor noștri s-au întins în jurul nostru, legate de țărușii lor. Avem patru catâri ale căror clopoței le auzim sunând toată ziua în timp ce mergem, ding ding, tot timpul. Mai este și un măgar

pentru călărașii, un om înalt și slab, care poartă o umbrelă la p227.

garanție de soare, și un cal pe care punem hrana animalelor. În sfârșit cei patru cai ai noștri pentru noi. În toate zece fiare și opt bărbați (căci sunt patru cataâri care merg pe jos); Acesta este Orientul și adevărata călătorie. imi place totul; Savurez cerul, pietrele, marea, ruinele. Ne petrecem zile fără să deschidem gura și absorbiți unul lângă altul în propriile noastre gânduri private. Apoi, din când în când, ștecherul explodează.
Am văzut Tir, Sidon, Carmel, Saint-Jean-D'Acre, Jaffa, Ramleh. Timp de nouă zile am călărit pe malul mării. Uneori traversam păduri întregi de oleandri care cresc până la malul apei. Din când în când sunt poduri cocoșate, aruncate peste râpe secate, care mă bucură, mai ales când o ceată de călători, cămile și beduini, reușesc să treacă pe dedesubt. Face o pictură mare verde într-un cadru mic de piatră. Da, Siria este o țară frumoasă, la fel de variată și la fel de înflăcărată, cu contraste și culori, pe cât Egiptul este calm, monoton și în mod regulat fără milă pentru ochi.
lui Louis Bouilhet.
Ierusalim, 20 august 1850.
Aș spune, ca și Sassetti: „Nu ați crede, domnule? Ei bine, când am văzut Ierusalimul, a avut un efect ciudat asupra mea”. Mi-am oprit calul, pe care îl trimisesem înaintea celorlalți, și m-am uitat la orașul sfânt, cu totul uimit să-l văd. Mi s-a parut foarte curat si p228

pereții în stare mult mai bună decât mă așteptam. Apoi m-am gândit la Hristos, pe care l-am văzut urcând pe Muntele Măslinilor. Purta un halat albastru, iar tâmplele îi curgeau sudoare. M-am gândit și la intrarea lui în Ierusalim cu strigăte puternice, palmieri verzi etc., la fresca de Flandrin pe care am văzut-o împreună la Saint-Germain-des-Prés, cu o zi înainte de plecarea mea. în dreapta mea, în spatele orașului sfânt, în fundal, munții albi ai Hebronului erau zimțați într-o transparență vaporoasă; cerul era palid. Erau niște nori, deși era cald; Lumina era aranjată în așa fel încât mi se părea ca a unei zile de iarnă, atât de crudă, albă și aspră. Apoi Maxime mi s-a alăturat cu bagajele. Am intrat prin Poarta Jaffa și am luat cina la ora 18.00.
Ierusalimul este un coș înconjurat de ziduri. Totul putrezește acolo: câini morți pe străzi, religii în biserici. Există o mulțime de rahat și ruine. Evreul polonez cu

șapca sa de piele de vulpe alunecă tăcut de-a lungul pereților dărăpănați, în umbra cărora soldatul turc amorțit își rostogolește mărgelele de rugăciune musulmană în timp ce fumează. Armenii îi blestemă pe greci, care îi urăsc pe latini, care excomunică pe copți. Toate acestea sunt chiar mai triste decât grotesc. Poate fi mai grotesc decât trist. Totul depinde de punct de vedere; dar să nu anticipăm detaliile.
Primul lucru pe care l-am observat pe străzi a fost măcelăria. În mijlocul caselor este un pătrat întâmplător; pe acest loc o gaură, iar în această gaură sânge, intestine,
p229

urina, un arsenal de tonuri calde pentru utilizarea de coloristi. Totul în jurul ei pute de moarte; În apropiere sunt două bețe încrucișate de care atârnă un cârlig. Aici sunt ucise animalele și carnea este tăiată. Tânărul Du Camp a făcut așa cum a făcut la Montfaucon, a crezut că va fi rău. Da, domnule, nu există mai multe abatoare decât atât. Ziarele locale ar trebui să le ofere oficialilor un pic de poveste. Apoi ne-am dus la casa lui Ponțiu Pilat transformată în cazarmă. Adică există o baracă în locul în care se spune că era casa lui Ponțiu Pilat. De aici puteți vedea piața templului unde se află acum frumoasa Moschee a lui Omar. Vă aducem un desen. Sfântul Mormânt este aglomerarea tuturor blestemelor posibile. Într-un spațiu atât de mic, există o biserică armeană, o biserică greacă, o biserică latină, o biserică coptă. Toate acestea insultându-se reciproc, blestemându-se unul pe altul din adâncul sufletului și încălcându-și vecinii peste sfeșnice, covoare și poze, ce poze! Pașa turcească este cea care are cheile Sfântului Mormânt; Când vrei să-l vizitezi, trebuie să mergi să iei cheile de la el. Mi se pare foarte puternic; în plus, este în afara umanității. Dacă Sfântul Mormânt ar fi dat creștinilor, aceștia s-ar masacra reciproc în mod infailibil acolo. Am văzut exemple în acest sens. „tantum religio etc.”, cum spune amabilul Lucretius.
Cât despre artă, nu este decât jalnic în toate bisericile și mănăstirile de aici. Rivalează cu Bretania, cu excepția unor ouă de aurire, de struț înșirate într-un rozariu și torțe de argint printre greci, care au cel puțin avantajul de a avea lux. În Betleem, am văzut un p230

Masacrul Inocenților în care centurionul roman este îmbrăcat ca Poniatowski, cu cizme rusești, pantaloni strâmți și o beretă cu pană albă. Reprezentările martirilor

sunt suficiente pentru a ne face să ne îndrăgostim de călăi, dacă nu meritau victimele. Și atunci suntem asaltați de sfințenie. Sunt plin de asta. Rozariile, în special, sunt o durere în gât. Am cumpărat șapte sau opt zeci dintre ele. Și apoi, și mai presus de toate, este că nimic din toate acestea nu este adevărat. Toate astea minciuni. După prima mea vizită la Sfântul Mormânt, m-am întors la hotel obosit și plictisit până la măduva oaselor. Am luat un Sfânt Matei și am citit cu o înflorire fecioara a inimii Predica de pe Munte. A calmat toată amărăciunea rece care mă cuprinsese acolo. Am făcut tot ce am putut pentru a face locurile sfinte să pară ridicole. E dracului de iad: ipocrizie, lăcomie, falsificare și obrăznicie, da; dar de sfințenie, nici urmă. Îi învinovățesc pe acești glumeți că nu au fost mișcați; și eram prea fericit să fiu, mă cunoști. Totuși, am o relicvă a mea, pe care o voi păstra. Iată povestea: a doua oară când am fost la Sfântul Mormânt, eram în mormântul propriu-zis, o capelă mică luminată de lămpi și plină de flori înfipte în ghivece de porțelan, ca cele care împodobesc șemineele croitoreselor. Sunt atât de multe lămpi împachetate strâns una de cealaltă, încât este ca tavanul unui magazin de becuri. Pereții sunt din marmură. În fața ta se strâmbă un Hristos sculptat în basorelief, în mărime naturală și terifiant, cu coastele pictate în roșu. M-am uitat la piatra sfântă; preotul a deschis un dulap, p231

a luat un trandafir, mi l-a dat, mi-a turnat apă de floare de portocal pe mâini, apoi mi l-a luat înapoi, l-a pus pe piatră pentru a binecuvânta floarea. Nu știu atunci ce amărăciune tandră m-a cuprins. M-am gândit la sufletele devotate pe care un asemenea dar, și într-un asemenea loc, le-ar fi încântat și cât de mult s-a pierdut pentru mine. Nu am plâns de uscăciunea mea și nici nu am regretat nimic, dar am trăit acel sentiment ciudat pe care doi bărbați „ca noi” îl trăiesc atunci când sunt singuri lângă focul lor și, săpând cu toată puterea sufletului în acel vechi abis reprezentat de cuvântul „dragoste”, își imaginează cum ar fi – dacă ar fi posibil. Nu, nu eram nici voltarian, nici mefistofelian, nici sadic. Dimpotrivă, am fost foarte simplu. Am mers acolo cu bună credință și nici măcar imaginația nu mi-a fost agitată. I-am văzut pe Capucini luând o jumătate de cană cu ienicerii, iar Frații Țării Sfinte luând o mică gustare în Grădina Măslinilor. Într-o incintă din apropiere se distribuiau pahare mici, unde erau doi dintre acești domni cu trei domnișoare ale căror

mameloane se vedeau între paranteze.
În Betleem, Grota Nașterii Domnului este mai bună. Lămpile fac un efect plăcut; Îmi amintește de cei trei magi. Dar, pe de altă parte, este un craniu de țară, o țară aspră și grandioasă, care merge la nivelul Bibliei. Munți, cer, costume, totul mi se pare enorm. Ne-am întors ieri din Iordan și Marea Moartă. Ca să-ți faci o idee, ar trebui să te răsfeți cu un stil foarte pompos, care m-ar plictisi și probabil și pe tine. Pe malul Mării Moarte, pe o mică insulă de pietre îngrămădite de acolo, am ridicat, toate arzând de soare, p232

o pietricică mare neagră pentru tine, bietul bătrân, iar în apa caldă albastră am prins încă trei-patru mici.
Suntem acum aproape întotdeauna în șa, bocanci, pinteni, înarmați până în dinți. Mergem la plimbare, apoi deodată dăm cailor noștri accelerația maximă. Aceste fiare au picioare minunate. Când coboară o pantă abruptă, înainte de a-și pune copita undeva, bâjbâie încet de jur împrejur cu acea mișcare blândă și inteligentă a unei mâini oarbe pe cale să apuce un obiect. Apoi l-au pus jos sincer și plecăm. Ne oprim la fântâni; dormim sub copaci. Nu pot dormi pentru că am atât de mulți purici. Avem patru catâri care poartă gulere cu clopoței; Durează toată ziua și noaptea, aliniați în jurul nostru, mestecându-le paiele.
În Beirut am întâlnit un tip drăguț, Camille Rogier, directorul oficiului poștal local. Este un pictor din Paris, unul din clica Gautier, care locuiește acolo ca orientalist. Această întâlnire inteligentă ne-a făcut fericiți. Are o casă drăguță și un bucătar drăguț.
A trecut mult timp de când nu am citit scrisul tău bun. Vin sărbătorile, trebuie să mai aveți puțin timp. Trimite-mi volume. la mama lui.
Ierusalim, 20 august 1850.
Prin aceeași scrisoare îi scriu lui Bouilhet. I-am spus impresia religioasă pe care mi-o făcuse p233

locuri sfinte, adică fără impresie. Proverbul arab are dreptate: „Ai grijă de hajji (pelerin).“ Într-adevăr, trebuie să te întorci dintr-un pelerinaj mai puțin devotat decât atunci când ai plecat. Ceea ce vedem aici de turpitudine, josnicie, simonie, lucruri ignobile de tot felul, depășește măsura obișnuită. Aceste locuri sfinte nu vă fac nimic. Minciuna este peste tot și prea evidentă. În ceea ce privește latura artistică, bisericile din Bretania sunt muzee rafaelesce în comparație.

Dar țara, în schimb, mi se pare superbă, în ciuda reputației sale. Noi nu *cheltuim* pentru Biblie; cer, munți, formă de cămile (oh! Cămile), haine de femei, totul este acolo. în fiecare moment vedem pagini vii în fața noastră. Așadar, sărmana bătrână, dacă vrei să-ți faci o idee bună despre lumea în care trăiesc, recitește Geneza, judecătorii și regii. Ne-am întors alaltăieri din Ierihon, Iordan și Marea Moartă. De două-trei ori am simțit că îmi pleacă capul. Aveam o escortă de opt călăreți; alergam în galop, cu viteză maximă... sub un cer de peste mări ca lapislazuli, apoi... și apoi totul! În Ierihon, am dormit într-o cetate turcească, chiar în vârf, pe o terasă. Luna strălucea suficient de puternic încât să se poată citi la lumina ei fără oboseală. La poalele zidului şacalii scârţâiau; În jurul nostru, pe rogojini, soldați turci zdrențuiți își fumau pipele sau își spuneau rugăciunile. A doua zi am dormit la Saint-Saba în mijlocul munților, într-o mănăstire grecească, mai fortificată decât un castel, de frica beduinilor. Toată noaptea le-am auzit vocile cântând
p234

în biserică și ticăitul ceasului cocoțat chiar în vârful mănăstirii, pe o stâncă.
Aducem înapoi o cantitate extraordinară de mătănii. Maxime este deosebit de supărat din cauza asta.

Le cumpără peste tot, susținând că sunt cadouri care fac mare plăcere și nu costă mult (...) lui Louis Bouilhet.
Damasc, 4 septembrie 1850.
Și tu, fiul meu Brutus! Ceea ce nu înseamnă că sunt un Cezar!
Și tu, bietul bătrân, pe care l-am admirat atât de mult pentru credința ta de nezdruncinat! Ai dreptate să spui, continuă, ai fost frumos doi ani, iar în ziua în care ai câștigat acel celebru premiu de onoare care împodobește șemineul mamei tale, mama ta ar putea fi mândră de tine. Dar ea nu a fost niciodată la fel de mult ca mine, fii sigură de asta. În mijlocul oboselii mele, al descurajării mele și al întregii amărăciuni care mi-au urcat pe buze, tu ai fost apa de nămol care m-a făcut să diger viața. În tine m-am scufundat din nou, ca într-o baie tonică. Când mă plângeam în sinea mea, îmi spuneam: „Uită-te la el” și mă întorceam la muncă mai energic. Ai fost spectacolul meu cel mai moral și edificarea mea permanentă. Va cădea acum sfântul din nișa lui? Așa că nu te mișca de pe piedestal. Suntem proști, din întâmplare? este posibil. Dar

nu este pentru noi să o spunem, cu atât mai puțin să credem. Timp, p235

Cu toate acestea, ar fi trebuit să trecem de la migrene și căderi nervoase. Este un lucru care ne pierde, vezi tu, o prostie care ne împiedică: este „gustul”, bunul gust. Avem prea mult, adică ne îngrijorăm mai mult decât trebuie. Teroarea răului ne invadează ca o ceață (o ceață urâtă de decembrie care sosește brusc, îți îngheață interiorul, îți miroase în nas și te usturã ochii). Deci, neîndrăznind să mergem înainte, rămânem nemișcați. Nu simți cât de critici devenim, că avem propria noastră poetică, principii, idei prefabricate, reguli pe scurt, la fel ca Delille și Marmontel! Sunt diferite, dar ce contează asta? Ceea ce ne lipsește este îndrăzneala. Prin scrupule, ne asemănăm cu acei bieți devoți care nu trăiesc de frica iadului și care își trezesc confesorul dis-de-dimineață pentru a se acuza că au avut vise amoroase în timpul nopții. Să nu ne îngrijorăm atât de mult cu privire la rezultat. Să iubim, să iubim; ce conteaza ce copil il naste muza! Nu este cea mai pură plăcere în sărutările lui?
Rănit, fă bine, cum te simți? Am renuntat sa am grija de posteritate pentru mine. Este prudent. M-am hotărât. Dacă nu se întâmplă să bată un vânt excesiv de literar în următorii câțiva ani, sunt foarte hotărât să nu „fac presele să geme” cu vreo elucubrare a creierului. Tu și mama mea și ceilalți (pentru că este un lucru minunat că nu vrem să lăsăm oamenii să existe după bunul plac) ați învinovățit cu putere modul meu de viață. Așteaptă puțin până mă întorc și vei vedea dacă o voi lua înapoi.
eu
p236

Mă voi băga în gaura mea și, lasă lumea să se prăbușească, nu mă voi mișca. Acțiunea (când nu e frenetică) îmi devine din ce în ce mai neplăcută. Tocmai m-am întors fără să le văd câteva eșarfe de mătase care mi-au fost aduse să aleg; Totuși, tot ce a mai rămas a fost să se uite în sus și să decidă. Munca asta mă epuizase deja atât de mult, încât i-am trimis pe negustori fără să le iau nimic. Dacă aș fi fost sultan, i-aș fi aruncat pe fereastră. M-am simțit plin de rea voință față de oamenii care m-au forțat în orice activitate. Să ne întoarcem la sticle, cum spune bătrânul Michel.
Dacă crezi că o să mă deranjezi mult timp cu deranjamentul tău, te înșeli. Am împărțit greutatea altora

mai considerabile; nimic de acest fel nu mă mai poate speria. Dacă camera din Hôtel-Dieu ar putea exprima toate necazurile pe care doi bărbați le-au provocat în casa lui timp de doisprezece ani, cred că instituția s-ar prăbuși asupra burghezilor care o umplu. Sărmanul ăla Alfred! Este uimitor cum mă gândesc la asta și la toate lacrimile neplânse pe care le-am lăsat în inima mea pentru el. Am vorbit împreună? Ne-am uitat unul în ochii celuilalt, am zburat sus.
Ai grijă, e distractiv să te plictisești; Este o pantă. Ce e în neregulă cu tine? Cât mi-aș dori să fiu acolo să te sărut pe frunte și să-ți dau puternic în cur! Ceea ce experimentați acum este rezultatul efortului îndelungat pe care l-ați supus pentru *melaenis* . Crezi că capul unui poet este ca un țesut de tors de bumbac și că el iese mereu din el p237

fara oboseala sau intermitente? Haide, puștiule! Țipă singur în camera ta. Uită-te în oglindă și pune-ți părul sus. Te deranjează situația socială actuală? Acest lucru este bun pentru burghezii care sunt deranjați la ghișeu; Și eu simt uneori angoasă adolescentă. Imi vine in minte *noiembrie* .
Mă ating de o renaștere sau este decrepitudinea care seamănă cu înflorirea? Totuși, mi-am revenit (nu fără dificultate) din lovitura teribilă pe care mi-a dat-o *Sfântul Antonie* . Nu mă laud că nu sunt încă puțin amețit de ea, dar nu mai sunt bolnav de ea așa cum am fost în primele patru luni de călătorie. Am văzut totul prin vălul necazurilor cu care mă învăluise această dezamăgire și mi-am repetat cuvintele inepte pe care mi le-ai trimis: „ce folos?”. Totuși, se fac progrese în mine? . (poate ai prefera să vorbesc despre călătorii, aer curat, orizont, cer albastru?) Mă simt din ce în ce mai sensibil și mai mișcat pe zi ce trece. Cel mai mic lucru îmi aduce o lacrimă în ochi. Sunt lucruri nesemnificative care ajung la mine. Cad în vise nesfârșite și distrageri. Întotdeauna mă simt un pic de parcă am băut prea mult; cu asta, din ce în ce mai inepți și incapabili să înțeleagă ce mi se explică. Apoi mari furii literare. Îmi promit niște denivelări la întoarcere. Aşa.
Ai dreptate să te gândești la *dicționarul de idei primite* . Această carte *, complet realizată* și precedată de o bună prefață în care s-ar indica că lucrarea a fost realizată cu scopul de a lega publicul la tradiție, la ordine, la convenția generală p238 și aranjată în așa fel încât cititorul să nu știe dacă se bate joc de el, da sau nu, ar fi poate o lucrare

ciudată și capabilă de succes, pentru că ar fi cu totul de actualitate.
Dacă, în 1852, nu are loc o dezamăgire uriașă cu ocazia alegerii președintelui, dacă burghezia va triumfa în sfârșit, este posibil să fim totuși zidiți pentru încă un secol. Așa că, obosită de politică, mintea publică ar putea dori distrageri literare. Ar fi o reacție a acțiunii la vis; ar fi ziua noastră! Dacă, dimpotrivă, suntem aruncați în viitor, cine știe ce poezie va ieși din el? Va fi unul, merge mai departe, să nu plângem, să nu blestemăm, să acceptăm totul, să fim generoși. Tocmai mi s-a spus ceva care mă sperie: englezii plănuiesc în prezent o cale ferată care urmează să meargă de la Calais la Calcutta. Va traversa Balcanii, Taurul, Persia, Himalaya. Vai, suntem prea bătrâni ca să nu regretăm veșnic sunetul roților carului lui Hector?
La Ierusalim am citit o carte socialistă (*Un eseu de filosofie pozitivă,* de Auguste Comte). Mi-a fost împrumutat de un catolic turbat, care a insistat să mă facă să o citesc ca să văd cât de mult, etc. Am răsfoit câteva pagini: este o prostie uluitoare. nu m-am inselat. Există mine imense de comedie în ea, California grotescului. Poate fi și altceva. este posibil. Unul dintre primele studii pe care le voi întreprinde la întoarcere va fi cu siguranță cel al tuturor acestor utopii deplorabile care zguduie societatea noastră și amenință că o vor acoperi cu ruine. De ce să nu faceți aranjamente p239

a obiectivului care ni s-a prezentat? Merită încă unul. Luând lucrurile imparțial, au fost puțini mai fertile. *ineptitudinea constă în dorința de a concluziona* . Ne spunem: dar baza noastră nu este fixă; cine va avea dreptate dintre cei doi? Văd un trecut în ruine și un viitor în embrion; unul este prea bătrân, celălalt prea tânăr. Totul este neclar. Dar asta nu înseamnă a înțelege amurgul, adică a-ți dori doar miezul sau miezul nopții. Ce ne pasă de cum arătăm mâine? Îl vedem pe cel pe care îl poartă astăzi. Se strâmbă îngrozitor și astfel devine mai romantică.
Unde au fost burghezii mai gigantici decât acum? Ce e Molière lângă el? Domnul Jourdain nu merge la călcâiul primului comerciant pe care îl întâlniți pe stradă. Și balul invidios al proletarului? Și tânărul care se împinge? Și magistratul! Și tot ce fermentează în creierul proștilor și tot ce fierbe în inimile ticăloșilor!
Da, prostia constă în a dori să concluzionezi. Suntem un

fir și vrem să cunoaștem bătătura. Se întoarce la acele eterne discuții despre decadența artei. Acum ne petrecem timpul spunându-ne: am terminat complet, am ajuns la termenul final etc., etc. Cine este persoana puternică care a încheiat, începând cu Homer? Să ne mulțumim cu imaginea; este de asemenea bun.

Și-atunci, bietul bătrâne, nu există soarele (chiar și soarele de la Rouen), mirosul de fân tăiat, umerii femeilor de treizeci de ani, cartea veche lângă foc și porțelanul p240

din China? Când totul este mort, cu fire de măduvă de soc și resturi de oală de cameră, imaginația va reconstrui lumi. Sunt foarte curios să văd această poveste chineză curajoasă. Această călătorie mă va consola pentru tristețea revenirii. Pot să-ți spun ceva care întărește și are meritul de a fi sincer: că, ca *natură* , poți să mergi cu îndrăzneală. Tot ce văd aici, regăsesc din nou. (sunt doar orașele, bărbații, obiceiurile, costumele, ustensilele, lucruri ale *omenirii* în sfârșit, despre care nu aveam detaliile clare.) Nu m-am înșelat. Sărmanii diavoli, cei care au deziluzie. Sunt peisaje în care am fost deja, asta e sigur. Așa că ține minte asta pentru îndrumarea ta, este rezultatul unui experiment realizat exact care nu a fost contrazis timp de zece luni: este că suntem prea avansați în materie de artă pentru a ne înșela în privința *naturii* . Deci, mergi.

Mă întrebi de ce ești credincios iubitei tale. Explicația este ușoară: pentru că nu ai fost pentru alții. Dar de ce la acesta mai mult decât la celelalte? Este că acesta a venit în momentul în care trebuia să fii tu. Dragostea este o nevoie; fie că îl turnați într-un vas de aur, fie într-un vas de lut, trebuie să iasă. Doar șansa ne oferă containerele.

Doamne! Femeile frumoase de acolo erau în Nazaret! Niște femei la fântână, cu vaze pe cap. În rochii, strânse la șolduri cu curele, au mișcări biblice. Funcționează ca un farmec. Vântul ridică tivul hainelor lor cu dungi, cu benzi largi. Au capetele înconjurate de un cerc de piaștri de aur sau argint.

p241

Totul este profil și trece pe lângă tine ca niște umbre.

În miezul zilei, la cea mai fierbinte oră, când lumina cade drept în jos, când mergem fără să vorbim pe caii noștri subțiri și voinici și catârii obosiți își întind în vânt gingiile albite de sete, atunci vedem șopârlele ieșind din trunchiurile goale ale măslinilor și că pe picioarele nopalele își înaintă șopârlele, rostogolindu-și în jur .

Acum două sau trei zile am fost să vedem colonia de leproși. Este în afara orașului, lângă o mlaștină din care zburau corbi și vulturi cu barbă în timp ce ne apropiam. Iată-i, bieții nenorociți, bărbați și femei (poate o duzină), toți împreună. Nu mai există voaluri pentru a ascunde fețele, nu mai există distincție între sexe. Au urme de cruste purulente, găuri în locul nasului și mi-am pus ochelarii pentru a distinge pe unul dintre ei dacă era cârpe verzui sau mâinile lui atârnând de capetele mâinilor. Erau mâinile lui. (O, coloriştilor, unde sunteţi?) se târâse să bea din fântână. Gura, ale cărei buze au fost îndepărtate ca de o arsură, i-a scos la iveală fundul gâtului. A gemut, întinzându-și bucățile palide de carne spre noi. Și natura calmă din jur! Apă curgătoare, copaci verzi tremurând de seva și tinerețe, umbră răcoroasă sub soarele fierbinte. Apoi două sau trei găini, ciugulind pământul în felul de curte unde se află. Gardurile erau în stare bună; Cazarea lor în sine este foarte curată.
p242

Cam în același cartier se află cimitirul creștin, lângă locul unde se spune că Sfântul Pavel a fost doborât de pe cal de apariția îngerului. Pute urât acolo; miroase a fructe. Într-o boltă ruinată, am văzut, aplecându-se prin deschizătură, mai multe rămășițe umane, schelete, capete, torace, un mort uscat și înțepenit sub bucățile giulgiului, păr lung și blond al cărui ton auriu ieșea în evidență de praful cenușiu și, ceea ce ni s-a părut mai degrabă vesel, un câine mare, alb, care ar fi trebuit să iasă acolo, care nu trebuia să iasă acolo. Ce glumă!
La revedere, bietul bătrân.
Tânărul Du Camp devine foarte socialist. Viitorul Franței îl îngrijorează, iar el se lasă purtat de discuție.
în Parain.
Din carantina din Rodos. Duminică, 6 octombrie 1850.
Te înșeli foarte tare, bătrâne, să nu-mi scrii mai des, pentru că te asigur că scrisorile tale sunt o adevărată plăcere pentru mine. Ultima m-a făcut să râd mult, iar ceea ce mi-ai spus despre toți cunoscuții tăi m-a amuzat foarte mult. Ar fi ceva de discutat pe larg lângă șemineu, cu nasul sub șemineu și cu picioarele în papuci. Aceasta este ceea ce îmi promit să fac la p243

întoarcerea mea. Ce cucui în față ne vom da! Va fi necesar să adăugați un arc. Se pare că tânărul Bouilhet s-a dedat la puțină imoralitate în lipsa mea. O vezi prea des. Tu ești

cel care îl demoraliza pe acest tânăr. Dacă aș fi mama lui, l-aș interzice din compania ta. Nu există nimic mai rău pentru tineret decât compania bătrânilor desfrânați. Cu toate acestea, continuați, bunii mei vechi prieteni, să beți un pahar pentru sănătatea mea când sunteți împreună. Imbata-te chiar si in cinstea mea. Îmi cer scuze în avans. Cât despre Hôtel-Dieu, lucrurile nu merg bine, spun ei, cu noua gospodărie. Nu există nimic în asta care să mă surprindă. Ce bucurie va fi pentru mine să văd cu ochii mei pe acest tânăr înființat și tată de familie! Casa nu va pieri; va fi un lăstar care va înflori în tejghea. Lânile se vor bucura și registrele vor avea un stăpân. Te-ai gândit vreodată, dragă bătrână tovarășă, la toată seninătatea proștilor? Prostia este ceva de neclintit; nimic nu-l atacă fără a se rupe împotriva ei. Este de natura granitului, dur si rezistent. La Alexandria, un anume Thompson, din Sunderland, și-a scris numele pe Stâlpul lui Pompei cu litere înalte de șase picioare. Aceasta poate fi citită de la un sfert de legă distanță. Nu există nicio modalitate de a vedea coloana fără a vedea numele lui Thompson și, prin urmare, fără să te gândești la Thompson. Acest idiot sa încorporat în monument și se perpetuează cu el. ce spun? O zdrobește cu splendoarea literelor sale gigantice. Nu este foarte puternic să forțezi viitorii călători să se gândească la sine și să-și amintească p244

TU? Toți proștii sunt mai mult sau mai puțin Sunderland Thompsons. Câte dintre ele întâlnim în cele mai frumoase locuri ale vieții și în unghiurile sale cele mai pure? Și apoi, ne împing mereu în jos; Sunt atât de numeroși, se întorc atât de des, sunt atât de sănătoși! Când călătorim, îi întâlnim pe mulți dintre ei și avem deja o colecție frumoasă în amintiri; dar, pe măsură ce trec repede, se amuză. Nu este ca în viața obișnuită, unde ajung să te facă fioros.

Am venit aici de la Beirut cu vaporul austriac, cu Hartim Bey, fostul premier al lui Abbas Paşa. Este unul dintre vechii noștri cunoscuți din Egipt cu care am reluat legătura duminica trecută, la cina consulului general. A fugit la timp din Alexandria; Au venit să-l prindă cu forța în numele pașei, care probabil avea să-l facă să bea o ceașcă fatală de cafea. S-a refugiat la bordul navei franceze pentru Beirut, iar din Beirut a ajuns la Constantinopol, unde avea să-și denunțe stăpânul și să încerce să-l arunce în aer, ceea ce era posibil. În cele trei zile petrecute împreună la bord, am vorbit mult, sau mai

bine zis el ne-a vorbit mult, mirosindu-ne scriitori și că, mai târziu, îi putem fi de folos, și atunci poate și pentru că suntem niște indivizi foarte amabili. Nimic nu este mai respectat în Orient decât un om care mânuiește un stilou. *effendi* (om care știe să citească) este un titlu de onoare. Maxime scrie în prezent o notă despre această chestiune pentru Paris; Aceasta este o nouă politică destul de serioasă. Cât despre mine, devin leneș p245

ca un preot. Mă pricep doar călare sau în barcă. Orice muncă acum mă omoară.
Devin foarte oriental în acest sens; Sper că mă voi schimba când mă întorc. Apropo de preoți, de când mi-a venit în minte acest cuvânt (din condei), i-am văzut foarte mulți în Siria și Palestina. Am văzut capucini, carmeliți etc. Am studiat în detaliu această faimoasă chestiune a drușilor și a maroniților, despre care s-a discutat atât de mult în Franța și care este cu adevărat una dintre cele mai mari glume din lume. Cu excepția lazărilor, toți acești oameni buni ai bisericii sunt... nu trebuie să mergi pe un pământ sfânt pentru a deveni evlavioși. Există un proverb arab care spune: „Ai grijă de pelerin”. Este foarte înțelept, vă asigur. În Grădina Măslinilor, am văzut trei maimuțe capucine luând o mică gustare în compania a două domnișoare ai căror sâni albi străluceau la soare. Părinții buni îi mângâiau cu vizibilă satisfacție. Până la plecare, se aducea o sticlă de coniac, iar paharele mici fuseseră deja consumate. Deci! Cu toate acestea, aduc înapoi o colecție minunată de mătănii pentru suflete bune. Toate acestea nu împiedică, bietul meu vechi prieten, Siria să fie o țară groaznică și am avut inimile grele când am plecat din Beirut. Am trăit o viață frumoasă de vagabond acolo timp de două luni.
Trebuie să vă spun că nu mai purtăm șosete în cizme. Am recunoscut că economisește rufele și ne ține picioarele la rece. Sezonul devine tot mai rece. Mai dormim în frumosul p246

vedetă, dar cu haine de pânză. Din ianuarie anul trecut, nu am primit niciun strop de ploaie; dar vom avea unele la Constantinopol.
Chiar mi-a fost dor de tine acum două săptămâni astăzi. Era în Esdoud, în mijlocul Libanului, la trei ore de cedri. Am luat cina la casa șeicului. Pentru a ajunge în camera în care am fost primiți, am trecut printr-o mulțime (cuvântul este literal) de patruzeci până la cincizeci de slujitori.

Imediat ce ne-am așezat pe canapele, ne-am parfumat cu tămâie, după care am fost stropiți cu apă de floare de portocal. A urmat un servitor, care purta un prosop lung, cu franjuri, pentru a-ți usca mâinile. Stăpânul casei, un tânăr de vreo douăzeci și patru de ani, purta pe umeri o mantie brodată cu aur, iar în jurul capului un turban de mătase roșie cu mici stele de aur lipite unul de celălalt. Pe masă erau vreo treizeci de feluri de mâncare, pentru noi patru. Pentru a onora atâtea onoruri, am mâncat în așa fel încât dacă nu am avut indigestie seara, este pentru că am stomacul aspru. În plus, este extrem de nepoliticos din partea acestor oameni să refuze. La Kosseir, pe malul Mării Roșii, într-o împrejurare similară, Maxime aproape că a murit de indigestie.
La revedere, bunul meu părinte Parain; Nu fi prea obraznic cu Bouilhet. scrie-mi des și primește de la mine cea mai bună îmbrățișare pe care nepotul i-a dat vreodată unchiului său, sau prietenul prietenului său. pentru tine din adâncul inimii mele. p247
la mama lui.
Rodos, 7 octombrie 1850. Ne-am luat rămas bun de la Siria. Biata Siria! Acum vom intra în antichitatea clasică, vom vedea pe Milet, Halicarnas, Sardes, Efes, Magnezia, Smirna, Pergam, Troia și Constantinopol. Peste câteva zile vom fi călătorit în jurul Rodosului pe catâr; Ne vom întoarce în ghete și ne vom întoarce în tabără. Pentru a fi mai liberi, ne-am trimis bagajele la Smirna, ținând cu noi doar păturile, paturile și sacii de dormit. Am văzut aici câteva poze bune la bord venind din Beirut. Nava era plină de turci care mergeau din Siria în Türkiye. Întreaga babord a punții era ocupată de harem; femei albe și negre, copii, pisici, vase, toate erau întinse pe saltele, vărsând, plângând, țipând și cântând. A fost destul de amuzant ca culoare locală. Erau două femei negre îmbrăcate în galben, cu jachete roșii, care stăteau lângă balustradă în ipostaze care l-ar fi făcut pe Veronese să plângă de bucurie. O greacă bătrână, enormă, s-a ridicat din profil și a dezvăluit unul dintre cele mai fermecătoare capete antice pe care se poate găsi pe cea mai pură medalie siracuzană. Era alături de ea o tânără, fiica ei, care era o fată destul de îngrijită. Copiii turcoaicelor aveau sprâncenele pictate până la mijlocul nasului și, în picioare, mici inele de aur împodobite cu clopoței. Soții p248

erau despărțiți, îmbrăcați în hainele lor de piele de oaie și făcând multe politețe Excelenței Sale Hartim-Bey, care

vorbea cu noi despre ziare și operă. Ne-am întins pe punte, urmărind stelele trăgând deasupra capului prin lacrimile din sulul de tifon negru care iese din pâlnie.
A doua zi ne-am oprit în Cipru pentru cinci sau șase ore. Nu am coborât acolo, datorită carantinelor. Aceasta este una dintre cele mai inepte invenții pe care omul le-a văzut vreodată. Larnaca era în fața noastră. Am văzut Muntele Olimp de departe. Va fi mereu așa? Îl voi vedea vreodată doar de departe? Stephanie ne va duce în Parnas. Știi pe ce călărim? Pe catîri, nici măcar pe cai. Numai cei cu urechi lungi o pot urca. Ce glume bune s-ar fi făcut despre asta acum două sute de ani, în epoca epigramelor!
Din pacate nu vom merge la Candia; Timpul ne apasă, ne grăbim să ajungem la Constantinopol, unde vremea rea se va simți în curând. De când suntem în Rodos am avut nori, ceva aproape nou pentru noi. Încetul cu încetul ne apropiem de Europa. Lazaretul unde ne aflăm acum se află pe vârful unei mici peninsule stâncoase. Locuim intr-o cabana la parter, inconjurata de mare din toate laturile. În fața noastră, și aproape atingând-o, avem coasta Asiei Mici și, în spatele nostru, orașul Rodos.
Am stat trei zile în Baalbeck. p249

Lângă ruine era o tabără de țigani. (vă mai amintiți de cei pe care i-am întâlnit într-o zi în drumul nostru de la Nîmes la Pont du Gard?) o femeie legăna un copil suspendat într-un hamac de un copac. Lângă ea, pe pământ, stătea o maimuță mare. În Evul Mediu, din ruinele templelor antice a fost construită o cetate, care acum este și o ruină și înconjoară celelalte ruine. Torenții anti-Liban și-au făcut loc prin mijlocul satului depopulat; buchete de lavandă și mentă cresc între pereți; un râu curge prin ușa unei case din care a mai rămas doar ușa. Cât despre templul lui Baalbeck, nu credeam că cineva poate fi îndrăgostit de o colonadă; Este totuși adevărat. Trebuie spus că această colonadă arată de parcă ar fi făcută din argint cizelat aurit, din cauza culorii pietrelor și a soarelui. Din când în când trece o pasăre mare, bătându-și aripile tăcute în aerul albastru; umbra corpului său oval apare o clipă pe pietre și alunecă peste ele; apoi nimic, vânt și liniște. ici și colo, în aer,
câteva fire de bumbac rupte din ciulinii mari ai ruinelor și care flutură ca puful. Am stat opt zile la Esdoud, în mijlocul Libanului, cu lazăriştii. Cedrii nu-și merită reputația: cad de la bătrânețe și sunt prea puțini. Dar Libanul nu este suficient de lăudat. Este la fel de frumos

ca și Pirineii și sub un cer oriental. Superiorul lazaristilor cu care am stat este un om cu care am vorbit mult, si unul dintre cei mai fermecatori oameni pe care i-am intalnit vreodata. Este un spaniol, foarte trufaș în aparență și un adevărat domn.
p250

Femeile din Liban poartă cupe de argint pe cap; unele sunt așezate pe fața unor pătrate lungi de un picior și jumătate. În Liban sunt încă oameni care se închină la cedri ca pe vremea profeților. Colecția tuturor religiilor vechi care există în Siria este ceva nemaiauzit. Am fost acolo în centrul meu. Ar fi destui pentru a lucra acolo timp de secole.
Maxime a renunțat la fotografia la Beirut. L-a vândut unui amator frenetic. În schimbul dispozitivelor, am achiziționat destule cât să ne facem fiecăruia o canapea precum nu au regii: zece picioare de lână și mătase brodată cu aur! Cred că va fi șic! La revedere, dragă bătrână iubită, primește pe bieții tăi obrajii tăiați toate săruturile lui Gustave al tău.
lui Louis Bouilhet.
Constantinopol, 14 noiembrie 1850.
Dacă aș putea să-ți scriu tot ce gândesc despre călătoria mea, adică dacă aș putea găsi atunci când iau pixul lucrurile care îmi trec prin cap și care mă fac să-mi spun, în sinea mea: „Îi voi scrie asta”, chiar ai avea, poate, niște scrisori amuzante. Dar la naiba, dispare imediat ce îmi deschid cutia. Orice, la întâmplare, așa cum vine.
În primul rând, de la Constantinopol, unde am ajuns ieri dimineață, astăzi nu vă spun nimic, decât că m-a frapat ideea asta de

p251

Fourier: că mai târziu va fi capitala pământului. Este cu adevărat uriaș ca *umanitatea* . Acel sentiment de zdrobire pe care l-ai trăit când ai intrat în Paris, aici te pătrunde, în timp ce te freci cu atâția bărbați necunoscuți, de la persani și indieni la americani și englezi, atâtea individualități separate, a căror completare formidabilă o aplatizează pe a ta. Și apoi, este uriaș. Ne pierdem pe străzi, nu vedem nici începutul, nici sfârșitul. Cimitirele sunt păduri din mijlocul orașului. Din vârful Turnului Galata se văd toate casele și toate moscheile (de lângă și printre Bosfor și Cornul de Aur plin de corăbii). Casele pot fi comparate și cu nave, ceea ce face o flotă nemișcată ale cărei minarete

ar fi catargele vaselor cu laturi înalte (o propoziție ușor întortocheată, să mergem mai departe).
Voi avea numele tău mâine, *loue bouilhette* (pronunție turcească), scris pe hârtie albastră cu litere aurii. Acesta este un cadou pe care intenționez să-ți împodobesc camera. Îți va aminti, când o vei privi singur, că te-am implicat foarte mult în călătoria mea. După ce am plecat de la „deștepți" (scriitorii) unde discutasem despre hârtie, decorația și prețul semnului menționat, ne-am dus să hrănim porumbeii la moscheea Bajazet. Ei locuiesc în curtea moscheii, cu sute. Este o lucrare evlavioasă să arunci cu grâne în ei. Când ajungem, ele cad pe plăcile de pe toate laturile moscheii, cornișele, acoperișurile, capitelurile coloanelor. Portul are și păsările sale familiare. Printre corabii si caici vedem zburand cormorani sau cine p252

odihnește-te pe valuri. Pe acoperișurile caselor se află cuiburi de berze, părăsite iarna. În cimitire, caprele și măgarii pasc în pace, iar noaptea turcoaicei aranjează întâlniri cu soldații.
Cimitirul de Est este unul dintre lucrurile frumoase ale Estului. Nu are acel caracter profund enervant pe care îl găsesc la noi la acest gen de stabiliment; fără zid, fără șanț, fără separare sau gard. Se întâmplă de nicăieri, la țară sau într-un oraș, dintr-o dată și peste tot, ca moartea însăși, alături de viață și fără ca noi să dăm seama. Traversăm un cimitir în timp ce traversăm un bazar. Toate mormintele sunt la fel; Diferă doar prin vechime. Numai că, pe măsură ce îmbătrânesc, se îngroapă și dispar, ca amintirea pe care o avem despre morți. Chiparoșii plantați în aceste locuri sunt gigantici. Oferă site-ului o zi verde plină de liniște. Apropo de site-uri, tocmai în Constantinopol putem spune cu adevărat: un site! Ah! Ce poză! (...) unde esti cu muza? Mă așteptam să găsesc aici o scrisoare de la tine și ceva în versuri inclus. Ce se întâmplă cu China? Ce citesti? Cum vreau să te văd?
Cât despre mine, la propriu vorbind, nu știu unde sunt. Uneori mă simt devastat (e un eufemism); alteori stilul „limbic" (în stare de limb și fluid imponderabil) trece și circulă în mine cu o căldură îmbătătoare. Apoi cade din nou. Meditez foarte puțin, visez cu ochii deschiși ocazional. Tipul meu de observație este p253

mai ales morală. Nu aș fi bănuit niciodată că această parte să călătorească. Latura psihologică, umană și comică este

abundentă. Întâlnim mingi splendide, existențe în gât de porumbei foarte sclipitoare la ochi, foarte variate ca niște cârpe și broderii, bogate în murdărie, lacrimi și împletituri. Și, în adâncul sufletului, întotdeauna această veche, imuabilă și de nezdruncinat neclintită. Asta e baza. Ah! Câte lucruri trec prin fața ochilor tăi! Din când în când, prin orașe, deschid un ziar. Mi se pare că mergem bine. Dansăm nu pe un vulcan, ci pe scândura unei latrine care mi se pare destul de putred. Ideea de a studia întrebarea mă preocupă. La întoarcere vreau să mă adâncesc în socialiști și să fac, sub formă de teatru, ceva foarte brutal, foarte farsic și, desigur, imparțial. Am cuvântul pe vârful limbii și culoarea la îndemâna degetelor. Multe subiecte care sunt mai clare ca un plan nu au atâta nerăbdare să vină ca acesta. despre subiecte, am trei, care sunt poate doar la fel și mă deranjează considerabil: 1 *o noapte de Don Juan* la care m-am gândit în lazaretul din Rodos; 2 povestea *lui Anubis* , femeia care vrea să fie iubită de zeu. Este cel mai înalt, dar are dificultăți chinuitoare;
3 romanul meu flamand despre fetița care moare virgină și mistică, între tatăl ei și mama ei, într-un orășel de provincie, în fundul unei grădini plantate cu varză și cozi, pe margine p254

a unui râu mare cât apa Robecului. Ceea ce mă nedumerește este asemănarea ideilor dintre aceste trei planuri. În prima, iubirea de neîmplinit în cele două forme ale iubirii pământești și ale iubirii mistice. În a doua, aceeași poveste; dar ne dăruim pe noi înșine și iubirea pământească este mai puțin înaltă prin faptul că este mai precisă. În al treilea, ei sunt uniți în aceeași persoană, iar unul duce la celălalt; numai că eroina mea izbucnește de exaltare religioasă după ce a experimentat exaltarea simțurilor. Vai! Mi se pare că atunci când disecăm atât de bine copiii nenăscuți, nu suntem suficient de echipați pentru a-i crea. Claritatea mea metafizică îmi dă groază. Dar trebuie să mă întorc. Trebuie să-mi dau măsura mea. Pentru a trăi în pace, vreau să am propria mea părere despre mine, o părere fermă care să-mi conducă folosirea puterii mele. Trebuie să cunosc calitatea pământului meu și limitele lui înainte de a începe arat. Simt, în raport cu starea mea literară interioară, ceea ce toți, la vârsta noastră, simt puțin în raport cu viața socială: „Simt nevoia să mă așez”. În Smirna, într-o zi ploioasă care ne împiedica să ieșim, l-am luat *pe Arthur* , de Eugène Suë,

din sala de lectură. E suficient să te facă să vomiți; nu are nume. Trebuie să citești asta ca să-ți pară rău pentru bani, succes și public. Literatura are o durere în piept. Scuipă, saliva, are vezicule pe care le acoperă cu tafta pomată și s-a periat atât de mult pe cap, încât și-a pierdut tot părul. Ar fi nevoie de Hristos de artă pentru a vindeca acest lepros.
p255

Întoarcerea la cele străvechi; S-a făcut deja. În Evul Mediu; S-a făcut deja. Prezentul rămâne. Dar baza tremură; unde sa se bazeze fundatiile? Cu toate acestea, vitalitatea și, prin urmare, longevitatea vin la acest preț. Toate acestea mă îngrijorează atât de mult încât am ajuns să nu-mi placă să se vorbească despre asta. Sunt uneori iritat de asta, ca un sclav de galeră eliberat care aude vorbind despre sistemul închisorii; cu Maxime mai ales, care nu se retine si care nu este un tip incurajator; și am nevoie disperată de ceva încurajare. Pe de altă parte, vanitatea mea nu este încă resemnată să aibă doar premii stimulative.
Am de gând să recitesc întreaga *Iliada* . În aproximativ două săptămâni, vom face o scurtă excursie la Troas. În ianuarie vom fi în Grecia. Sunt supărat că sunt atât de ignorant. Ah! Dacă aș ști greaca! Și am pierdut atât de mult timp cu asta!
Serenitatea mă abandonează!
Cel care, în timp ce călătorește, păstrează aceeași stima de sine pe care a avut-o în birou, privindu-se în fiecare zi în oglindă, este ori un om grozav, ori un prost foarte robust. Nu știu de ce, dar devin foarte umil.
Când am trecut pe lângă Abydos, m-am gândit mult la Byron. Acesta este Orientul lui, Orientul turcesc, Orientul sabiei curbate, al costumului albanez și al ferestrei la grătar cu vedere la valuri albastre. Prefer Orientul copt al beduinilor și al deșertului, adâncurile vermilion ale Africii, crocodilul, cămila, girafa.
p256

Regret că nu am mers în Persia (bani! Bani!). Visez să călătoresc în Asia, să merg în China pe uscat, la imposibilități, Indii sau California, ceea ce mă entuziasmează mereu la nivel uman. Alteori, mă simt atât de tandru încât plâng, gândindu-mă la biroul meu din Croisset, la duminicile noastre. Ah! Cum îmi voi regreta călătoria și cum o voi face din nou, și cum îmi voi repeta eternul monolog: „Idiotule, nu te-ai distrat suficient!”

va trebui să-l luăm înapoi pe *Agenor* . Cu siguranta este foarte frumos. Mi-am repetat câteva versuri zilele trecute, călare, cu voce tare, și am râs ca un cocoșat. Va fi o treabă bună ca divertisment la întoarcerea mea și pentru a elimina efortul de a-mi vedea din nou patria. Ma gandesc si la *dictionar* . Medicina va putea oferi articole bune; istorie naturală etc. Iată una din zoologie care mi se pare puternică: homarul: ce este homarul? -homarul este femela homarului.
De ce m-a afectat atât de profund moartea lui Balzac? Când moare un bărbat pe care-l admirăm, suntem mereu triști. Speram să-l cunoaștem mai târziu și să fim iubiți de el. Da, era un om puternic care înțelesese cu îndrăzneală vremurile sale. Cel care studiase atât de bine femeile, a murit imediat ce s-a căsătorit și când societatea pe care o cunoștea a început să se destrame. Cu Louis-Philippe s-a dus ceva care nu se va întoarce niciodată p257

nu. Acum avem nevoie de mai multe genți. De ce am o dorință melancolică să mă întorc în Egipt și să merg în susul Nilului și să revăd Ruchiouk-Hânem? ...nu contează, am petrecut acolo o seară ca puțini în viață. În plus, am simțit-o bine. Mi-a fost dor de tine! Sărmanul bătrân!
Mi se pare că nu vă spun nimic foarte interesant. Ma duc sa ma culc si maine va povestesc putin despre calatoria mea; Va fi mai distractiv pentru tine decât *eul meu etern* , de care sunt al naibii de obosit.
la mama lui.
Constantinopol, 14 noiembrie 1850.
(...) sunt multe lucruri pe lume pe care, în candoarea ta, le ignori, sărmana bătrână. Eu, care devin un mare moralist și care, de altfel, m-am cufundat mereu din toată inima în acest gen de studiu, am ridicat destul de multe colțuri ale cortinei care ascundeau nenumărate turpitudini. Femeile sunt învățate să mintă într-un mod josnic. Învățarea durează întreaga lor viață. De la prima slujnica se dau pana la ultimul iubit care vine, toata lumea lucreaza sa-i faca smecheri, apoi se striga la ei. Puritanismul, prudenia, bigotismul, sistemul închisului, al îngustului, au distorsionat și au pierdut în floarea lor cele mai fermecătoare creații ale bunului Dumnezeu. Mi-e frică de corsetul moral, p258

asta e tot. Primele impresii nu se estompează niciodată, știi asta. Ne purtăm trecutul în noi; de-a lungul vieții ne simțim ca doica. Când mă analizez, găsesc în mine, încă

proaspăt și cu toate influențele lor (modificate, e adevărat, de combinațiile întâlnirii lor), locul părintelui Langlois, cel al părintelui Mignot, cel al lui *Don Quijote* și al viselor mele din copilărie în grădină, lângă fereastra amfiteatrului. Pe scurt: angajează pe cineva care să-l învețe engleza și elementele de bază. Implicați-vă în toate acestea cât de mult puteți și urmăriți caracterul și *bunul simț* (dau cuvântului cel mai larg sens) ale persoanei.

Vorbeam cu tine mai devreme despre observația morală. Nu am bănuit niciodată cât de abundentă este această parte în călătorii. Ne confruntăm cu atât de mulți bărbați diferiți încât ajungem să cunoaștem puțin despre lume (pentru a o călători). Pământul este acoperit cu bile splendide. Călătoria are mine imense și neexploatate de comedie. Nu știu de ce nimeni nu a făcut această remarcă până acum, ceea ce mi se pare destul de firesc. Și apoi, ne descheim atât de repede, încât vă spunem secrete atât de ciudate! Un bărbat călătorește de un an și nu găsește cu cine să vorbească; te intalneste intr-o seara intr-un hotel sau sub un cort; Mai întâi vorbim de politică, apoi vorbim de Paris, apoi iese pluta încet, se toarnă vinul, iar în două ore golim restul până la fund, sau aproape. A doua zi, p259 ne despărțim și nu ne vom mai vedea niciodată pe prietenul nostru apropiat din seara precedentă; sunt adesea chiar melancolii singulare în asta.

Am venit pe Lloyd cu un american, soția și fiul lui, oameni buni care călătoresc pentru a petrece timpul. Fiul este un idiot de 14 ani mare, roșcat, mut, stricat, frenetic cu o lunetă pe care nu o scoate niciodată. Soțul este un omuleț mare, cu curele, pătrat, vesel. Femeia, care ar putea avea 40 de ani, vorbeste franceza cu un mic accent foarte dragut; fata impasibila, blonda, rochie de matase, multa crema rece, aer foarte distins si foarte gratios. Trei zile am lucrat științific la această gospodărie transatlantică (oameni foarte cumsecade, de altfel) și iată rezultatul muncii mele. Fiul este sau va fi dus în curând la fete de curierul tatălui său, care se complică cu dragomanul pentru a fura de la stăpânii săi. Bărbatul o agresează pe femeia care se spală pe ochi înainte de a se așeza să mănânce. Mai mult, am descoperit că acest bun american este un ticălos oribil care încălzește o greacă mică, soția unui dragoman de la consulat și care nu este demnă să lege pantofii doamnei americane. Bărbatul își alungă fiul și soția pentru a avea conversații mitologice cu fiica grecilor. O ia peste tot cu ei.

Le-am găsit împreună la derviși și în moschei. Seara

trecută ne plimbam singuri cu el pe Rue de Péra, când o pălărie roz îngrozitoare acoperită cu un voal negru a trecut pe lângă noi. Americanul s-a oprit pe călcâie și a exclamat în bărbie: „Oh! Mica faimă p260

grecesc! „Ei bine, nu este ceva de care să râzi în toate astea și, mai ales, ceva la care să visezi mult?
Am vizitat vechiul seraglio și moscheile. Seriul nu înseamnă mare lucru. Acestea sunt apartamente admirabile, aflate poate în cea mai frumoasă priveliște din lume, dar decorate și mobilate cu un gust deplorabil. Toate vechile prostii europene pe care nu le mai dorim sunt transmise turcilor, care se complac cu naivitatea barbarilor. în afară de sala tronului, care este minunată, acesta este cuvântul, totul în rest este doar muzică.
Am văzut dervișii care urlă. Eram foarte pregătit pentru asta de tot ce văzusem deja la Cairo; asa ca nu am fost deloc surprins. Joia viitoare ne vom întoarce. Se vor întâmpla lucruri frumoase; Vom trece prin corp o grămadă de instrumente de tortură pe care le-am văzut atârnat pe pereți. Dar cred că nu-i lăudăm suficient pe strungarii. Nimic nu este mai grațios decât să-i vezi pe toți acești bărbați valsând cu juponele lor mari plisate și fețele lor extatice ridicate spre cer. Se învârt fără oprire aproximativ o oră. Unul dintre ei ne-a spus că, dacă nu trebuie să-și țină brațele deasupra capului, se poate învârti timp de șase ore consecutiv. Acesta ne vizitează din când în când. Îi dăm o sticlă de țuică, pe care o bea foarte bine, ca musulman.
p261

în Parain.
Constantinopol, 24 noiembrie 1850.
În timp ce aștept să primesc scrisoarea anunțată de mama și în care urmează să-mi spui o anecdotă curioasă despre tânărul Bezet, o să răspund foarte repede, dragă unchiule, la a ta, pe care am primit-o prin ultima postare...
Ce vrei să-ți spun, dragă bătrână tovarășă? Când mă întorc la Croisset, cum vom aranja împreună toate mărturiile pe care le aduc înapoi. vom ciobi peretele, eh! Ce abuz de burghiu!
Deci l-ai lăsat să moară pe bietul Părinte C? L-am lăsat în Egipt, sănătos, cu o mulțime de minarete și piramide la orizont. Fiicele lui se vor bucura acum de libertatea lor. Dacă zvonul public este adevărat, se vor putea răsfăța cu excesele lor și vor avea întâlniri în oraș cu deplină

ușurință.
Ai grijă, bătrâne, ai grijă de sănătatea ta, știi că nimic nu este mai periculos pentru tineret decât femeile de vârstă matură. Recunosc că au farmec, dar sunt foarte înfocați. În cele din urmă tac, pentru că nu trebuie să jignim pasiunile. Ah! Bătrâne ticălos părinte Parain, dacă ai fi aici ai deschide larg ochii să vezi femeile de pe străzi. Se transportă într-un fel de trăsură veche agățată, aurita pe dinafară ca niște cutii de priza. Înăuntru, întins pe canapele ca în casa lor (p262

(mașina este uneori închisă de perdele de mătase), le putem contempla în voie. Au pe fețe un voal transparent prin care le vedem roșul buzelor pictate și arcul sprâncenelor negre. În intervalul dintre văl, dintre frunte și obraji, le apar ochii, arzând să te privească și trântind drept înainte, pupilele lor fixe. De la distanță, acest văl, care nu se vede, le dă o paloare ciudată, care te oprește pe călcâie, cuprins de uimire și admirație. Arată ca niște fantome. prin vălurile care le cad peste mâinile lor strălucesc inelele cu diamante; și visează, milă! Că peste zece ani vor fi în pălării și corsete! Lasă-i să-și imite soții care se îmbracă în stil european, poartă cizme și redingote! Adesea, în timp ce faceai canotaj cu mine, apucai instinctiv lanțul. Dacă ar fi să mergi într-un caic pe Bosfor, nu știu la ce te-ai ține. Imaginează-ți bărci lungi de douăzeci și cinci până la treizeci și cinci de picioare și cel mult două picioare și jumătate lățime, ascuțite ca niște ace în față și în spate. Înăuntru poate încăpea două persoane. Ne ghemuim în partea de jos și trebuie să stăm complet nemișcați de teamă să nu ne răsturnăm. Cei doi vâslași, în cămăși de mătase, folosesc vâsle a căror parte dintre oarlock și mâner are o umflătură enormă pentru a acționa ca contragreutate. Când ești într-o astfel de barcă, marea este calmă și caikdjii sunt buni, zbori pe apă. Portul Constantinopolului este plin de păsări. Știi că musulmanii nu-i ucid niciodată. p263

Sunt stoluri de pescăruși care înoată între nave. Porumbeii se cocoțău pe frânghiile corăbiilor și de acolo zboară pentru a ateriza pe minarete.
N-ai crede, bătrâne, cât de mult ne gândim la tine și cât de mult ne lipsești, mai ales aici. Ai putea să-ți petreci tot restul vieții acolo. Odată ce intri în bazaruri, nu vei mai pleca niciodată. Toate magazinele sunt deschise, stăm pe margine, luăm pipa comerciantului și stăm de vorbă cu el.

Te poți întoarce douăzeci de zile la rând fără să cumperi nimic. Când un negustor nu are ce vrei tu, se ridică de pe covor și te duce la un vecin. Dar când vine vorba de preț, în general, ar trebui să începeți prin a reduce două treimi. Ne certăm timp de o oră;
jură pe cap, pe barbă, pe toți profeții și în cele din urmă ajungi să-ți iei marfa cu o reducere de 50, 60 sau 75 la sută. Perșii în special sunt cerșetori infami. Cu șapcile lor ascuțite și nasurile mari, au bile de ticăloși foarte amuzante. Stéphany, dragomanul nostru, are o furie incredibilă pentru Persia și perși; oriunde îi întâlnește, se oprește să vorbească cu ei.
la mama lui.
Constantinopol, 4 decembrie 1850. Știi că vei ajunge, dragă bătrână, să-mi dai deșertăciune excesivă, eu care asist la declinul succesiv al acestei calități pe care nu se poate p264

de obicei mă refuză. Mă complimentezi atât de mult pentru scrisorile mele, încât cred că dragostea maternă te orbește complet. Pentru că mi se pare că vă trimit doar replici foarte blande și mai presus de toate foarte prost scrise. E ca cele pe care le trimit la Bouilhet; Inima mea se ridică când le recitesc. Cât despre tine, din moment ce știu că nu calitatea, ci cantitatea contează pentru tine, îți voi trimite cât mai multe.
Am citit alaltăieri numărul tău 45, chiar în biroul directorului de poștă (care se află în fiecare oraș, fie el turc, francez sau arab, persoana cu care mă înțeleg cel mai bine pentru prima dată.) Datorită josniciei mele, am scrisorile mele cu trei ore înaintea tuturor. Mi s-a dat mai întâi unul din tânărul Bouilhet care m-a amuzat foarte mult, apoi unul dintre voi unde văd că sunteți bine; Asta mă asigură fostul meu coleg. De fapt, vestea pe care mi-ai spus-o a fost că nunta lui Eugenie m-a făcut să râd; Sunt supărat că nu voi merge la nuntă. Știi gustul meu pentru nunți.
Sunt curios să văd ce hotărâți despre călătoria voastră în Italia și dacă îl veți lua pe cel mic. scrie-mi la Atena. Nu știm exact când vom părăsi Constantinopolul, dar probabil va fi în următoarele două săptămâni. Ne distrugem în orașe; Întreaga noastră călătorie către Rodos și Asia Mică ne-a costat mai puțin de douăsprezece zile petrecute în Smirna, de unde totuși nu am cumpărat nimic. Dar viața europeană este exorbitantă. Doi dolari, doamnă! Doi piastri (zece sol!) pentru a spala un p265

gulerul cămășii; și așa mai departe. Din Atena ne vom îndrepta probabil spre Patras, după ce am văzut ce ne vor permite mijloacele noastre din Grecia, iar ei nu ne vor permite prea multe. Iar de la Patras ne vom imbarca spre Brindisi, de unde vom merge pe uscat spre Napoli. Acesta este planul nostru. Altfel, ar trebui să ne întoarcem în Malta, să petrecem cinci zile în carantină și patru zile de liberă circulație, iar din Malta să ne reîncărcăm spre Napoli, ceea ce nu ar fi distractiv, mai ales pentru Maxime căruia îi este frică de mare. Cât despre mine, sunt destul de curajos. Este, alături de călărie, un talent pe care l-am dobândit în timpul călătoriilor, căci acum sunt „un călăreț la fel de bun ca un lacheu” ca M. De Montluc. Un alt talent: înțeleg foarte bine limba italiană; măcar puține sunt lucrurile care îmi scapă când nu se vorbește prea repede; Cât despre rostit, mormăi câteva cuvinte. Dar ceea ce mă întristează este grecul; Pronunția lor este de așa natură încât abia recunosc un cuvânt din o mie. Greaca modernă este atât de amestecată cu slavă, turcă și italiană, încât greaca veche este înecată în ea; și adaugă la asta scrisorile lor obraznice fluierate și înghițite! la Atena voi fi mai puțin dezordonat; vorbim mai mult literar acolo. De altfel, în chestiunea înaltei literaturi, l-am întâlnit aici pe domnul De Saulcy, membru al institutului și director al muzeului de artilerie, care călătorește cu Edouard Delessert, fiul fostului prefect de poliție, și un întreg grup care îi însoțește. De la început, mare familiaritate; il scoatem pe *domnul* ; întrebări de cea mai sinceră obscenitate, glume, replici pline de duh, spirit francez în toată grația sa. I-am sfătuit să nu meargă p266

în Hauran, unde, fără îndoială, li s-ar fi spart fețele. Cred că le-am făcut o favoare acolo. A doua zi devenisem atât de buni prieteni, încât domnul De Saulcy m-a bătut pe burtă și a spus: — Ah! Bătrânul meu Flaubert. Este o cunoștință, sau mai bine zis două cunoștințe pe care le-aș cultiva mai târziu. Domnul De Saulcy este cel care a găsit calea de a citi cuneiform. Luăm cina poimâine la ambasadă cu generalul. Acest general curajos neglijează conduita diplomatică; În privat, îl lovește puternic pe Maxime în spate, numindu-l un adevărat glumeț. Aproape că am izbucnit în râs ieri la teatru, la un spectacol de balet: *Triumful dragostei* . Dansatorii cântau un cancan frenetic în fața publicului. Înalta societate, crezând că acesta este bunul gust suprem, a aplaudat excesiv. Pașa buni au fost transportați. Erau fetițe

îmbrăcate în Cupidon care trăgeau cu săgeți și un zeu Pan cu pantaloni de catifea și bretele. A fost bine. Tocmai am fost la o plimbare de trei ore cu Stéphany. Era foarte frig. Cerul este palid ca în Franța. Am galopat prin mlaștini și câmpuri. Am ajuns în apele proaspete ale Europei unde, vara, frumoasele doamne ale acestui loc vin să se plimbe pe iarbă în cizmele lor galbene marocco. În loc de plimbători era o turmă de p267

oile pasc, iar frunzele îngălbenite ale sicomorului cădeau la poalele copacilor din palatul de vară al marelui sultan. M-am întors prin Eyoub. O moschee este închisă într-o grădină care este plină de morminte drapate și ghirlande cu frunziș și iederă. M-am plimbat prin nesfârșitul cartier evreiesc și prin Phanar, cartierul descendenților vechilor împărați greci. Apoi, lângă podul mare de lemn și câmpul mic al morților din Péra, m-am întors la hotelul unde tânărul Maxime scrie scrisori.
Nu știu ce să-i raportez părintelui Parain, iar jena mea este de așa natură încât nu-i raportez nimic. El va alege dintre lucrurile mele ceea ce ii place cel mai mult. Pentru oamenii de rând, avem papuci, pipe, mătănii, toate lucruri care fac o impresie grozavă și sunt ieftine. Devenim niște ticăloși, nu? Călătoria educă tinerii.
la aceeasi.
Constantinopol, 15 decembrie 1850. Când este nunta mea? Mă întrebi despre căsătoria lui Ernest? când? pentru totdeauna, sper. În măsura în care un bărbat poate răspunde pentru ceea ce va face, eu răspund aici negativ. Contactul cu lumea la care am fost expus atât de mult în ultimele paisprezece luni mă face să mă retrag din ce în ce mai mult în carapacea mea. Părintele Parain, care susține că călătoriile se schimbă, greșește. Cât despre mine, așa cum am plecat, așa mă voi întoarce, p268

doar cu câteva fire de păr mai puține pe cap și mult mai mult peisaj înăuntru. Asta e tot. Cât despre dispozițiile mele morale, le voi păstra aceleași până la noi ordine. Și atunci, dacă ar trebui să spun ce am gândit cu adevărat despre asta și cuvântul nu mi s-ar părea prea presupus, aș spune că sunt prea bătrân ca să mă schimb. Am trecut de această vârstă. Când a trăit, ca mine, o viață foarte intimă, plină de analize zbuciumate și pasiuni cuprinse, când s-a încântat și liniștit alternativ și când și-a petrecut toată tinerețea făcându-și sufletul manipulat, așa cum o face un călăreț cu calul, pe care îl forțează să galopeze pe câmp,

cu pinteni, să meargă cu pași mici, să învețe să alerge și să se distreze mai mult, să alerge și să se distreze. Ei bine, adică, dacă nu ți-ai rupt gâtul devreme, sunt șanse să nu-l rupi mai târziu. Și eu sunt *stabilit* , în sensul că mi-am găsit placa drept centru de greutate. Nu presupun că orice șoc interior mă poate face să schimb locul și să cad la pământ. Căsătoria ar fi pentru mine o apostazie care mă sperie. Moartea lui Alfred nu a șters amintirea iritației pe care mi-a provocat-o. Era ca, pentru oamenii devotați, vestea unui mare scandal dat de un episcop. Când cineva vrea, mic sau mare, să se amestece în lucrările bunului Dumnezeu, trebuie să înceapă, fie și numai din punct de vedere igienic, prin a se pune într-o poziție în care să nu se lase păcălit de ele. Vei picta vin, dragoste, femei, slavă, cu condiția, bunul meu om, să nu faci p269

nu vei fi nici bețiv, nici iubit, nici soț, nici șmecher. Amestecat în viață, o vedem rău; suferim de ea sau ne bucurăm prea mult de ea. Artistul, după părerea mea, este o monstruozitate, ceva în afara naturii. Toate nenorocirile cu care îl copleșește providența provin din încăpățânarea lui de a nega această axiomă. El suferă din cauza asta și îi face pe alții să sufere. Să întrebăm despre asta femeile care au iubit poeții și bărbații care au iubit actrițele. Acum (aceasta este concluzia) sunt resemnat să trăiesc așa cum am trăit, singur, cu o mulțime de oameni mari care îmi fac cerc, cu pielea mea de urs, să fiu eu însumi urs etc. Nu-mi pasă de lume, de viitor, de ce vor spune oamenii, de orice stabiliment și chiar de faima literară, care cândva m-a făcut să petrec atâtea nopți nedormite visând la asta. Așa sunt eu; asa este caracterul meu.
Dacă știu, de exemplu, despre ce este vorba în acest răspândire de două pagini, naibii de mine, sărmana dragă bătrână. Nu, nu, când mă gândesc la aspectul tău frumos, atât de trist și atât de iubitor, la plăcerea pe care o am de a trăi cu tine, atât de plină de seninătate și de un farmec atât de serios, simt că nu voi iubi niciodată pe altul ca tine, du-te, nu vei avea rival, nu te teme. Simțurile sau fantezia unui moment nu vor lua locul a ceea ce rămâne închis în fundul unui triplu sanctuar. S-ar putea să mergem la pragul templului, dar nu vom intra în el.
Curajosul ăla Ernest! Așa că iată-l, căsătorit, stabilit și încă magistrat! Ce bal de burghez și de domn! Cum va apăra ordinea mai mult ca niciodată, familia p270

si proprietatea! Are, de asemenea, un mers normal. Și el a

fost artist, a purtat un pumnal-cuțit și a visat planuri pentru drame. Apoi era un elev jucăuș din Cartierul Latin; A numit „stăpâna lui” o grisette locală pe care am scandalizat-o cu discursurile mele, când mergeam să-l văd în gospodăria lui fetidă. Se juca de bârfă la cabană și bea biscuiți de vin alb la taverna Voltaire. Apoi a fost internat ca medic. Acolo a început comedia seriozității, pentru a urma seriozitatea comediei care o precedase. A devenit serios, s-a ascuns pentru a face farse mărunte, și-a cumpărat cu siguranță un ceas și a renunțat la imaginație (text); Cât de dureroasă trebuie să fi fost despărțirea! E îngrozitor când mă gândesc la asta! Acum sunt sigur că el tună acolo împotriva doctrinelor socialiste;

el vorbește despre *clădire* , *bază* , *stâlp* , *hidra anarhiei. Domnule magistrat, este reacționar; căsătorit, va fi încornorat; și petrecându-și astfel viața între soția sa, copiii săi și turpitudinile profesiei sale, iată un tip care va fi îndeplinit în sine toate condițiile umanității. Scurt! Să vorbim despre altceva.*

Era joi, întorcându-mă din Asia, -Joi, ziua mea, - când am găsit cele două scrisori amabile ale tale în drum spre casă. A fost o petrecere. În timp ce Maxime stătea acasă să se ocupe de pregătirile pentru plecare (vamă, bani, lăzi de trimitere etc.), am plecat dis-de-dimineață cu prietenul nostru contele Kosielski la ferma poloneză de cealaltă parte a Bosforului, în Asia. Am parcurs 15 leghe în ziua noastră cu viteză maximă, galopând pe zăpada care p271 acoperea peisajul pustiu. Erau mișcări mari de pământ care se unduiau ca niște valuri monstruoase, al căror alb monoton era sfâșiat ici și colo de micii stejari pierniciți sau de rucă. Un soare palid strălucea pe această întindere rece. Ne-am pierdut drumul. Păstorii bulgari, îmbrăcați în piei de animale și arătând mai mult ca urși decât oameni, ne-au îndrumat înapoi pe drum. Cât despre o potecă bătută, am văzut pe zăpadă doar urme de iepuri de câmp și șacali care alergaseră în timpul nopții. La urcușuri și coborâri, ghidul nostru a cântat din răsputeri un cântec pe o melodie ascuțită, pe care vântul i-a smuls imediat din gură și l-a dus în singurătate. Era foarte frig; Mișcarea calului, însă, ne-a făcut să transpirăm. Kosielski mi-a spus: "Oh! Mi se pare că aceasta este Polonia". Și m-am gândit la marile călătorii terestre ale Asiei Centrale, ale Tartariei, ale Tibetului, la tot pământul vag al blănurilor și orașelor cu domuri de tablă.

M-ați putea întreba ce este contele Kosielski. Este un

mare domn polonez, cu noi la același hotel, trei sferturi ruinat ca urmare a războaielor din țara lui, acoperit de răni și lovituri, un bărbat fermecător și bună companie. El este conducătorul emigrației poloneze și maghiare întâmpinate de poarta sublimă în ținuturile imperiului. El este cel care le distribuie banii și le atribuie fiecăruia locul unde trebuie să locuiască. I-am văzut pe câțiva dintre acești bieți diavoli la această fermă. Dragostea de țară merge departe (fără joc de cuvinte). Kosielski este încă un alt dintre numeroasele cunoştinţe pe care p272

am facut intr-o excursie, si cei mai buni! Este surprinzător cât de repede te agați. Indiferent, are latura ei amară, să lase astfel de simpatii proaspete. Bietul ăsta băiat este atât de supărat să ne vadă plecând, încât va pleca de la hotel când noi nu mai suntem acolo. Știi ce nume îmi spune? E ca Herbert; el imi spune tata *:*
"Vrei un trabuc, tată? Hai, tată, hai," etc.
Când știu când pleci, îți voi trimite o listă cu articolele pe care mi le vei aduce. Aduceți o menajeră dacă considerați că este necesar sau chiar convenabil. Banii sunt buni, dar confortul este mai bun. Și doar călătoresc, atâta tot. Este sănătate și viață foarte des. Atribuim starea noastră bună în continuare alimentației bune pe care am urmat-o, sobrietății noastre și, ca să spunem ușor, confortului de care ne-am lipsit atunci când a lipsit, dar pe care l-am apucat cu aceeași filozofie când s-a prezentat.
lui Louis Bouilhet.
Atena, 19 decembrie 1850. La lazaretul din Pireu. Sunt aici de ieri. Iată-ne, închiși în lazaret până duminică... Citesc Herodot și Thirlwall. Plouă abundent, dar cel puțin este mai cald decât în Constantinopol, unde casele au fost acoperite de zăpadă în ultimele zile. p273

Am fost cu adevărat bucuros ieri când am văzut Acropola strălucind alb în soare, sub un cer încărcat de nori. Am trecut prin fața lui Colonus, o aveam pe Aegina în stânga, pe Salamina vizavi. Maxime, stânjenit de răul de mare, mormăia în cabina lui. Vremea era aspră. În față, cu ochelarii pe nas, lângă coșul de găini, stând în picioare și privind înainte, m-am răsfățat la „gânduri grozave". Nici o glumă, am fost mai emoționat decât la Ierusalim, nu mă tem să o spun, sau cel puțin într-un mod mai sincer, unde părtinirea a avut mai puțină parte. Aici era mai aproape de mine, mai aproape de familia mea. Poate și pentru că mă așteptam mai puțin. Acesta este monologul etern,

năucit și admirativ pe care mi-am spus în timp ce mă gândeam la acest colțișor de pământ, în mijlocul munților înalți care îl domină: „Nu contează, de acolo au ieșit niște cranii diavolești și niște cranii de lucruri”. Săptămâna viitoare vom începe excursiile la Termopile, Sparta, Argos, Micene, Corint etc. Va fi puțin mai mult decât o călătorie turistică (oh!!): nu mai avem nici timp, nici bani. Din același motiv, a fost necesară trecerea Troadei. Constantinopolul ne-a devorat. Mi-*ar fi plăcut să văd și Tesalia. Dar trebuie să părăsim Golconda; S-*a *terminat. Am fost atât de trist să-mi iau rămas bun de la Constantinopol. O altă uşă s-a închis în urma mea. Încă o sticlă înghițită. De șase săptămâni simt un apetit feroce pentru călătorii, tocmai pentru că călătoria mea se termină. Îmi pare rău că am ratat Persia. Să nu ne mai gândim la asta. Omul nu se mulțumește niciodată cu* nimic; maxima p274

*care, deși nu este nouă, nu mai este consolatoare. Cum ar fi putut un bărbat cu sens ca tine să se fi înșelat atât de mult în privința călătoriei mele în Italia? Nu vezi că odată ce ajung acasă, nu voi mai ieși și că până... sezonul rătăcirilor mele s-a terminat? Cum și cu ce, animalule, voi merge vreodată în Italia dacă nu merg anul acesta? Călătoria mea în Est mi-*a epuizat grav capitalul mic. *Soarele l-a făcut să slăbească. Crezi că, la fel ca tine, nu simt fetiditatea unei călătorii întreprinse fără pregătire și care va dura poate cel mult șase luni? Nu contează, voi lua ce pot, deși, după înclinația mea, mi-ar plăcea să stau în Italia suficient de mult ca să lucrez acolo și să infiltrez picătură cu picătură ceea ce am de gând să înghit în înghițituri mari. Este ca Grecia; Ridic din umeri de milă, gândindu-mă că voi fi acolo câteva săptămâni, nu câteva luni. Să sperăm, în ciuda previziunilor tale, că călătoria în Italia nu mă va forța să mă căsătoresc. Vedeți familia în care tânăra care va fi soția mea este crescută într-o atmosferă călduță? Doamnă Gustave* Flaubert! Este posibil acest lucru? *Nu, nu sunt încă destul de obraznic.*
Deci s-a terminat pentru Est. *La revedere, moschei. La revedere, femei cu voal. La revedere, buni turci din cafenele, care, în timp ce vă fumați ciboucurile, vă curățați unghiile de la picioare cu degetele! Când le voi* vedea din nou pe negresele urmându-și amanta la baie! *Într-o batistă mare colorată poartă lenjeria să se schimbe; p275 Merg, mișcându-și șoldurile mari și*

târându-și papucii galbeni pe pavaj, care clacă sub tălpi la fiecare mișcare a piciorului. Când voi mai vedea un palmier? Când mă voi întoarce pe cămilă?
O, fiule Plumet! Cine a inventat dezinfectarea rahatului, dă-mi niște acid pentru a calma sufletul uman.
Am petrecut cinci săptămâni la Constantinopol; Ar dura șase luni. În ciuda vremii rea, ne-am plimbat mult prin bazaruri, pe străzi, într-un caic, călare. L-am văzut pe sultan. Am fost la teatru, unde se juca un balet: Triumful *dragostei.* Un zeu Pan a dansat un pas de personaj acolo, înlănțuit în pantaloni de catifea cu bretele, iar dansatorii au interpretat, sub nasul armenilor, grecilor și turcilor, un cancan cât se poate de frenetic. Publicul a luat problema în serios și a leșinat de încântare.
Într-o zi am ieșit călare și am călărit în jurul zidurilor Constantinopolului. Cele trei difuzoare sunt încă vizibile. Pereții sunt acoperiți cu iederă. În spatele lor plin orașul turcesc, cu casele sale negre din lemn și hainele colorate. Afară nu era altceva decât un uriaș cimitir plantat cu stele funerare și chiparoși. Vântul bătea printre copaci; era frig. Urmând încă incinta, am ajuns la marginea Mării Marmara. Există măcelării în acest loc. Măruntaiele animalelor împânzeau pământul; câinii sălbatici se plimbau de jur împrejur; păsările de pradă, cu strigăte mari, fluturau pe cer, deasupra p276

valuri care s-au spart de turnuri și au sărit înapoi cu un zgomot puternic. Vântul a suflat în aer cozile și coama cailor noștri. Ne-am întors prin morminte, galopând și sărind între ele, mergând la o plimbare când era mai aproape, trapând agil prin peluze când apăreau între morminte și copaci. În altă zi, era duminică, am ieșit singur, pe jos, și am intrat la întâmplare în cartier (dimitri), că m-am rătăcit. În cafenele, bărbații stăteau ghemuit în jurul mangalurilor (sobe) fumându-și pipele. Pe o stradă în care din noroi curgea un fel de torent, o neagră ghemuită cerșea pomană în turcă. Unele femei se întorceau de la vecernie. Copiii se jucau pe uși. La ferestre, două-trei greci care mă priveau curioase; M-am trezit la țară pe o înălțime, cu Constantinopolul la picioare, extinzându-se cu o amploare prodigioasă. Abia mai știam unde sunt. Lângă mine era o cazarmă turcească, iar mai departe erau multe coloane mici în picioare pe câmp. Aici veneau sultanii să-și exerseze arcurile. De fiecare dată când loveau ținta, o coloană era ridicată. Apoi mi-am croit drum cât am putut spre mare și m-am trezit în

fața arsenalului. Mulți marinari din toate națiunile; străzi întortocheate, negre, cu miros de gudron; și am venit acasă rupt, amețit.

Acum opt zile azi am mers 15 leghe calare in Asia, intr-un ritm infernal, pe zapada. Mergeam la colonia poloneză. Sărmanii draci! p277

Alergând peste aceste solitudini albe în care se vedeau doar urme de iepuri de câmp și de șacali, m-am gândit la călătoriile din Asia, ale Tibetului, ale Tartariei, ale zidului Chinei, ale marilor caravanserase de lemn, unde negustorul de blănuri ajunge seara, într-un amurg verde, cu cămilele sale păroase ale căror haine sunt înțepenite de ger. Zăpada a înăbușit zgomotul copitelor cailor noștri. În mlaștini, copitele lor au spart gheața. Când îi lăsăm să respire o vreme, ciuguleau cu vârful dinților copacii mici și pipernici care apăreau sub zăpadă. Păstorii bulgari îmbrăcați în piei de oaie ne-au pus înapoi pe drum, sau mai bine zis pe drum, pentru că mergeam fără cale liberă. La poarta fermei era atârnată o căprioară mare, cu gâtul tăiat și negru. Ne-am întors la Scutari noaptea. Însoțitorul meu, cu un trosnet mare al biciului de post, a bătut câinii din satele prin care am trecut. Toată haita rătăcitoare urlă îngrozitor. Caii noștri și-au continuat pasul nebunesc. Marea era agitată pentru a trece Bosforul și dacă nu ne-am înecat în caic, este pentru că Dumnezeu nu a vrut. În plus, a fost o zi bună și una ca puține în viață, chiar și în călătorii. Nu voi uita niciodată acei munți vechi ai Bitiniei, toți albi, și lumina care strălucea asupra lor, atât de rece și atât de nemișcată, încât părea artificială; nici toate aceste sate care s-au succedat, făcute deodată zgomotoase de cei patru cai ai noștri trecând cu viteză peste trotuar, ca un fulger. Apoi, în loc de trotuar, am simțit din nou pământul sub p278

picioarele noastre. La cotul drumului, contele Kosielski, tovarășul meu, îndreptându-și fiara ca un lancier și întins cu totul pe guler, s-a repezit la câini și le-a dat lovituri mari cu biciul, apoi, întorcându-se, și-a continuat drumul fără să se oprească.

Am văzut moscheile, seraglio, Hagia Sofia; în seraglio un pitic, piticul sultanului, jucându-se cu eunucii albi de lângă sala tronului; Piticul, îmbrăcat într-un stil luxos, european, cu chiloții, paltonul și lanțul de ceas, era hidos. Cât despre eunuci, cei negri, singurii pe care îi văzusem până acum, nu aveau niciun efect asupra mea. Dar albii!

Abia mă așteptam. Arată ca niște bătrâne răutăcioase. Îți irită nervii și îți chinuie mintea. Ne simțim cuprinsi de curiozități devoratoare, în același timp în care un sentiment burghez ne face să le urâm. Este ceva atât de nenatural în asta, plastic vorbind, încât bărbăția ta este șocată de asta. Explică-mi asta. Oricum, acest produs este unul dintre cele mai amuzante lucruri care au ieșit din mâinile omului. Ce n-aș fi dat în Orient să mă împrietenesc cu un eunuc! Dar sunt inaccesibile. Despre pitic, dragă domn, e de la sine înțeles că mi-a adus aminte de amabilul Caracoides. Răsăritul nu va fi în curând decât soare. La Constantinopol, majoritatea bărbaților sunt îmbrăcați în stil european; acolo se joacă opera; sunt săli de lectură, modărițe etc. Peste o sută de ani de acum încolo, haremul, invadat treptat de p279

compania doamnelor france se va prăbuși de la sine, sub telenovela și vodevil... în curând voalul, deja din ce în ce mai subțire, va dispărea de pe fețele femeilor, iar musulmanismul odată cu el va dispărea complet. Numărul de pelerini la Mecca scade pe zi ce trece. Cărturarii se îmbată ca elvețienii. Vorbim despre Voltaire! Totul se sparge aici, la fel ca acasă. Cine trăiește se va distra! Legea privind corespondența privată prin mijloace electronice m-a frapat ciudat. Acesta este, pentru mine, cel mai clar semn al unei debacle iminente. Acum, ca urmare a progresului, după cum se spune, orice guvernare devine imposibilă. Este grotesc să vezi că legea se torturează cât poate de bine și își rupe spatele de oboseală, încercând să rețină știrile imense care se revarsă peste tot. Se apropie timpul când toată naționalitatea va dispărea. „Patria" va fi atunci un arheologism ca „tribul". Căsătoria în sine mi se pare a fi atacată cu putere de toate legile care se fac împotriva adulterului. Se reduce la proporția unei infracțiuni. Nu visezi des la baloane? Omul viitorului va avea poate bucurii imense. Va călători spre stele, cu pastile de aer în buzunar. Am venit fie prea devreme, fie prea târziu. Vom fi făcut ceea ce este mai greu și mai puțin glorios: tranziția. Pentru a stabili ceva durabil, ai nevoie de o bază fixă; viitorul ne chinuie și trecutul ne reține. Acesta este motivul pentru care prezentul ne scapă. Am râs ca nebunul de „nenorociții considerați" p280

ca îngrășământ." Mingea Caudron, pe care am revăzut-o acolo, m-a încântat. Versurile care îmi plac cel mai mult sunt cele ale

Caudron urmând doctrinele
al ilustrului ei stăpân, și mai ales al acestuia, care este molipsit de greutatea burgheză: după șase luni de gospodărie, Lise își lărgește juponul.
Cât despre versurile despre „o brățară”, nu-mi place respingerea soției unui agent de bursă.
broker de bursă este doar un cuvânt și, în plus, există puțin prea multă intenție și șic în el; Mi se pare prea spaniol și cavalcadour.
Ceea ce îmi place cel mai mult este al doilea catren și acest vers:
Dă-mi încheietura ta subțire, o, tânăra mea stăpână, care este zveltă, viguroasă și bine arcuită. Dar ideea finală are suficientă profunzime? Nu ar fi trebuit să fie lovit mai tare ultimul vers? Trimite-mi niște versuri; scrie-mi lung p281

scrisori, dragă bătrână tovarășă; Spune-mi mai întâi despre muză, apoi despre tine. Nu mai știu nimic despre viața ta amoroasă. Ai avea inima ocupată? Deci spune-mi totul despre asta.
Cât de fericit voi fi să vă văd din nou balul tău incomparabil, bietul bătrân! Cum ne vom relua duminicile noastre bune! Dar ce voi face când mă întorc? nu stiu nimic despre asta; Nu am nici o idee. M-am gândit atât de mult la viitor, încât nu-mi mai fac griji. Este prea obositor și prea gol. Vezi cât de minunat o să strig *Melaenis* de la început până la sfârșit! Voi fi roșu la sfârșit! Nu cred că am pierdut nimic din acea voce frumoasă care mă caracterizează. Pe de altă parte, mi-am pierdut mult păr. Călătoria m-a lovit puternic. Nu înfrumuseţesc, departe de asta; tânărul pleacă. Nu aș vrea să îmbătrânesc.
Acum devin ca părintele Chateaubriand, care plângea la fiecare înmormântare. Cel mai mic fapt mă cufundă în reverii nesfârșite. Trec din gând în gând, ca o iarbă ofilit pe un râu, care coboară val cu val de curent.
Nu, nu-mi bate joc de mine pentru că vreau să văd Italia. Dacă și băcanii se distrează cu ea, bine pentru ei. Sunt niște secțiuni vechi de ziduri acolo, de-a lungul cărora vreau să merg. Trebuie să văd Capri și să privesc apele Tibrului curgând. Povestește-mi pe larg și în detaliu despre China. Sunt foarte curioasă să văd copilul. Vom închide draperiile, vom face foc mare și singuri, cu luminile aprinse și cu viermii sforăind, vom fuma narghilea, în timp ce hipogriful interior ne va duce în călătorie pe aripile lui.
p282

La revedere, dragă bătrâne; Te sărut. Primavara viitoare ma veti revedea cu trandafiri.
Ne vom relua lumina lunii.
la mama lui.
Atena, 24 decembrie 1850.
Suntem plini de satisfacție că ne aflăm la Atena. Și în primul rând ni se pare că este primăvara, în comparație cu Constantinopolul care, iarna, este o adevărată Siberia. Vânturile Rusiei, împrospătate de Marea Neagră, ajung acolo de prima mână. Aici găsim mirți și măslini, care ne amintesc de buna noastră Siria. Și apoi ruinele! Ruinele! Ce ruine! Ce oameni sunt acești greci! Ce artiști! Citim, luăm notițe! În ceea ce mă privește, sunt într-o stare olimpică, respir în vechiul cu creierul plin. Vederea Partenonului este unul dintre lucrurile care m-au afectat cel mai profund în viața mea. Orice spun oamenii, arta nu este o minciună. Sa fie fericita burghezia! Nu-i invidiez fericirea lor grea.
Am stat cinci zile la lazaret din Pireu. Sub pretextul unui lazaret, ești jupuit de viu acolo. Am fost clătiți de importanță în ceea ce privește bursa. Ce banditism rușinos sunt aceste carantine! Întrucât suntem cu totul în închisoare, îți vindem totul pentru greutatea lui în aur; și din moment ce nu este niciodată nimic gata, trebuie adus de la oraș și de la agenți
p283 nu sunt ieftine. Trebuie să plătești pentru un șervețel, un cuțit, o masă etc.
Am văzut Canarii ieri. Purta o pălărie de mătase ca un simplu muritor, era îmbrăcat în stil european și acoperit cu o mantie neagră. Este un bărbat scund, îndesat, cărunt, cu nasul ușor strivit. Nu stie nici sa citeasca, nici sa scrie. Când era ministru al Marinei, nu-și putea semna numele. Nu știe nimic din tot ce s-a scris despre el în Europa. Ce imbold pentru Hugo dacă ar ști asta, el care a cântat-o atât de mult și atât de bine! Canaris știe și spune doar asta: „Sunt cărți care vorbesc despre mine în Franța”. Într-una din aceste zile trebuie să mergem să-i facem o vizită.
Aici suntem conduși și serviți de un om foarte curajos, colonelul Touret, comandantul locului, un fost filhelen care a luptat în războiul de independență cu generalul Fabvier.
Am avut onoarea de a excita hilaritatea și curiozitatea Majestății Sale Amelia, Regina Greciei. S-a întâmplat să fim pe drum în ziua sosirii noastre, când ieșea cu mașina ei la plimbare. Toți au salutat-o, fie scoțându-și pălăria, fie boneta. Noi, cu tarbușurile noastre, i-am dat salutul

turcesc, care i s-a părut atât de ciudat (aici nu sunt deloc turci) încât s-a întors spre doamna ei de serviciu și a început să râdă.
L-am pus pe colonelul Touret să-i spună că ne-am fi fost foarte stânjeniți de p284

salută diferit din cauza fețelor noastre. Ea a răspuns că a observat că suntem francezi. Francezii trebuie să i se pară niște trupuri ciudate. Indiferent, aș prefera să fiu și mai amuzant și să nu locuiesc în palatul dezgustător în care locuiește ea! Este urat!
Ce zici, din punct de vedere arhitectural, despre cea a palatului ambasadei din Constantinopol, unde arhitectul, nestiind ce ordine sa inventeze, a inventat-o pe cea a crucii Legiunii de Onoare! A decorat capiteluri cu stele mari ale curajoșilor.

Maine dimineata plecam spre Eleusis; Vom trece peste Podul Cephise, unde cândva femeile din Atena erau certate, la mistere, într-un mod atât de viu!